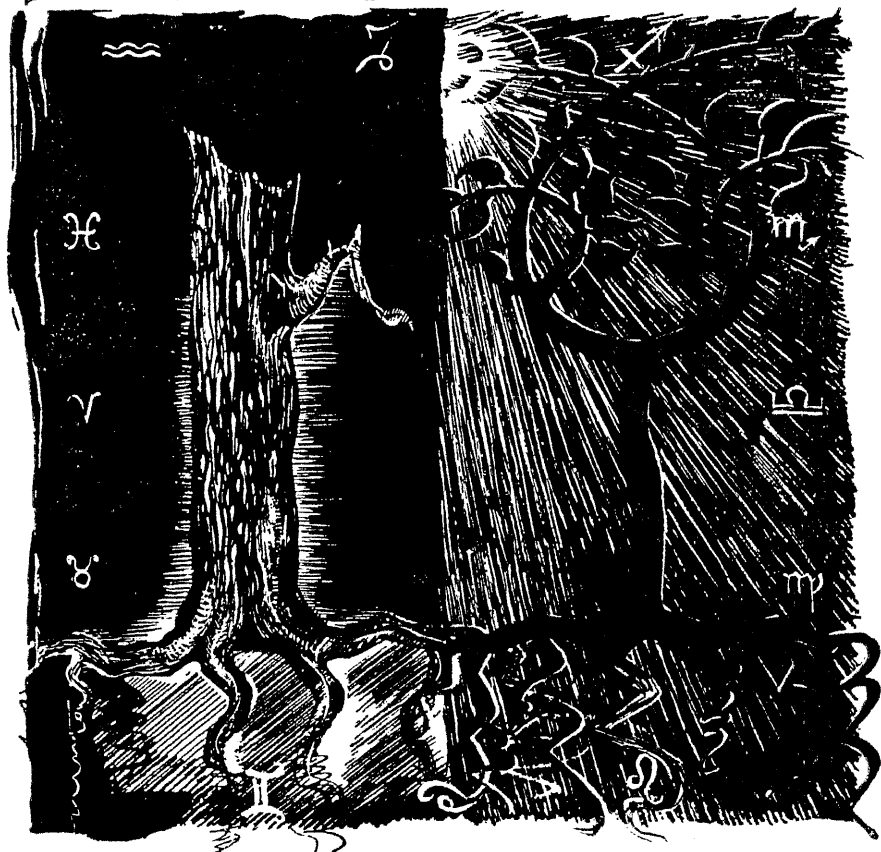

TEATER

Nr. 9 — DETSEMBER 1938

S O L * I N V I C T U S

A.-S. VENNAD KIMBERG

TRAADI- JA NAELATEHASED

Tallinn

Meie valmistaime:

NAELU — lali-, katuse-, papi-, pleki-, vormi-, side-,
sadulsepa-, saapa- jne.

Kabjanaelu, okastraadi obadusi

TRAATI — haljast, põletatud, isingitud, vasetatud,
lakeeritud, vedru-, telegraafi-, klaasimis- jne.

Okastraafi, hobuseraudu

NEEDE — rauast, vasest, alumiiniumist

KONTOR:

Nunne 16, telef. 448-17, 476-97

TEHASED:

Katusepapi 35, telef. 304-34

KREDIIT PANK

ASUTATUD 1907. AASTAL

*

P E A P A N K

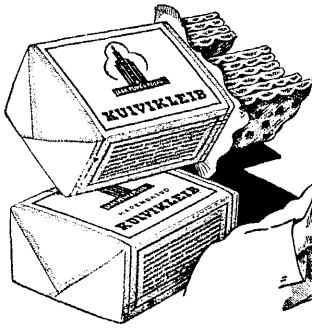
TALLINN, SUUR KARJA TÄNAV 20

*

OSAKONNAD

HAAPSALU, HIIU-KÄRDLA, NARVA, PET-
SERI, PÄRNU, TÜRI, VILJANDI, VÖRU

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

*See on vast
Kuivikleib!*

Harilik hapendatud leib võib tekitada kõhus gaase, leiva pehmus võimaldab süljegaest närimist, mis koormab kõhumahtlanaärmeid ning hambad ja igemed kaotavad vähese närimisvaeva tõttu oma tugevuse

Teie korraldate oma seedimise — kaotate gaaside tekkimise võimaluse, kergendate kõhumahlade tööd, kui teie ei saa suutäit unustuse tõttu aplalt alla neelata, vaid olete sunnitud seda koos süljega hästi läbi närima, säilitate terved valged hambad ja tugevad igemed, mis omakorda tagab korraliku seedimise, siis — kui teie igapäevaseks leivaks on

KUIVIKLEIB

Eesti rukkist valmist. kuivikleib on müügil 1, 1/2 ja 1/4 kg pakes

KUIVIKLEIVATÖÖSTUS JAAK PUHK & POJAD A-S.

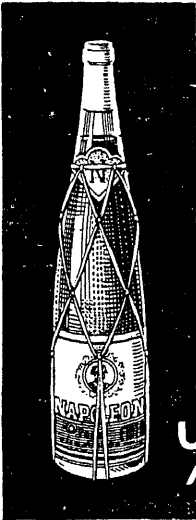
**Püfadelaual olgu
esikohal**

**A/S
A. Brandmanne**

**kakao,
šokolaad ja
kompvekid**

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Nõudke igal pool

NAPOLEON
KONJAKIT

‰ **EMLO**

‰ **TILGA & KO**

TALLINN, HARJU 23 • TELEF. 467-98, 482-83

ELEKTRIOSAKOND:

Valgustusarmatuurid, laualambid
kunstnik P. Aren'i kavandite järgi

MAJAPIDAMISES:

Elektri-keeduplaadid, -pliidid,
-praeahjud, -külmutuskapid,
:: -köögimootorid jne. ::

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

IKKA
ja
ALATI

ÕLLED:
SANGAR KANGE
TÕMMU
Ekstra ERIPRUUL
MAHLAJOOGID
SIDRUNHAPPEJOOGID
MÜDU

**S
A
K
U**

ERA

Kindlustage oma varandus ja elu
kindlustusselts

EEKS-MAJA'S

Kodumaa vanim kindlustusselts

Tallinn, Harju 45

Kodukeskjaam 478-08

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

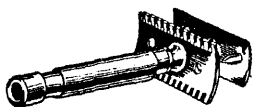
*Päev läbi soojad sõõgid
odavate hindadega*

Suurbaar „Euroopas“

Tallinn, Viru 24

Muusika • Kabinetid

Soovitan oma rikkalikust äri-
laost igasuguseid juukselõikus-
ja elektritarbeid nagu arma-
tuure, laualampe, elektritriik-
raudu ja -pliite, -kastruleid ja
-pirne ning kõiki juuksetöös-
tuses tarvisminevaid tööriistu

RUD. NIIBO

Tallinn, Valli 4

Tel. 450-66

Nahakaubad

laos alati suures valikus

Tallanahad „Union“ ja teistest tehas-
test. Pastla- ja pinsolinahad. Saa-
pa pealis- ja voodrinahad. Sadul-
sepa- ja kingsepararbed. Hobuse-
riistad ja rihtmäd

**Kala- ja jahimeestele nahast ja
kummist saapad**

Jalanõud :

Nahast: A/S. Globus-Union
Kummist: kalossid ja botikud
„Põhjala“, „Nokia“, „Quadrat“ jne.

Müük tehaste suurmüügihindadega
Müük suurel ja väikesel arvul

**Naha-, jalanõude- ja hobuse-
riistadekauplus**

NIKOLAI BÖSTROV

Tallinn, Veneturg nr. 1. Tel. 313-13

F. BRASCHINSKY & POJAD

Mitmesuguseid pudukaupu, eriti suures valikus
moodsaid kodu- ja välismaanõõpe
Müük suurel ja väikesel arvul

Tallinn, V. Karja 12

Telefon 436-90

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Uuendades oma ettevõtet olen suu-
rendanud oma rüdeladu nii kodu-
kui ka välismaa uudismustritega

ülikonna-, fraki-
ja
palituriide alal
Kohale jõudnud
talveuudised

Roosikranisi 16-2, tel. 475-73

A/S. „SAVI“

Tallinn, Pärnu 31 Tel. 459-88

Ahju- pliidi- ja
kaminatarbed

Metsaäri

ELMAR TORV

Tallinn, Laulupeo 26, tel. 304-10
U. Sadama 11, tel. 428-09

Kala-konservitööstus

FEODOR MALAHOV

Tallinn, Võrgu 1, telefon 441-18

Asut. 1890. a.

V a l m i s t a b

Tallinna kilu

plekk-karpides

„ ämbrikestes (1—10 kg)

puust tünnides (8—125 kg)

Marineeritud: angerjad, heeringad, kurgid. Silmud želees. Skumbria, sprotid õlis ja tomais. Heeringad rollmops. Suutsutab kilu, silku, angerjaid. Kilud „EXTRA“ 3- ja 1-kg ämbrites hinnalt 40% odavamad kui karpides.

Teatrisõbrad elistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Mugavad pühad

Hea meeleolu
meisterlike

ETK

toodetega

AHTO + TURIST

ETK VEIN

LA EVA ÄRI

ERNST BERGMANN & Ko

TALLINN, VABADUSVÄLJAK 7

TELEFON 467-31

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

A. Le Coq'i õlu
evib
erilise võlu!

AleCoq

EESTIMAA
ÕLIKONSORTSIUM
SILLAMÄE

Kontor: Tallinn, V. Karja 1. Telefon 465-07

ESIMENE BENSIINITEHAS EESTIS

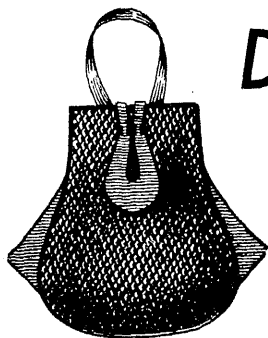
**B
A
L
T
O
L
I
N**

KODUMAABENSIIN BALTOLIN
KÜTTEÕLI ♦ IMMUTUSÕLI
BITUUMEN ♦ MOOTORPETROOLEUM

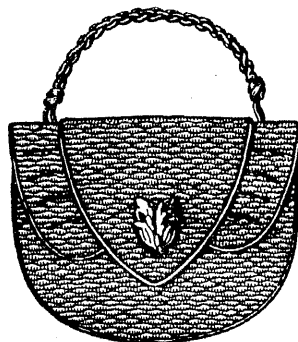
**B
A
L
T
O
L
I
N**

ESTLÄNSKA OLJESKIFFERKONSORTIET

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“

Daamide uudis- käekotte

*portfelle, albumeid, rahataskuid, käsikohvreid,
jahitarbeid, koerarihmu jne.*

soovitab

J. TALLIKAS'e tööstuse kauplus

Tallinn, Uue tänava algul

V. Viru 5, tel. 447-94

*Kõige maitsvamad toidud ja
küpsised valmistate tarvitades*

t a i m e v õ i d

„ASTA“

*Saada kõigis toiduainete- ja
delikatesskauplustes*

Taimenovõitehas

„OLIVIA“

Tallinn, Volta t. 3, tel. 431-97

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“

Arutlusi teatrist, draamaloomingust ja publikust

„Teatrite“ kirjutanud Erich R. Sarv Londonist

aljud eriti kibedad arvustajad nimetavad draamat kunsti pärdikharuks, kuna tal puuduvat individuaalsus. Draamas, ütlevad nad, ei väljendu üksik-isiku looming. See saab täiuslikkuse ainult autori, või autorite, lavastaja, näitlejaskonna, tehnilise personaali j. t. koostööl. Sellest seisukohast väljudes võiksime ütelda, et ka helitöö vajab orkestrit, tervet rida muusikariistu ning muusikajuhti enne kui ta selleks saab, milleks ta on arvatud. Nii saaks ainult poeet omada tõsise ja tõelise kunstniku nime, kui me kunstnikuks loeme ainult seda, kes ainuüksi omal jõul ja nõul midagi luua võib. Ent ka tema vajab publikut, kes ta luuletust kunstitööna hindab.

Üksildus ei tooda loominguks vajalist sobivat õhkkonda. Robinson Crusoe elus puudus igasugune vaheldus. Selleta aga, kuuleme sageli öeldavat, närbub ja sureb initsiatiivivõime. Seepärast ongi päris loomulik, et Crusoe leidlikkus alles siis täiel määral ilmsiks tuli, kui temaga seltsis teine olevus, mees, kellele ta pani nimeks Reede. Neljanda sajandi pühad isad põgenesid kõrvesse, et vabaneda sugulisest ahvatlusist, kuid piinlesid selle pahe all seal rohkem kui siis, kui nad oleksid ümbritsetud olnud näljasest naistekarjast. Inimpõlglikumad neist erakuist hoolitsesid aga selle eest, et palverändajatele nende pelgupaik teatavaks sai, Sest mis kasu on sellest — olla pühak, kui keegi seda pühakulisust ei näe, ei kuule ega saa hinnata?!

Kui me seega ülaltoodud draama hinnangus küll kahtleme, ei suuda ega tahagi me teisest küljest eitada, et kuulajas- või vaatajaskond on näitemängu õnnestunud lavastamiseks üks olulisemaid elemente. Vaadagem vaid, missugune vahe ilmneb ühe ja sama töö ettekandes tühja, pooltühja või täis saali ees, ja veendugem eeltoodud väite tõelisuses. Publik on muidugi hädavajaline juba majanduslikult: kui ta teatud lavastust ei taha näha, ei saa seda ka repertuaaris hoida. Sama publik on aga märksa tähtsam veel kunstilisest seisukohast, sest tast hoovab lavale inspiratsiooni, milleta seal liikuvad kujud muutuksid marionettideks.

*

Publik on siis seega ka näitekirjanikule eriti tähtis, kuna tast on olemas loomingu elulisus ja tõlgenduse potents. Teatud mõttes oleme isegi õigustatud väitma, et näitemängu kvaliteet on olemas auditooriumi kvaliteedist, sest väärtuslik looming oleks raiatud, kui seda pakutaks säärasele kuulajaskonnale, kes vaid janti ja palagani oskab hinnata. Intelligentne auditoorium seevastu nõuab ka intelligentset draamat.

Teater kindlasti ei suuda tänapäeval igäüht rahuldada. On ju olemas inimesi, kes tast ka parima tahtmise juures aru ei suuda saada. Ent ometigi oli olukord alles nii lähedas minevikus hoopis teissugune, sest enne kui film alustas oma võidukäiku maailmas, oli teater üks eelistatuid lõbustusi.

Rikutud maitse teatriloomingu hinnangul eeldab, ma arvan, rahva rikutud maitset üldiselt. Vaevalt vist väärrib kõrget atestatsiooni meie nende kaaskodanike vaimutase,

kes oma vaba aja veedavad vaid bridžilaua taga. Kui meie vaimuvara tagavarad on nii piiratud, et me nende abil vaid tühjendatud kohviklaasist või konjakipudelitest ammutatavat naudingut suudame omandada, vaevalt siis tohime hellitada ka suuri lootusi oma teatriloomingu suhte, sest on ju selge, et säärase vaimse ja intellektuaalse pagasiga publik om võimetele vastavat tahab näha ka laval.

Mida vitaalsem on rahvas kõigis oma eluavaldusis, seda tõenäosemalt otsib ta ka teatrist ainult head ja veel paremat. Ajaloost leiame rohkesti näiteid, kuidas vaid teatrit ja jõulised natsioonid suutsid toota niisama tervet ja jõulist draamaloomingut. Ajalugu tõendab ühtlasi aga ka, et degenererunud, alkoholsete ja muude ekstsessidega nõrgestatud ühiskonnad järeltulevatele põlvedele suutsid parandada vaid tühist ja kunstiliselt ilmetut.

Oleks muidugi naeruväärselt naiivne oletada, et vanad greeklased ainult Aeschyluse, Sophoclese või Euripiduse loomingust hoolisid, või et kuninganna Eliisabeti aegsed inglased pidasid lugu vaid „Hamleti“-taolisist lavastusist. Igas ajastus on aga just teatud tendents ikka ülekaalulikat märgatav, ning meie ei saa eitada, et näiteina toodud ajastus siiski kõrgeväärtuseline poeetiline tragöödia leidis erilist poolehoidu. Selle põhjal peame siis ka langetama oma otsuse nende rahvaste üldvaimse taseme kohta.

Teisest küljest loeme degenererunud vanade roomlaste kohta, et nad suhtusid põlastusega tõsistesse draamadesse ja selle asemel kogunesid hulgaliselt sääraسته ettekannetele, millel nad oma kergelele võisid anda vaba voli ja mis ei koormanud nende mõtlemisaparaati. Inglise arvustaja ja ajaloolane Sir Samuel Dill oma raamatus „Roman Society in the Last Century of the Western Empire“ annab hiilgava, kuid peaaegu uskumatu pildi tolleaja Rooma vaimseist eluavaldusist. Ent see oli „leiva ja tsirkuse“ ajastu, mis ka põhjustas Rooma hukkumise.

*

Näidendi kvaliteet onoleb publiku vaimsest väärtusest; see onoleb ka auditooriumi teadmistevarast. Sofistlik komöödia, näiteks, oleks metsakolka publikule täiesti arusaamatu. Väljendused, mis haritud kuulajaskonna naerma panevad, äratavad teistes vaid arusaamatust või hämmastust. Nali, mis on arusaadav inglasele, võib eestlase täiesti külmaks jätta, või ümberpöördukt. Näitekirjanik, kes 30-ne aasta eest oleks julgenud puudutada kuulsa inglise admiralil Nelsoni vahekordi Lady Hamiltoniga, võinuks kergesti sattuda rahva viha alla. Ja kui üks julge mees seda tõesti sõandas teha, tungis ajakirjandus talle vihaselt kallale, et ta ühe rahvuskangelase nime olevat tallanud porri. Tänapäeval valmistaks sääraستisuline vihje patriootilisemalegi inglasele vaid lõbusa tuju, sest vahepeal on selgeks ja teatavaks saanud, et Nelsoni armuseiklused vaid võõra mehe naisega ühes voodis magamisega ei piirdunud. Näitekirjaniku ülesanded ei ole, nagu näeme, sugugi kerged ja nii mõnigi asi kammitseb sageli väga ebameeldival viisil ta mõttelendu.

Kuna ma juba palju aastaid kodumaalt eemal olen viibinud, ei tea ma kinnitada, kas ka Eestis teatripublik viimasel ajal moodustub suureprotsendiliselt just naisperest. Küll on see nii aga Inglis-, Prantsus- ja Saksamaal. Ka see nähtus mõjutab näitekirjaniku tööd, sest on ju päris loomulik, et mis meeldib alalise publiku suuremale hulgaie, — käesolevat juhtumil naistele —, seda siis ka rohkemal määral kui midagi muud lavastatakse. Tegelikkus tõendab aga, et naispere tavaliselt just eelistab komöödiat.

Näitemängu intellektuaalse sisu ja väärtuse täiesti kõrvale jättes näeme, et ka valitsevad sotsiaalsed elutingimused õige tunduvalt avaldavad mõju lavaloomingu füüsilisele kujule. Pikad viie-, kuuevaatuselised näitemängud võisid vaid Shakespeare'i ajal populaarsed olla, kui inimesil rohkem vaba aega oli ning kodunt teatrisse pääsmiseks tuli ette võtta vaid lühike jalutuskäik. Tänapäeval kohutaks nii pikaks venitatud näidend ka tõsisemat juhtumil naistele, kuna ta, näitemängu kestes hilisõõni, oma sageli kaugel eemal asuvasse kodusse pääsmiseks enam ei saaks kasutada trammi-ega omnibuseühendust. Samuti on ka kadunud suurejooneline melodraama, mille traditsioonilisi mehaanilisi lavaefekte film nüüd palju loomutruumalt saab esile tuua. Peale kõige muu tuleb ka seda arvesse võtta, et teatrisse minek on siiski seotud suurema kuluga ja ka teatud ebamugavate ettevalmistustega. Tulemuseks on, et just noorsugu meelsamini teatri asemel kinno läheb, kus valitseb palju lihtsam, kodusem ja ka intiimsem õhkkond. Arusaadavalt avaldab see nähtus ka märgatavat mõju teatrielule üldse ja näiteloomingule eriti. Ta dikteerib aimestiku valikut peamiselt keskalelisele ja vananevale publikule. Teadagi eelistab aga eluküpse ja paratamatult ka

eluvõitlusis juba tuimendatud ergukavaga kuulajaskonna enamus otsekoheamat, lihtsamat, ma ütleksin isegi tooremat, käsitlust peenendatud, mängleva vaimukuse asemel, mis meeldiks erksale nooremast generatsioonist koosnevale auditooriumile. Sellega siis on ka seletatavad meie lava „Mikumärdid“, millede menu nende literaarsele väärtusele ei anna kaugeltki õige hinnangu.

*

Käesoleva kirjutuse ülesandeks ja sihiks ei ole üksikasjalisemalt analüüsima hakata, missugust mõju avaldavad diktatuurilised valitsuskorrad näitekirjandusele. Kõigile peaks ses suhtes aga ilmne olema, kuivõrd rohkesti Saksa, Itaalia ja Nõukogude Vene draama erineb teiste maade omast, kus avalik arvamine on vähem piiratud. Keegi ei või eitada ka seda, et peaaegu valitsusametnike otsekoheaste juhtnõõride järgi loodud n.-n. propagandadraama just pärastrevolutsiooniaegses Venes, ja ka veel õige lähedas minevikus, oli eriti „populaarne“. Saksamaal, kust suurem osa paremaid kirjanikke ja näitlejaid on lahkunud, on olukord umbes samasugune, ja kuigi Itaalia oma näiteloomingule on jätnud vabamad käed, puudub ometigi ka seal see piiramatu avarus ning kütkendamatu vabadus, millest kirjanik ammutab oma inspiratsiooni.

Sellele võib erapoolikult muidugi vastata, et ka vabal ja demokraatlikul Inglismaal näitekirjandus käib tsensuuri alla. Kuigi see on täiesti õige, siis ometigi selgub vahe inglise ja teiste maade tsensuuris juba ükski sellest, et siin näiteks Lord Chamberlain lubab lavastada ka kas või puhtkommunistlikke ideid propageerivat draamat. Vaevalt suudame aga endile ette kujutada, et Nõukogude Venes võimadateks rahvale näidata loomingu, milles oleks juttu kapitalismi või monarhhia restaureerimisest. Niisama vähe lootusi on ka Saksamaal ütleme juute ülistava draama lavastamiseks. Sääraselt mõjustatud loomingu kuulub muidugi hoopis iseklassi, mille vastu meil aga vaevalt põhjust on huvi tunda, kuna, jumalale tänu, eesti näitekirjandus niisuguste tõkestuste all kunagi pole kannatanud.

*

Eeltoodu on vahest küllaldasel määral tõendanud, kuidas teatripublik mõjutab näiteloomingu suuremal määral kui see näib esimesel pilgul. Küsimuseks, jah, isegi väga huvitavaks probleemiks, osutub ainult see, milleni võib kasvada publiku autoriteet lavaloomingu suhtes, kui elu mehhaniseerimine (olgu see siis arengu või indiviidi olemevuse suurenemise tõttu riigivõimust) praeguses tempos jätkub.

Kunstiteos, kuigi ta vahel vajab oma täiuslikuks väljenduseks kõrvaliste isikute kaasabi, on lõpuks ikkagi ainult ühe isiku vaimutoode. Ta saab alguse indiviidi peas liikuvaist mõttest ning on selle isiku maailmavaate ja sisemise nägemuse lõppprodukt. Seega ei ole siis kujutletav, et me saaksime kunstiteose loomiseks tööle rakendada ühe komitee või komisjoni. Hoolimata levinud vastupidisest arvamist, olen ma ka veendunud, et viimasel ajal peaaegu kogu maailmas kombeks saanud riigivalitsuste „julgestamisedki“ tõsisele kunstiloomingule ei suuda avaldada mingit ergutavat mõju.

Ma ei usu, et keegi ümber saaks lükata väite, et näitemängu kirjutamisest osavõtivate isikute arv seisab vastupidises proportsioonis lõpptulemuse väärtusega. Mida madalamale me sammume lavaloomingu hinnanguredelil, seda rohkem me kohtame kollektiivtõid. Ainult üksikisik võib luua ühe „Kuningas Lear“i, hiilgav revüü aga vajab mitut isa...

*

Tänapäeva suurlinnade kulukalt ja sunduslikult koolitatud elanikkonnad ei väljenda millegagi, et nad omavad suuremat intelligentsi ja vaimukust kui nende vähemharitud esilsad. Võib-olla on selles süüdi meie aja mehhaniseeritud teadmistehankimise viis, mis inimhinge ja vaimu aeglaselt kuid kindlalt tuimendab ning lõpuks surmab.

Periclese-aegne Ateena oli väiksem kui tänapäeval mõne suurriigi provintsi-linn. Ta kodanikel ei olnud kaugeltki kasutada ka neid suuri mugavusi, milledele meie kui endastmõistetavale vaatame. Ometigi andis Ateena maailmale rohkem jäävat kui seda on suutnud teha ükski London, Pariis või Berliin. Meieaja tehnilised saavutused ja sotsiaalsed elutingimused võimaldavad kodanikele puhkust ja vaba aega, millest meie esivanemad unistadagi ei võinud. Me pole aga oma mees-ega naisperere suutnud õpetada, kuidas neid soodustusi loovalt kasutada. Vastupidi, säärased mugavad elutingimused on loonud inimkarja, kes midagi paremat oma vaba ajaga ei oska teha, kui kasutada seda poliitiliseks intriigideks, laisklemiseks või lihtsalt „niisama“ surnukslõõmiseks.

Inimkond on kahtlemata alati laisklemisest teinud „vooruse“ ja mina olen küll üks viimseid, kes selletaolise vooruse hüvedest hakkab otsima vigu. Kuid kui see nähtus juba alatiseks ja spetsiifiliseks hakkab muutuma, — ja juba ongi muutunud —, kui teaduse ja tehnika edusamme vaid selleks kasutatakse, et vaimset flegmat arendada, — siis säärase edu väärtuses julgen ma küll kahelda. Mis kasu on meil sellest, kui teaduse edusammud ühel inimesel võimaldavad teha kahe inimese tööd, seda aga siiski kaks isikut sooritavad? See ei ole areng, kui kodanike vaimuvõimeile ei leidu loovat tegevusvälja, kui õiged isikud ei rakendata õigele tööle. Ons see areng, kui meie tänapäeval küll näiteks Londonist Austraaliat võime kuulda ja ümberpöörduvalt, kui aga ei Londonil ega Austraaliale midagi ütelda ei ole, mis väärrib kuulamist?

*

Kaugenägemine, televisioon, on juba ammu lapsekingadest välja astunud. Veel mõni aasta ja see on niisama tavaline kui raadio. Vastavalt suureneb ka võimalus laiematel ringkondadel näha igasuguseid draamalavastusi. Kuid sel on ka oma negatiivne külg. Mida suurema ainuõiguse saab mõni ettevõtte lavakunsti esindamiseks, mida vähem isikuid teostab näidatava valikut, seda kahjulikumaks kujuneb see näitekirjaniku loomisvõimele. Filmi areng tõendab seda: mida mitmekesisema ja vahelduvama vanadusega vaatajaskonnale ta peab andma rahuldust, seda madalamale langeb ta intelligentsi tase. Pilt, mis on määratud lapsele ja ühtlasi ka täiskasvanule, haritud inimesele ja harimatule, muutub paratamatult primitiivseks. Massproduktioon ei suuda individuaalseid soove ja nõudmisi rahuldada, me peame leppima sellega, mida nõuab enamik, mass, või siis üldse loobuma.

*

Esialgul ei ole meeletehteks aga veel põhjust. Pealegi on väikeriigid ses suhtes jällegi soodsamas olukorras, kuna neis uuesti tõendub vanasõna seni ümberlukkamatu tarkus, et rikkus ei tähenda veel õnne. Omades vähemal määral maist vara kui suurriigid, elu tempogi nõudes vähemat mehhaniseerimist, pühendavad nad üksikisikule rohkem tähelepanu ning vastavalt säilib siis ka loomulik individuaalne arenguväli.

Üldtendents muidugi jääb siiski üheks ja samaks nii väike- kui ka suurriigis. See aga vihjab indiviidi kadule massi kasuks. Vahe seisab vaid arengu kestvuses ja kiiruses. Kultuursele hingele jääb tulevikus vaid üks võimalus — see on oma initsiatiivil ja jõupingutusil saavutada seda vaimset rahuldust, mida ühiskond talle enam ei paku. Talle jääb ka mõtlemisõigus — kuigi ta ettevaatlikult peab kaaluma enne kui ta kellelegi seda avaldab, mida ta mõtleb.

Rõõmsaid jõulupühi

ja

head uut aastat

soovime teatritegelasile ja teatripublikule

Näitekunsti Sihtkapitali Valitsus

Eesti Näitlejate Liit

Ajakiri „Teater“

LIINA REIMAN
Karel Čapek'i draama „EMA“ nimiosalisena

Avalik kiri pr. Liina Reimanile

unnen, et võlgnen Teile need read, austatud proua, mis ühtlasi tahavad olla vastuseks Teie viimati asetatud küsimusele, kuidas mulle meeldis „Estonia“ lavastusel Teie ema kuju Karel Čapeki „Ema“. Kahtlemata oli see Teie lavakunsti õige instinkt, mis Teid keelas enne selle osa mängimist asetamast mulle küsimust nimetatud osa asjus. Et ma seda Teie osaks pidasin, seda Teie teadsite, ja selles olin ma veendunud juba tänavu veebruaris nimetatud näidendi maailma-esilavastusel Prahast, esmakordselt Čapeki „Ema“ vaadates. Kui ma sellele oma veendele siis veidi hiljem („Looming“ nr. 4 j. m.) sõnalise väljenduse andsin ja hiljem hr. dir. P. Olakilt sisemise rõõmuhoisega kuulsin, et ta selle näidendi on „Estonia“ repertuaari võtnud ja et Teie seda osa mängite, siis õnnitlesin ma mõttes mitte ükski Teid, vaid samuti ka „Estoniat“. Olin kaljukindel: K. Čapeki „Ema“ nimiosa ainukese täisvõimelise kujundajana — ja seda kaugeltki mitte ükski meil — loote Teile, proua L. Reiman, sellest kuju, mis ulatub kaugele üle meie tavalistest headestki lavakujudest, loote kuju, millel on kindlad rahvusvahelised lavakunsti dimensioonid.

Mu usk Teile ande võimetesse lavakujude loomisel, eriti aga käesoleva kuju andmisel, oli juba ette nii kindel, et ma pärast Čapeki „Ema“ Praha esietendust oma Praha tuttavaile teatriinimesile julgelt väitsin: hoolimata kõigest lugupidamisest, mis mul juba liigi kümmekond aastat on teie kunstikindla ja suureandlase näitlejanna Leopolda Dostalová vastu, pean ma siiski kinnitama, et alles meie näitlejanna Liina Reiman annaks sellele osale kogu selle imaginäärse jõu ja sisemise tule, mis kõik pealegi oleks kõige tihedamalt kooskõllatunud ükski Liina Reimanile omase kandelilise häälematerjali ulatuslikkusega, tema ükski oleks suuteline andma ema kuju selles nägemuslikus täiuslikkuses, nagu seda Karel Čapek loojana oli oma silme ees näinud. Nii ütlesin ma oma teatrisõpradele Prahast, olles ise veel sealse esietenduse võlu vangis.

Kui ma hiljem oma hotellitoas kainemalt mõtlesin, asetasin ma enesele küsimuse: kas ma polnud liig kaugele läinud, kui ma nii entusiastlikult Teile võimeid alla kriipsutasin ja soovi avaldasin, et Teile võimaldataks selles osas esinimine. Muidugi oli see tol ajal minu poolt ehk ka kergemeelne etteõttamine, kuna ma siis veel ei teadnudki, kas nimetatud draamat mõni meie teater üldse mängibki ja kas Teile selles osas kunagi esinete. Tõsi, mind julgustas mu kergemeelsuses asjaolu, et ma Teile lavaloomingu käiku olen võinud jälgida juba alates noist aastaist, mil Teile 16-aastase plikana „Vanemuise“ lavale tulite, eriti aga kadunud Draamateatri ajastult, mil Teile end alles täies kunstilises ulatuses lahti mängisite ja õitselise löite. Saatiski tuli mulle vastu, kuna „Estonia“ võttis teose repertuaari ja Teile mängisite seda osa, ja mängisite nii, nagu ma Teid oma silme ees nägin seda osa mängimas siis, kui ma veebruarikuu juba ärevatel päevadel „Ema“ tšehhikeelset esietendust jälgin. Vaadeldes proua Leopolda Dostalová head ja haaravat mängu, ma nägin siiski kogu aeg Teid selles osas.

Mu silme ette kerkib Praha lavaehitus, milles ebareaalsuse väljendamiseks oli kasutatud rikkalikult mingi eksootilise maa mälestusi, jumalate kujusid ja lõpmatus külluses relvi, mis kõik „Estonia“ oli oma lavastuses vaid kergelt markeeritud. Praha lavastuse eksootiliste aksessuaaride rikkus oli siiski vajaline, nagu ma selles eriti veendusin just „Estonia“ kaine realismiga piirdumise kaudu. Aga Teile, proua L. Reiman, mängu vaimne haaravus oleks Praha lavalise üksikesemete külluse ainsa müstika taustal jõudu juuregi saanud. Kuid ma ei tahaks näha mitte ükski Teid Praha lavaehituse eksootilise rõhutamise taustal, vaid ma näeksin Teid meeleldi ka vähem elulähedaselt rabelevate surnute keskel, nagu olid seda Teile kaaslased „Estonia“ laval; samuti tahaksin ma näha ka Teile noorimat poega Tonit sisemiselt poeetilisel meeleolustatuna. Kui Teil tuleks oma osa mängida teissuguses ansambelis, siis tahaksin Teile „Estonia“ kaaslasist, kes, nagu märkisin eelpool, mõjusid eksitavalt oma liigse rabelemise ja „elulähesusega“, Teile kaasa anda siiski Hugo Lauri, kes oli suurepärase oma tasakaalulises ükskõiksuses ja vaimu rahulikkuses ning andis ainult surnule sobiva kuju.

Päris tujuriklikvalt mõjus aga „Estonia“ lavastuses kolmanda vaatuse teine peaosaline — raadio-valjuhääldaja. Õnnetu mõte oli raadio asetamine parempoolsele küljele, mis ükski juba tingis, et sealt, pealegi „Estonia“ akustika juures, kostvast paljudi kaduma läheb. Raadio-valjuhääldaja ainuke õige koht on tagaseinas, siis kostaksid sealt hääled jõulisemalt ja dramaatiliste paisude ja mõõnade võimelisemalt. „Estonia“

ESTONIA

Karel Čapeki draama
„EMA“

Lavastus - A. Särev, lavapildid -
V. Haas. Pildil: Kornel (K. Karm),
ema (L. Reiman) ja Petr (T. Kopp-
pel)

ESTONIA

Karel Čapeki draama
„EMA“

Lavastus - A. Särev, lavapildid -
V. Haas. Pildil: stseen III vaa-
tusest

ESTONIA

Karel Čapeki draama
„EMA“

Lavastus - A. Särev, lavapildid -
V. Haas. Pildil: Toni (A. Eskola)
ja ema (L. Reiman)

lavastuses ei saavutanud raadiohääled vajalist mõju ja see andis kahjustavalt end tunda ka Teie mängus, proua L. Reiman, nagu kannatab iga lauljagi ettekanne, kui saade ei ole vastav.

Ag need kõik on ju vaid aksessuaarid, mis on kõrvaldatavad või jälle kõrvalise tähtsusega.

Teie mängu jälgides tundsin ma jälle elavalt kui vajalik õieti oleks kui teatrientusiast saaks sõnadraamagi ettekande helilist ja miimilist külge vastavatesse nootidele sulgeda: kahjatesin, et sõnadraamaetendusel ei saa viibida näidendi tekstiga ja sinna rööbiti märkida kõik helilised ja miimilised kujundid, samuti nagu istuvad muusika-entusiastid partituuriga teatris ja tähendavad sinna kõik väärtused ja õigelt rajalt kõrvalekaldumised.

Teie, proua Reiman, olite Čapeki „Ema“ selleks emaks, kellele ta surnud mees ja lapsed ei olegi surnud, vaid kes ta vaimusilme ees seisavad just samasugustena, nagu ema neid viimsel kohtamisel nägi. Eks ole igati meist seda kogenud, et meile ligidane inimene ka surnuna tundub ikka veel elavana, kuna meie ei suuda ega tahagi uskuda, et ta surnud on. Nii on see ka Čapeki kõnealuse draama emaga. Ja Teie tabasitegi just seda sugestiivselt uskumapanavamalt kui suutis seda anda Leopolda Dostalová, olgugi et ma ei kustuta sõnakestki sellest vaimustatud ülistusest, mis ma olen juba 1929. a. kirja pannud tšehhi suure näitlejanna Leopolda Dostalová lavaande haaravusest ja miimiliste võimete ulatusest. Tema lavaliste võimete suuruses veendusin ma veel tänavu veebruaris „Ema“ esietendusel Prahast jällegi uuesti. Aga siiski jäid kuidagi varjatuiks Leopolda Dostalová kujunduslik haaravus, tema miimiline jõulisus, mis võrduvad täiesti Teie omadele, proua L. Reiman, kuna aga tema sisemine põlemine kas oli või jälle näis olevat nõrgem kui Teie oma, kuna seda polnud kandmas sellane üllas, kõigil astmeil jõuline ja haarav hääleline materjal, mille ainukeseks omanikuks Teie olete, ja seda kindlasti kogu kultuurse maailma näitlejannade peres. Teie võimas ja helilise väljenduse kõigile astmeile seadeldav hää — sellele ongi ju rajatud Čapeki „Ema“ peaosalise ema-traagika kujunduslik külg, milles liigutustele ja miimikale on paratamatult kätte juhutatud kõrvalisem koht. Aga sealgi Teie peagu liikumatult suutsite meis esile manada haaravalt kogu seda traagikat, mis kirjanik on asetanud „maailma raskeimasse osasse, ema osasse“. Seal äratasitegi Teie uuesti ellu mu varase nooruse kaks suurimat ja kaunimat teatrielamust: mälestused Eleonora Duse'ist ja Ida Aalbergist. Märgin siin vaid üht momenti Teie kujundamisvõime meisterlikkusest: noorim poeg Toni ilmub viimases vaatuses lavale ja esimesel hetkel ei tea ema — ons temagi juba surnud või veel elus. Selle hirmu ja lootuse vahel kõhklemise, selle lõpmatu ahastuse kujundamine oli Teie antuna meisterlikkuse tipp. Aga peale Aino Kallase „Mare ja ta poeg“ ema ja käesoleva ema osade olgu mulle lubatud korrata oma ammust soovi: näha Teid Dubrovnikust pärit-oleva, nüüd juba surnud, kroaatia kirjaniku krahv Ivo Vojnoviči suurepärasest trioloogist „Jugovičite ema surm“ nimelise tragöödia ema osas. See oleks tõeline osa Teile ja selle osa tõlgitus Teilt — see oleks nauding meile, Teie austajate suurele perele. Ja Zagrebi teatri kultuurse vaatlejaskonnagi ees saavutaksite Teie selles osas kindla suurvõidu.

Teie olete nüüd, proua L. Reiman, Soomeski vahest tunnustatum ja kuulsam kui oma kodumaal. Arge võtke seda aga traagilisena oma kunstilise isiksuse suhtes. Meie oleme oma kodumaal veel kultuuri sellel arenguastmel, mil keskpärasus on meie igapäevases elus ja kunstiski kindlasti vajalikum, ja too keskpärasus oskab ka end alati ja kõikjal kohandada märksa paremini kui tõeline kunstisuurus, kellel on tavaliselt iseteadlikku okkalisust ja eneseväärtuslikku murdumatust, olgugi et see kunstnikule enesele võib sageli tähendada isiklikku traagikat ja isiklike kannatusi, mis aga kõik on talutavad ja mööduvad: suur ja piiramatult kunst, mis ei lase ennast peenrahaks vahetada, see kunst ja selle tähe all liikuvad kunstnikud võivad lõpuks ikkagi. Selles olete Teiegi juba võitnud ja keegi ei küüni Teilt võtma meie oleviku Eesti ja põhjamaade suurima näitlejanna auväärset asendit.

Ag piirata Teie lavaannet vaid Eesti ja Soome teatritega oleks ülekohtus üldise teatrikunst ja Teie enesegi vastu, kuna Teie lavaandele kuuluvad märksa laiemad pindalad. Olgugi et rahvuslik šovinism on just tänapäeval kõikjal sulgemas riikide piire ja püstitamas tõkkeid, aga just see peakski õhutama Teie ande tõelisi austajaid, et kaasa aidata Teie andele väljenduspiiride avardamisel.

Olen veendunud, et Teie klassilisest repertuaarist mõnes oma hiilgeosas võite julgelt ja kindlalt saavutada mõne miljoni elanikega linna laval sellaseid kunstivõite, mis ei too mitte üksi tunnustust Teie piiramatute võimalustega lavaandele, vaid Teie

andekuse kaudu kerkiks ka kogu Eesti teater rahvusvaheliselt auväärsemale kunstitasemele. Olen veendunud, et Teie anne suudab läbi lüüa ka siis, kui Teie mängitegi oma emakeeles. Muidugi muudab see olukorra veidi keerulisemaks, nõudes Teilt eneselt ja samuti ka vaatlejaskonnalt suuremat pingutust ja mugandamist olukorra erakorralikkusele. Aga need kõik on ikkagi ülesaadavad ja võidetavad asjaolud.

Kui Teie pool tosinat aastat tagasi Tartu „Vanemuises“ mängisite nii jõuliselt-haaravalt peaosas Zofja Nalkowska „Naiste majas“, olles ühtlasi selle näidendi lavastajaks, juba siis oli allakirjutanul kõnelusi eelnimetatud näidendi autoriga ja Varssavi „Poola Teatri“ peadirektori dr. Arnold Szifmaniga, et võimaldada Teile esinemine selle näidendi peaosas, ja takistusi siis selleks Poola poolt ei olnud.

Ma ei tea, millised tuuled puhuvad praegu Tšehho-Slovakkia kohal ja eriti tšehhide pealinnas Prahas. Kas sealses muutunud olukorras on üldse veel mõeldav sellane kirjanik, nagu rahvusvahelise kuulsusega Karel Čapek, ja kas riiklik teater veel tahabki korrata „Ema“-taolise näidendi lavastust. Tänavu veebruaris seal viibides olid ju olnud koguni teised. Nois teissugustes oludes ja neilt inimestelt, kes siis Praha riiklikkude teatrite elu juhtisid, oli samuti põhimõtteline nõusolek saadud, et kui Eestis mõni teater lavastab Čapeki „Ema“ ja Teie selles peaosas mängite, siis ei ole Teie esinemisele Praha riiklikus teatris nimetatud näidendi peaosas mingit takistust, olgugi et Teie oma osa eesti keeles mängite.

Kultuurrahvaste suurlinnades, kus leidub ka üksikute, olgugi tundmatute, näitlejate mängu vastu huvi tundvat publikut, pealegi kui näitleja esineb teoses, mida sealne publik hästi tunneb, on see kõik ikkagi ja väga hästi teostatav, kui vaid tõsiselt tahetakse ja kui sellest algatusest teguvõimsalt kinni haaratakse. Kahjuks puuduvad meil sellased asutused, nagu on neid poolakail koguni kaks: Towarzystwo Szerzenia sztuki polskiej wśróđ obcych (Poola kunsti välismaal edendamise selts) ja Towarzystwo Krzewienia sztuki teatralnej (Teatrikunsti toetamise ühing), nagu meil üldse pole olemaski asutusi, kes tõsiselt tunneksid huvi meie kultuurilise tutvustamise ja ekspansiooni vastu.

Aga ega meil sellase väikese iludusvea pärast maksa veel pessimistiks muutuda ega ka oletada, et iga suuremaandeline inimene, kelle loov töö võib ja tohib üle kodumaagi piiride ulatuda, matustel mõne välisriigi esindaja samu sõnu ütleb, mis kadunud Jaan Koorti matustel: et enesele igapäevast leiba teenida, tuli ta meile. Tean, et Teilegi, nagu kõigile neile, kes teavad ja tunnevad, et nad ise midagi on ja suudavad luua ka lõimitamata, et neile kõigile on kodumaine kunst ja leibki märksa südameligidasem ja magusam, kuna neid endid kannab see üllas teadmine, et nemad suudavad end oma võimetega maksta panna ka väljaspool oma kodumaad, ja seepärast ei tunne nad põrmugi kadedust nende väikeste suuruste vastu, kelle kael ei kasva kunagi nii kangeks, et nad oma kodumaalgi pea püsti liikuda ja olla suudaksid.

Teie olete hiilgavalt tõendanud, et Teie kunstiliste võimete haaravus ja piiramatus ei ole tunnustatud mitte ükski meie väikesel kodumaal, vaid et see Soomes veelgi hiilgavama tuleproovi on läbi teinud, et pealeselle tänavuse hooaja esimesel poolel nii erinevais osis ja pealegi kahe teatri ansambli, „Eesti Draamateatris“ Stefan Kiedrzyński komöödias „Õnn algab homme“ ja „Estonias“ Karel Čapeki põrutavas „Ema“ draamas, mängides mõlemas peaosis, olete pühitsenud kunstilisi suurvõite.

See aga omakorda kohustab Teid uutele pingutustele, milliste eesmärgiks olgu tuua uusil mail tunnustust oma lavaloomingulistele võimetele ja eesti näitekunsti rahvusvahelisele kunstilisele tasemele. Kui A. H. Tammsaare ülesandeks on viia eesti kunsti-väärtuslik romaani Lääne-Euroopasse, kui Jaan Koortil oli sama missioon skulptuuri ja Eduard Viiraltil graafika ning Paul Keresel male alal, siis nõuame meie, Teie lavaloomingu austajad, et Teie, proua L. Reiman, peate tooma teistegi rahvaste juures meie näitekunstile samasuguse tunnustuse, nagu Teie seda juba olete saavutanud Soomes. Teie suudate seda. Ja meie, vaimse kultuuri austajad, teame, et meie vaimuinimesed ei nikastu ega väana end välja, nagu see kahjuks sageli juhtub meie jõusangaritega pärast nende suurvõite, vaid et nad vaimsetel aladel kõigis pingutustis lõpuni päisivad.

Niisiis: nägemiseni, proua L. Reiman, mõne meie sõbraliku lõunapoolsema rahva suurlinna juhtiva teatri näitelaval!

Parimate õnnitlustega ja tervitustega

Teie tulevaste välispoolsete suurvõitude puhul

Bernhard Linde.

Võrdlusjoni soome ja eesti teatritööst

„Teatril“ kirjutanud Eino Salmelainen Helsingist

Pöördusime Helsingi Rahvateatri direktori Eino Salmelaise poole palvega kirjutada meile muljeist, mis ta sai lavastajana Eestis (E. Salmelainen lavastas teatavasti „Estonias“ hea menüüga Hella Vuolijoe „Niskamäe naised“ ja „Juuraku Hulda“), ja et ta võrdleks Eestis ja Soomes tarvitusel olevaid töötavasid, lavastajate ja näitlejate suhtumist oma ülesandesse jne. Eino Salmelainen on Soome üks silmapaistvamaid näitejuhte, kel on juhtivalt määrav osa eriti H. Vuolijoe teoste avalises menüüs ja kelle hinnatavat tööd meiega juures võime aina tunnustavalt mainida.

Eino Salmelaise sisuka ja huvitava kirjutuse juures tuleb muidugi arvesse võtta, et see puudutab ainult ühe teatri tööd ja et ta käsitleb küsimust oma töömeetodi seisukohalt.

*

Ütlen otsekohe, et omast algatusest ma ialgi ei oleks usaldanud asuda selle teema käsitlemisele, sest minu kogemused Eestis on ikkagi liig väikesed selleks, et nendele midagi ehitada. Kuid loodetavasti mind siiski ei tõmmata võlla, kui ma midagi vassin. Teiselt poolt jälle usun, et nii soome kui ka eesti teatrirahvale oleks väga kasulik tunda vastastikku üksteise töömeetodeid. Seda enam, et mul palju kordi on tulnud näitlejatele meenutada eestlaste teatritöö paremusi; samuti on paljud minu näitlejaist vaimustusega kõnelnud sellest.

Usaldatavaima luustiku oma kirjutusele loodan anda sellega, kui püüan kõigepealt mõne üksiku joonega selgitada oma töömeetodeid. Püüan, nagu iga lavastaja meil ja mujalgi, võimalikult täpselt valmistada esialgse lavastuskava. Minu meelest ei lähe ükski lavastaja teatril kallimaks kui see, kes enne proovide algust põhjalikult ei tööta teost läbi. Arvukale lugemisproovidele ohverdan aega ainult erakordseil juhtumel (nagu värssmöödulisis näidendis), sest näitelava on see paik, kus lavastus otse algusest peale peab sama oma piirjooned. Selle eest n. n. seadeproovid kestavad mul kaua, poolteist või isegi kaks nädalat. Ühestki asjast ei munda mööda sellesse põhjalikult süvenemata. Iga liigutus peab olema kooskõlas nii näidendi sisu kui ka näitleja iseloomuga. Lähtun sellest teooriast, et esimene mulje on mõ-

juvaim. Seda kujutelu või pilti, mille näitleja on saanud esimestel proovidel, ei saa hiljem täiesti ära pühkida, ning muudetud stseen pole psühholoogiliselt enam nii kindel kui see, mis on ehitatud esimesele vahetule mõjule. Sest ei mingid ülemus- või alamuskompleksid ole proovide selles ajajärgus veel segavad, s. o. näitleja ei oska veel halvustada oma osa väiksust või peljata selle suurust, ta üksnes pingutab oma võimeid, et saada edasi. Kui aluspõhi on kindel, saab ka pealeehitus niisama kindel. Ei millalgi hilisemal proovidel saa näitleja tunda ebakindlust, kui ta näitelaval esimesest sammust peale ei ole pidanud tegema midagi, mida ta täieliselt ei ole tajunud.

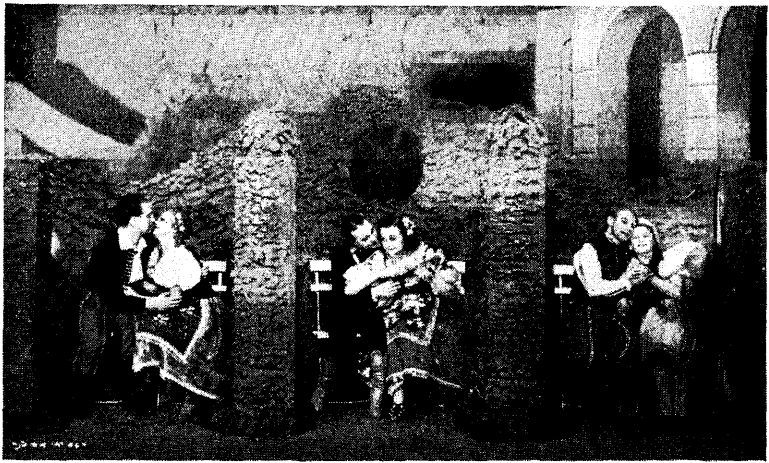
Paljud näitlejad on küll mulle kaevanud, et on armutu nõuda neilt juba esimestest proovidest peale õige tooni tabamist, kuid enamal juhtumel olen märganud nurina põhjusena vaimset laiskust, sest ma ei nõua neilt kunagi väljenduse lõplikku tabamist, vaid esitatust a r u s a a m i s t. Minu meelest on asjatu ja hädaohtlik edasi minna enne, kui mingi stseen ei ole selge, sest järgmine stseen rajaneb ju eelmisele.

Kui näidend nõnda aeglaselt ja täpselt uurides on võetud läbi ja näitlejatele on kõik üksikasjad selged, on tarvis osad kindlaks õppida mitmel järgneval proovil. Vast alles selle järele nõuan näitlejailt oma osa lugemist peast ja vast alles siis kutsun ette-üttele proovidele. Samal ajavahemikul pean ka ülitähtsaks näitlejaga nelja silma all ta osa juurdlemist, sest ainult nelja silma all saab tarvilise otsekoheuse ja avameelsusega tähelepanu juhtida näitleja vigadele ja tugevatele külgedele. Seal tuleb sagedasti järele anda näitleja isiklikele omadusile, s. o. isegi näitleja nõrkused on vaja otstarbekalt ära kasutada. Üldtähtsusega juhtnööriks pean, et näitlejal tuleb saavutada oma osa oluline sisu nii, et ta täiesti koduseks saanud näitelaval liikudes võib kasvada veel etenduste ajalgi ja et ta osa kasvataks ka ta enda edaspidist kandevoimet. Näitleja on teatri A ja O, tema sisemisest kujundusvoimest oleneb teatri ja selle etenduste õnnestumine. Sellasest töömeetodist sõltudes sageli väldin seda ebakindlat lõpp-pingutust, viimaste proovide kohutavat pressimist, mis nii sageli kuulutab näitleja lõppu juba enne esietendust, samuti kui seda, et näitleja esietenduse sundmängu järele juba järgmistel etendustel langeb tühjusse.

ESTONIA

J. Beeri operett
„POOLA PULMAD“

Lavastus - A. Lüüdik, lavapil-
did - V. Haas, muusikajuht -
V. Nerep. Pildil: stseen I vaa-
tusest

ESTONIA

J. Beeri operett
„POOLA PULMAD“

Lavastus - A. Lüüdik, lavapil-
did - V. Haas, muusikajuht -
V. Nerep. Pildil: Korrosov
(E. Raivo), Oginsky (P. Pinna),
Zagorsky (A. Vaino) ja Ka-
wietzky (A. Eskola)

ESTONIA

J. Beeri operett
„POOLA PULMAD“

Lavastus - A. Lüüdik, lavapil-
did - V. Haas, muusikajuht -
V. Nerep. Pildil: stseen II vaa-
tusest

J. Linnankoski romaani „LAUL TULIPUNASEST LILLEST“ dramatiseering Eesti Draamateatris
Näitejuht - L. Kalmet, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: stseen III v.

Igal soome nagu ka eesti näitejuhil on loomulikult meenutada hoopis erinevat oma töömenetelust. Ühed harrastavad arvukaid lugemisproove, teised annavad alles lõppuole näitlejatele kätte välised raamid, jättes sisemise tõlgitsuse nende eneste hooleks. Kolmandate kireks on suured massistseenid, väline teatraalsus, hoog ja rüht, neljandad kulutavad oma energiat näitlejate pihitimiseks, psühholoogia süvendamiseks jne. Eriliselt tähelepanuväärne nähtus esineb soome näitlejate juures: nad tahavad oma osade-raamatuid hoida käes kuni viimse proovini. Nad annavad sellele oma maaniale sellase hämarapärase õigustuse, et nad muidu „kukuvad osast välja“ kui nad liig vara rühivad seda mäletama peast — osa pidavat jääma meele nagu iseenesest, ilma et asjaomane ise märkaks, millal see on sündinud. Kahju ainult, et mõnel see iseenesest „sisse kasvamine“ venib nõnda pikale, et ta veel peaprooviski ei oska oma osa. Vaevalt tarvitseb tähendada, et see on paljas rumalus ja distsipliinitus.

Kui olen õieti käsitanud, on eesti töömeetod suurtes piirides järgmine: lugemisproovide järele näidatakse käigud kätte täiesti mehaaniliselt, nii et näitlejad mingil moel ei ürita tabada esitatava sisimat olemust. Selle asemel nad väga tähelepanelikult märgivad oma mälu välised seigid ja võimalikult ka karakteristika, ometi aga püüdmata seda esile tuua. Kui väline pool on nõnda saadud selgeks, püüavad näitlejad võimaluste piires hakata lugema oma

osa peast, samuti ilmub ka kohe etteütleja proovidele aitama. Tõeline mängu tabamine ja chitamine algab alles siis, kui osad osatakse peast ja kui väline sündmustekäik on näitlejale täiesti selge. (Kui siin selgituses on midagi tõeale mittevastavat, siis lugeja tabab kohe, missuguse pildi on saanud võras, ja kahtlemata sellegi tõdemisel on oma tähtsus.)

Sellane töömeetod on enne kõike väga otstarbekohane, selle abil saadakse nobedasti valmis. Selles on meil, soomlastel, nagu tähendasin varemalt, väga palju hoolimatust. Teiselt poolt aga igauks võitleb oma käsituse poolt ja nii ei malda minagi veel jätta lõpuks alla kriipsutamata oma eelmisest osalt erinevat töömeetodit.

Kui lähtutakse sellest vaatepunktist, et kõik väline tuleb kätte õppida kõigepealt, ja vast alles hiljem tuleb üritada selle täitmist sisuga, võib juhtuda, et näitleja lõpuks harjubki mängima vaid välist käiku või et ta veel viimisel silmapilgul jõuab suure kriisini ja hingelise hädani, kui ta sisemine olemus ja kehastatav osa ei sula antud välisesse raamidesse. Seal ei aita loomulikult enam midagi muud kui tuleb hakata senist tööd ümber tegema, kuid nädalaid kestnud proovide järele nii näitejuht kui ka näitleja ei oska enam eraldada ehtsat ebaehtsast. Järele ei ole muud abinõu kui loota teatrikogemusele, tagatult kogetud teatriabinõudele. Nii saavutataksegi varsti hea teater, kuid teater, kus puudub elava elu värskus ja aroom.

Tipp-teostest ja tipp-arvustusest

(Peagu veste)

jad on läinud hoopis õelaks nii teatreile kui ka autoreile. Publik murrab küll sisse. Aga oma paraja sauna saavad ka välismaade lavakirjanikud, kui nende loomingu ei satu meie lavadele mitte just tippteosed.

„Istume kui äkkepulkadel,“ ütlevad teatrite direktorid ja dramaturgid.

Pärid lavastajailt. Laotavad käsi: „Repertuaarikriis...“

„Arge ikka...“ laotad käsi vastu. „Maailma lavakirjandus on paar tuhat aastat vana. Ja nüüd korraga — ei ole repertuaari. Ei leidu näidendeid meie paarile teatritele?“

„Jaa — midagi pole teha,“ vastatakse. „Kui mängida klassikuid, jäävad saalid ja kassad tühjaks. Tood väljast uuemaid tõlketöid — on need enamikus nii võõra miljöoga ja probleemirakendusega, et meie publikul on raske aru saada. Kui palju oleme rääkinud oma kirjanikele — andke algupärandeid. Aga neid ei anta. Ehk kui mõni tuleb, siis niisugune, et selle repertuaari võtmisel hakkavad lavastajal põlved värisema. Ja kui tuleb arvustus, siis sülitavad näitlejad...“

Nii et see asi näib käivat ringiratast. Nagu koer ajaks taga oma isiklikku saba. Publik loeb arvustusi ja muretsseb — küllap see asi on ikka sandisti. Ja veel sandimaks ta läheb.

Aga ega vist kõige halvem veel ole. Sest isegi kuulus arvustaja Kerr ütles: „Vaatasin ühel hooajal läbi 200 näidendit mitmetel lavadel. Ja kui nendest näidenditest ja lavastustest 2—3 olid head, siis minu arvates polnud hooaeg veel halb.“

*

Aga katsume vaadata lähemalt, mis on siis õieti lahti või lahti minemas.

„Teatrite kunstilise taseme allakäik ja tardumine formalismi,“ üteldakse. Ise olen ütelnud ka midagi umbes samasugust.

Kelle süü?

„Autorid ei anna head repertuaari,“ ütlevad teatriinimesed.

„Lavastajad ei tee oma tööd küllalt tõhusalt ja annavad halbu lavastusi,“ ütlevad autorid.

Arvustajad arvavad keskelt läbi, et vead on nii autoreis kui ka lavastajais. Aga seepeale pahvatavad autorid ja lavastajad: „Viga pole midagi — viga on arvustajais.“

Ühe sõnaga — kõikide sõda kõikide vastu. Olukord, mis kuidagi ei taha sobida meie kodurahu õhkkonna raami. Nõrganärvilistele pole see kindlasti mitte kerge. Teeb olemise ebamugavaks ja rahutuks.

Aga kuidas on olnud varem? Kuidas on mujal?

Ei ole kuulnud, et mõni teatridirektor ütleks: „Vaat, sel või sel aastal oli kerge — head repertuaari tuli kuhjaga.“ Ei ole ka kuulda, et välismaal kiidetaks repertuaari üliküllust. Ameerikas olevat praegu tõus teatrielus. Kuid sealgi mängitakse — kuuldavasti — palju klassikuid.

See on kõik muidugi väga ebamäärane — kuuldavasti... olevat... Aga kui tahta olla otsekohene, siis ei saa teisiti. Sest kuidas mujal tõesti on — seda meil täpselt ei teata. Välja arvatud mõned lauljannad või tantsitarid operetist. Nemand saavad ikka stipendiume ja välismaasõite. Kaks praegust dramaturgi on vist ka kunagi käinud välismaal. Aga minu teada ükski meie arvustajast pole viimase 10 aasta kestes pääsenud oma silmaga vaatama Euroopa teatrielu.

Niisiis — neil tuleb ajada läbi kunagi õpitud või kodus kogutud pagasiga. Võib olla sellest ongi tingitud ühe magistri arvamine, et eesti autor juba oma tõuomadustelt pole vist võimeline kirjutama häid lavateoseid.

Usun — arvustajad teevad, mis meie kitsastes oludes võimalik. Loevad kätte-sattuvaid välismaade autorite lavateoseid, loevad välismaade arvustusi ja ülevaateid. Vähemalt tähtsamaid asju.

*

Tähtsaim asi — tähendab tippsaavutus. Kuid tippsaavutus pole äripäev. On rohkem pühapäev. Aga kui me tunneme mõne inimese, maa või rahva pühapäeva — ega me siis tema äripäeva veel tunne.

Kusagilt lugesin — Nõukogude Venes korraldatud riigi 20. aastapäevaks näidendite võistlus suurte preemiatega ja sisse olevat tulnud ainult 3 käsikirja. (Siin Jänkimees liialdab üleliia. — „Teatri“ toi-

ANNA MARKUS

omal ajal silmapaistvaimaid näitlejaid „Vanemuises“ ja „Draamateatris“, märkis detsembris oma 60. sünnipäeva

TEUVO PURO

tuntuimaid näitlejaid Soome Rahvusteatris, märkis detsembris oma lavategevuse 35-dat aastapäeva

metaja.) Saksamaal jälle kirjutatavat 50.000 näidendit aastas, kuid neist olevat 99,999 protsenti ebakunstilised.

See ongi äripäev. Ja paistab — mitte sugugi parem või pühapäevasem kui meil. Tähendab — kah repertuaarikriis.

*

Kujutame toda asja ette nüiviisi — on üks mees, kes on endale soetanud hea lavakirjanduse raamatukogu. Köited seisavad riulitel reas nii tihedasti, et koiliblikas ka ei mahu vahele pugema. Vaatab siis raamatukogu omanik oma kappe ja mõtleb: „Kus ikka on olnud ajad! Kui palju suurt ja võimsat vaimuloomingut! Eluaeg annab lugeda. Aga meil — tänavu näiteks ei ole ilmunud midagi, mida võiks siia lisada rahuliku südamega.“

Tõsi — ei ole ilmunud. Aga too raamatukogu omanik teeb siiski vea. Ta ei arvesta distantsi. Koiliblikas tema raamatute vahele küll pugema ei mahu. Aga üks määratu ja mõõtmatu mahub küll. See on aeg. Ka ruum.

Võtame kätte ja hakkame neid raamatuid ilmumise aja järgi jagama aastatele. Siis veel ruumiliselt üksikutele maadele. Ja edasi — leiame niipalju tühja ruumi, et meie näitekirjanduse loomingu mõnede aastate tühjus on teiste aegade ja maade vastavate tühikute kõrval hoopis tilluke.

Kuid loodus tühja ruumi ei salli. Nii ei ole ka lavakirjanduse loomingu neid tühikuid, mis me saime ühe väärtteostest koos-

neva raamatukogu jaotamisel aega ja ruumi. Neid tühikuid täidab — äripäev. Äripäeva lavakirjandus. Toosama, millele annavad hagu arvustajad, mille pärast närveerivad lavastajad ja higistavad autorid. Ja mis lõpuks kaob, unustatakse möödivate aastatega, nagu poleks vahepeal üldse midagi olnud.

Selge, et säärane filosoofia meid ei rahulda. Sest iga inimene tahaks võimalikult palju pühapäevi. Kuid naiivne oleks see inimene, kes oma käratsemise ja nõudmiste juures ise usuks, et tõesti on võimalik saavutada niisugust nädalat, milles on 6 pühapäeva ja 1 tööpäev. Ja kui keegi meie 20-aastase lavaloomingu järgi otsustab, et eestlane on olevus, kes lavakirjanikuks ei kõlba — siis on see otsus sama, kui keegi ootaks juba teisipäeva järel pühapäeva ja kui tuleb hoopis kolmapäev, siis ohkab — ega meil vist enam pühapäeva tulegi!

*

Balti parunid pidasid eestlasi vanasti ainult kõrgema arenemisega loomadeks, kelle kõne tuletab meele määgimist. Ja kuna veste on päevakajaline — kui toona keegi oleks ütelnud, et meie võime välja panna vaimusportlase, kelle vastu ei leidu sakslast, kes ulataks temale põlvkõrgusenigi — sakslased oleksid naernud end pikali. Paul Keres — ühe sõnaga. Ja kui kuulsate teutoonide järeltulijad lahkusid Tallinnas maadlusmatilt prügiste selgadega

VANEMUINE

L. Lakatose komöödia
„18-AASTASED“

Näitejuht - A. Mering, lavapildid - A. Lepik. Pildil: Ernõ (H. Väljaots), Andras (E. Pärn) ja Iván (E. Aumere)

VANEMUINE

L. Lakatose komöödia
„18-AASTASED“

Näitejuht - A. Mering, lavapildid - A. Lepik. Pildil: Georgette (L. Laoniidu) ja Iván (E. Aumere)

VANEMUINE

P. Vegneri näidend
„TUTARLAPS IRENE“

Teatri õpperühma ettekanne O. Aio e lavaseadel, lavapildid A. Lepikult. Pildil: stseen 5. pildist

M. Zivertsi draama „MULKASOO“ „Endlas“.
Näitejuht - M. Mitt, lavapildid - U. Halla

— siis varises ka vaimse distsipliini alla kasvatatud füüsilise üleoleku illusioon. Tammsaare rühbib edasi Euroopas, Viiralt on ammu Pariisis ja nii edasi. Meie rahva au pole lubanud veel ühtki mahalöödud eestlast rahaga kinni maksa.

*

Nüüd võiakse küsida — mis on sellel jutul ühist teatriga või näitekirjandusega?

Agas niipalju, et rahva vaimne loomine on sõltuv rahvast enesest, tema äripäevast. Kui me vahime ainult teiste rahvaste tipp-saavutusi ja hakkame oma saavutusi arvutama ainult teiste tippude järgi, ega me siis saa õiget pilti ei teistest ega enestest. Ei leia õiget distantsi.

Isegi oma inimeste äripäevast mitte. Me näeme kirjaniku loomingu laval, aga meil ei tule siis meele, kust või kuidas ta hangib jõudu ja materjali oma loominguks? Kuipalju tal on võimalusi oma äripäeva-tööks äripäevast? Kuipalju on tal vaja tuge või kuipalju teda toetatakse või vähemalt — mõistetaksegi. Või — tahetakse mõista.

Sest murduvad ja muutuvad ideoloogiad on tänapäeval akuutsemalt esiplaanil kui kunagi varem. Mis ühele vastuvõetav, on teisele seda vähem ja kolmandale hoopiski mitte. Samasugune segadus valitseb paratamatult ka loovate inimeste sisemaailmas. Sama distantsipuudus. Pole olnud kuulda, et keegi kunagi oleks loonud mõne suurteose ruumis, mis on täidetud mürkgaasiga. Nimelt samast mürkgaasist.

Kui vaatame ringi tänapäeva moodsail autoritaarseil mail — sealte me repertuaari ei leia. Vahepeal saime lavateoseid Tšehhist, kuid muutunud olukordade tõttu muutub seegi lavakirjanduse eksportmaa küsitavaks. Nüüd on hakanud tulema lavateoseid Poolast. Need pole seni osufunud just halbadeks, aga ka mitte tipp-saavutusteks. Vähemalt mitte meie arvustajate arvamise järgi.

On otsitud repertuaari Skandinaaviamailt. Aga tuleb välja, et isegi Rootsi pakutakse meile Hella Vuolijoe näidendeid. Ja üks Rootsi kirjastuse esindaja käis kevadel Tallinnas vaatamas, kas meil poleks midagi pakkuda Skandinaaviamaile lavakirjanduse alalt.

*

Ei maksa arvata, et ma süüdistan arvustust selles, et ta mõõdab meie lavaloomingu ainult välismaa tippude järgi. Arvustus ajalehis on paratamatult subjektiivne juba arvustajate tehniliste töötingimuste tõttu: õhtul kella 11 lähedal lõpeb etendus teatris ja öösel kell 12 — 1/2 peab arvustus juba minema ladumisele. Pikemaks või põhjalikumaks analüüsiks ei jää enam aega. Seepärast tulekski meil teha teravamalt vahet arvustuse ja analüüsi vahel. Esimene on sõltuv arvustaja meeoleolust, teine — analüüsija teadmistest.

*

Ja kui arvustus ei mõõdaks tippude järgi?

Siis kujuneks olukord varsti sääraseks kui see on kinoreklaamiga. Et — iga uus film on maailma suurim, parim ja ületamatuim saavutus. Tuleb aga üks tõesti hea asi, siis ei leidu selle väärtuste märkimiseks enam superlatiive.

Nii et sisuliselt pole meie äripäevast väga palju katki. Ega murra midagi ka parajad päheandmised. Need on hädavajalised, et näidata puudusi, mis meil olemas või süvenemas. Aga põhjalikult knock-outi pole meil löödud veel ühtki algupärandit või lavastust. Ja peab seisma tõesti nõrkadel jalgadel see autor või lavastaja, kes laseb end lüüa pikali ühest subjektiivse südame-täiega antud kõrvahoobist. Keskmise loomingu ainult karastab.

Ma ei ole küll ässitaja, kuid mina küll ei kingiks...

Eduard Vilde surma 5. aastapäeva puhul

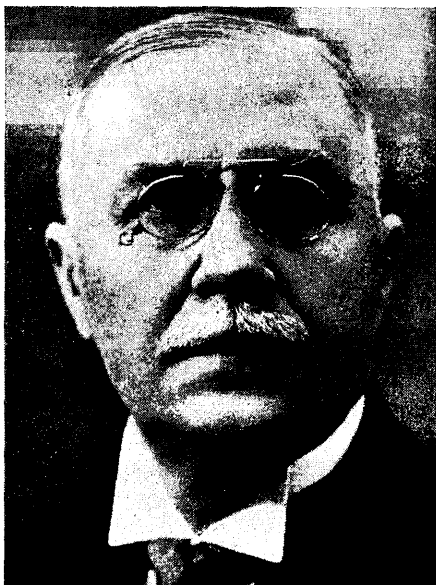
ui 26. detsembril 1933. a. Eduard Vilde suri, siis tol ajal valitsevate võitluste, mu-rede ja askelduste rägastikus ei paistnud teenitud määral silma selle suure kuju lahku-mine elust ja kirjandusest.

Just siis, hoolimata oma haigest südamest, jäi Vilde ustavaks iseenesele ega jätnud avaldamata oma seisukohta võimulepüü-d-va fašismi vastu. „Minu suhtumine fa-šismi,“ avaldas ta mõne kuu eest, „olgu see eht või plagieeritud, on eitav, sest olen vaba vägivallainstinktidest ja loen ennast tsiviliseeritud inimeseks... Kui need päe-vad minu õnnetuma Eesti üle peaksid tu-leva, siis löön silmad maha haritud ma-ilma ees ja nutan häbipisaraid, et olen eestlane.“ Ta oli kuulutanud visa võitluse selle pealetungiva moevoolu vastu: „Muidugi võidelda, vaimurelvadega võidelda — ka siis, kui see võitlus peaks vastase suhtes osutama jumalate võitlu-seks teatud võimatuse vastu. Vaimuvõit-lus lakkab alles siis, kui tullakse füüsilise vägivaldaga.“

On arusaadav, et nii julge ja kindel seisukohavõtt seesuguses õhustikus tegi ettevaatlikuks nii mõnegi. Kuid seda kau-nima testamendina püsib Vilde kogu elu kestnud ühiskondlikult pinnalt juurdunud kirjandusliku loomingu kõrval ta viimne läkitus.

Et Vilde on annud sellaselt pinnalt Eesti ühiskondlikku elu kõige mitmekülg-semalt kajastavaid teoseid ja et ta teoste määrav hulk on oieti Eesti uema ajaloo kirjanduslik kajastus, see ei ole ime seesu-guse kirjaniku poolt.

Eduard Vilde eluaastad — 1865—1933 — läbivad Eesti pärisajaloo. Ta noor-põlve kestes maarahva üks osa oli juba omandamas majanduslikku iseseisvust ta-lude ostmisega ja rikastumisega, teine osa oli linnastumas, kolmas ja neljas osa en-diselt feodaalseid raskusi edasi kandmas, olgu maaproletariaadina; olgu naturaal-ja raharendil vaevlevate väiketalupeidaja-tena. See maarahvas jõudis ikka enam välja oma aja feodalismivastastele posit-sioonidele, ta konstitueerus rahvuseks, asetas senise valitseva rahvuse vastu oma positiivsed sihid: olla kultuurra-hvus. Selle vabaneva, võitleva ja rahvu-seks konstitueeruva talupojarahva kirjan-duslikuks ideoloogiks muutus Vilde: algu-ses ainult värske eestikeelse linnarahvasti-ku, linna väikekoodanluse igapäevaste hu-vide tõlgina ja selle nappide kirjanduslike

EDUARD VILDE

tarvete rahuldajana, siis maa ühiskondliku arenguprotsessi vaatlejana ja oma triloogia kaudu talupoegade mitmekülgse vabane-misvõitluse kujutajana ja kuulutajana. Vilde on kogu eesti töötava osa ühendaja feodalistliku mineviku vastu — ta on õi-gustatult kogu rahva kirjanik.

Ja just seetõttu ta nägi, oli sunnitud näge-ma, ühiskondlikke ja ideoloogilisi vastolusid. Kuid kui objektiivne ta oli ka nende vastu, kes ei oleks tohtinud loota temalt mingit mõistmist! Kogu oma ühiskondliku võitleja kire juures oli Vilde realist, kes suutis oma teostes olla objektiivne.

Nagu Vilde vormiliselt hariduselt oli jäänud autodidaktiks, kel ei olnud tarvis haletseda oma õiendamata jäänud kreis-kooli lõppeksamitki, nii oli ta vaatlejana ja analüüsijana jõudnud kordkorralt ise selle võitleva ja tõusva rahvuse sekka. Küll oli tal avanenud võimalusi siirduda saksa literaatide perre, küll oleks ta ehk võinud oma hästiomandatud saksa keele tõttu assimileeruda Saksamaalgi, kuhu ta asus kahekümneviieaastasena, kuid aida-mehe poeg leidis enam sidet toomeestega kui oleks võinud oodata. Ja seepärast nii esimene paariaastane elamine Berliinis kui ka pärastine tosina-aastane poliitiline emi-

gratsioon ei olnud Vildele muud kui tee leidmiseks oma maa olukordade parema mõistmise juure.

Vilde kirjanduslik looming algusest lõpuni ei olnud kaugeltki selle märgiga, nagu ta ise „Sõbra“ nime kandvas novellis on kujutanud. Kui ridadetegemine tähendaski talle leivahankimist, siis ei ole Vilde teostel ei varasemas ega hilisemaski perioodis iialgi higlielka juures, ja tellimisele ei ole ta iialgi kirjutanud. Ta on loonud enesele rahulduseks.

Ja melle näib, et J. Barbarus on hinnanud Vildet õigesti oma mälestuspoeemis (Memento):

„Ehk oma selja taga „sõber“ (küll so-
sistab: „tee, veli, ridul“). Leib haganane
maksab raha, (ent ilma selleta — vaim nõ-
der)... Vaim siiski kaljutahvleid tahub,
ei, siida töötav veel ei murde.“

Nagu Vilde ise oli elanud läbi Eesti väga mitmekesised ühiskondlikud võitlused, nii on ka ta looming Eesti uuema ajaloo otsene peegeldus, ühiskondlik kirjandus kõige laiemas ja mitmekesisemas mõttes.

*

Erilise peatüki Vildest moodustab teater.

Ainult möödaminevalt oli ta „Estonia“ teatri dramaturg 1918. aastal. Kuid oma pika ajakirjanikuea kestes on ta ette valmistanud teatriarvustuste ja teatri puudutavate kirjutustega hilisemat kunstiteatrit ja harinud publiku maitset kunstilise realismi suunas. Kunstiteatri pärisloomise ajal, 1906. aastast alates, oli Vilde sunnitud maapaos.

Kuid neil aastail kirjutas ta oma draamad, kolm ühiskondlike probleemide rakendust lavale. Sellega ükski on ta murdunud uue tee eesti kirjandusse ja tähistab kirjandusloos oma peatükki.

Kaks esimest olid pühendatud kultuuri-probleemidele.

„Tabamata ime“ (1912) probleem on kunstitõusikluse probleem. See on arvustav ääremärkuse kiire linnastumise ja kiire kultuuristumise perioodis.

„Vaimline self-made-man, esteetiline käsitöölaine taganeb — tema asemele astub kunstnik, süstemaatiliselt ette valmistatud, oma aja tuumaga toidetud moodsate töö- ja võitlusriistadega varustatud kunstnik...“

„Edasi Euroopasse! Edasi tulevikku!“
Need on kõrged noodid, mis valitsevad euroopaliku tunnustusega pianisti auks antud pidusöögil. Nende vastu vaidleb autor möödaminnes Lauritsa suu läbi, lõplikult aga olukordade paljastamise ja Euroopast tulnud ande küündimatuse näitamisega.

Magnus Kulli maalija-traagika on sama, mis Leo Saalepi muusiku-tragöödia sisu. Kiiresti tõusev ühiskond ei loo kõrget kultuuri. Kunstikultuur vajab traditsioone.

„Pisuhänna“ (1913) tekkimine on seoses kirjanduse hindajatega. Mis jääb sellest muud kui moraal, et mis sidemeteta Piibehelel ei õnnestu, see õnnestub seda hiilgavamalt sidemetega Sanderil.

„Side“ (1917) ei ole küll enam kultuuri-probleemi-draama, kui pealegi kõrvale jätta spekulatsioon raamatutega, eriti kooliraamatutega, see käsitleb kahe generatsiooni vastolusid, seega kahe ellusuhtumise vastolusid, isade ja poegade küsimust Eesti tõusiklikus linnas.

Ja nende probleemide pinnale on asetatud hiilgavad naiskujud (Lilli — Eeva, Mathilde — Laura), selle probleemistiku pinnal tekib dramaatiline tegevus.

See „negativism“, terav ühiskonnakriitika, ei takista Vildet just dramaatilistes teostes asetamast negatiivsete kujude vastu positiivseid; see ei takista esitamast igas näidendis autori lemmikkujusid, kes kannavad positiivset ideed. Ja eriti „Tabamata ime“ on üheks sellaseks lemmikkujuks kõrvalosaline Juta, kes esindab seda instinktipärast otsekohestust, mida ei ole ka intellektuaalses Eeva Marlandis.

Tõsi, nende lavateoste tee ei ole olnud ühetasane. Kui „Pisuhänd“ on saanud oma sädeleva dialoogiga ja äärmiselt puhta ülesehituse ning lavalise pingega üldnauditavaks näidendiks ja „Tabamata ime“ vahetevahel lavastatakse ning selle kujusid imetletakse, ei ole „Side“ leidnud teenitud tähelepanu: just probleemdraamana, generatsioonivõitluse draamana, ei ole see küllalt mõistmist leidnud. Kui „Sideme“ ehitus ja sisemine loogika ei peakski olema võrdne „Pisuhänna“ omale, selle selgus ei peaks vastama „Tabamata imele“, siis vähemasti kahe generatsiooni asetamise vastastikusse võitluse see on ainulaadne draama Eestis.

Vilde romaanid on annud palju mitmekesiseid kujusid. Ta kolm näidendit suurendavad kujude arvu. Vilde romaanide sündmusterikkusele vastavad ka intensiivse tegevusega näendid. Kui analüüsivad oma olemuselt ei olekski „Tabamata ime“ ja „Side“, kummalgi — kõnelemata juba „Pisuhännast“ — on voolavat tegevust, dünaamikat.

Need näendid on teravalt kaasaegsed, ulatudes päevakajalisusse. Sellega oma taustal on nad enam või vähem ajaloolised. Kuid probleemdraamadena nad on ühtlasi püsivate olukordade ja kujudega, seega kuuluvad samasse laadi kui ta romaanidki.

Rasmus Kangro-Pool

Uue „Vanemuise“ sünd

Jaan Tõnissoni 70. sünnipäeva puhul

„Jaan Tõnissoni raudne tahtevõim on „Vanemuise“ teatrihoone maa seest välja kiskunud.“

Hels. Sanomat, 1906, nr. 205.

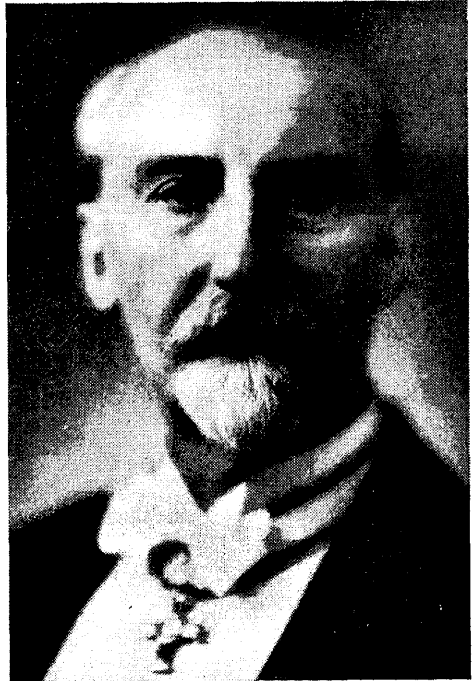

äesoleva kuu 22-el pühitseb Eesti oma avaliku elu suure juhtiva mehe Jaan Tõnissoni 70. sünnipäeva. See on kõrge vanadus, mille taga seisab 42 a. tööd ja võitlust, südametuld ja tuleheitmist, energiat ja eetilist kutsumust, mis Jaan Tõnissoni väsimatu järelejätmatuse kaudu on kandunud meisse, et kasvaksime iseteadlikuks kultuurrahvuseks.

Läinud sajandi 90-te aastate eesti rahva pale oli veel üsna iseloomutu. Ärkamisaja hariduselulised hoovõtmise algused ei olnud veel suutnud rahva potentsiaal-seid jõude elustada loovaks iseteadvuseks. Enamikku rahvast rahuldab päevast-päeva läbisaamine ning alistumine olukordadele, mida pakkusid ülemused. Vähegi koolis käinud inimesed linnades andusid sakslusele ja saksa keelele, et kuuluda peenemate inimeste hulka. Teiselt poolt paiskus kaela vene keskvoimu venestuslaine, mis pidurdas saksastumist, aga meelitas olupoliitilised ja karjääriinimesed venemeelsusele. Aja pilt ähvardas kujuneda masendavaks, sest noor, aga küllalt tallatud iseteadmatu rahvake liikkus otsekui kahe suure võõra rulli vahele, kust ei näinud väljapääsu. Nõrk ja ilutsev lüüriline dr. Hermann kaotas oma pehmuses igasuguse mõju, mis varem „Postimehel“ oli olnud, ja „Oleviku“ toimetaja A. Grenzstein aatandus Peterburi Neva jõe vene vee kandjaks oma rahvale.

Siis, 1896. a., asus „Postimeest“ toimetama noor 28-a. Jaan Tõnisson. Selle mehe elujõud otse särises kui ääsituli. Ta sõnad põlesid, ta tahe oli vankumatu, ta kuju oli sirge ja rüht täis uhket iseteadvust — inimesed seisatusid tänavail ja imetlesid teda.

Kaasaegsed kinnitavad, et Jaan Tõnisson kõneles kangekaelselt eesti keelt. Jaan Tõnisson seadis „Postimehele“ kindla sihi: eesti rahvuslik edu — hea meelega tuleme kaasa. Kui eesti väikerahvas ei saa võtta osa suure Venemaa riigipoliitilisest tegevusest, siis töötab ta isenda kultuuri kasvatamisel ja ühistegevuse aladel. Jaan Tõnisson paiskas peagi Grenzsteini kõr-

JAAN TÕNISSON

vale, võitles tulist võitlust balti-saksluse ülevõimu ja eesõiguste vastu ning maadles kui Simson vene keskvoimu ja kuberneridega, kui nende sammud osutusid ülilkoormavaiks meie rahva eluvõimalusele. Eesti elu oli siis väike ja nii ei olnud peaaegu ühtki ala, kuhu Tõnissoni energia ei tõtanud juhtivalt kaasa lööma. Ta tegevuse tuliseimad tungid suundusid kõlbelisele kutsumusele — anda meie rahvale rahvuslik aade, rahvuslik iseteadvus, rahvuslik selgroog, mis väärikalt suudaks kanda rahvuslikku loovat kultuurilist tööd.

Kui Jaan Tõnissoni hiljem nimetati eesti rahvusliku iseteadvuse apostliks, siis küll täie õigusega, sest keegi Eestis ei ole nii

süvenenult, nii tõsimeelselt, nii veenvalt-eetilisel töötanud rahvusmeele ja rahvuslike paleuste kasvatamiseks meie rahva juures.

Jaan Tõnissoni rahvuskultuurilised tugi- ja püüded rakendasid ka meie esimese teatri „Vanemuise“ teatrikultuuristamise tegevusse.

Peatume selle juures siin lähemalt.

*

Kui lauluselts „Vanemuine“ ärkamisajal 1870. a. paariks aastaks arendas heal vaimsel tasemel seisva „Koidula teatri“, siis pärast langusaega korraldati jälle hulk aastaid näitemänguõhtuid Aug. Viera energilisel juhtimisel. Aug. Viera ei märganudki, kuidas ta tegevus, ta vaimsus, ta võimed jäid maha kasvava publiku hariduslikele nõuetele. Ei või ütelda, et meie seltskond näitemängude asjus teab-mis tasemel oleks olnud 90-el aastatel, aga ometi näeme rahulolematust Vieraga, sest „Vanemuise“ protokollidest loeme, et juba 1898. a. nõudsid seltsi juhatuse liikmed A. Vieralt: „Näitemängu juhataja peab uued tükid, mis tema omalt poolt tahab seltsis ette kanda, eestseisuse läbi seltsi teatri üle valvajale kirjanduse-komisjonile enne mängimist läbi vaadata andma, kelle õigus peab olema eestseisusega ja näitemängu juhatajaga läbirääkimise järel tarvilisi muudatusi nõuda ehk ka tüki mängimist eestseisuse läbi keelata.“ Kui see asi tuli 8. aug. 1898. a. arutusele seltsi üldkoosolekul, siis toetas seda teguviisi ka Jaan Tõnisson ja leidis, et näitemängude läbi vaatamine ja uute kättejhatamine komisjoni läbi on tarviline.

A. Viera oli visa ja vintske mees. Peagi ei hoolinud ta sellest eestseisuse otsusest midagi ja talitas omapead edasi. Eestseisused ise unustasid ka selle asja. Kuid teatud ring inimesi ei unustanud mõtet teatritegevuse sihtide uuendamise vajadusest. On andmeid, et Jaan Tõnisson tol korral „Postimehes“ Viera teatriõhtuid sageli arvustas. Tema oli uuendusenõudjate esirinnas ja tema kavatses uuendusi, mille teostamist takistasid tollaegsed seltsi kitsad ruumid Jaama tänavas.

Nii võeti majas ette ümberehitused 1899. a. Ehitustoimkonna esimeheks oli siis Jaan Tõnisson. Kuid peagi nähti, et ruumid ja lava on liig kitsad väärtuslikuma lavategevuse jaoks. Tunti tarvidust avara saali ja suure lava järele. 1902. a. seltsi peakoosolekul valitigi „uue saali ehitamise komisjon“. Sellegi komisjoni esimeheks oli J. Tõnisson ja komisjon pidi hankima raha igasuguste abinõudega, pidi korraldama näitemüüke, kontserte,

kõnelema rahameestega. Saadigi kokku 1192 rubla, aga puuehitustki 1000 inimese jaoks hinnati 12.000 rublale. Puuehitust ei tahetud aga, vaid mõeldi kallile kivihoonele. 1903. a. asuti uuesti mõtlema kivihoonele Jaama tänavas.

Saatust tahtis aga teisiti, sest tulikahju tuli kõigile appi ja viis „Vanemuise“ Jaama tänavast hoopis ära. 19. juulil 1903. a. põles maha Jaama tänavas „Vanemuise“ seltsi maja koos suurema osa vallasvaraga. Mäletan, elasin tol korral otse „Vanemuise“ juures — midagi torni moodi osa põles kui küünal, rahvamurd vaatles oma kultuurikeskuse kadumist, „tähtsad eesti elu edendajad“ sõelusid pritsimeeste vahel, „Postimehes“ Michelson (Tuglas) kirjeldas kirjaniku luulelennuga suitsusammaste keerlemist.

Ei tea, mis see tuli mõtles, kui võttis hoogu einelauapidaja köögis, aga too hävimine tähendas kindlasti suure ülesehitamise algust kutselise kunstikõrge teatri sünniks, sest kohe kerkis üles küsimus, — mis ja kuidas edasi? Selts kolis väikesesse üürikorterisse ja hakkas küsimust kaaluma. Kas üldse veel arvestada Jaama tänavakrunti, mis on küll ilus ja millega oli kokku kasvanud nii mõnegi seltsiliikme harjumus ja sentimentaalsus? Või aga tuleb otsida koht linna sees ja püstitada hooned nagu tempel, kus ruumi leiaksid kõik tõusvad kultuurijõud paljudeks tulevasteks päevadeks?

Aeg pakitses ideeküllusest, õhk oli tiine sellest plahvatusest, mis pidi vabadusi tooma, inimesed haistsid suuri poliitilisi murranguid ja vaimseid ümbersündimisi, mis tulid 1905. a. suure revolutsiooni kannul. Eesti rahvas oli sotsiaalselt tublisti kosunud, tal olid juba oma laenu-hoju-ühisused, gümnaasiumid kubisesid eesti lastest, üliõpilased teritasid rahvustundelist tõusu, salajastel koosviibimistel uuriti eesti vaimuloomingut, linnavolikogus käisid võitlused rahvusliku ülekaalu pärast. Tõnisson kirjutas „Postimehes“ päevast päeva kuuma visadusega, et väikerahvad suurte riikide alamatena ei ole tühine asi, vaid nemadki võivad oma rahvuslikus kultuuritegevuses pärida väärika koha vaimuga, mis on ülem igast võimust.

On mõistetav, et Tõnisson „Vanemuise“ ehitustoimkonna esimehena oma mõtte rakendas uue suure kultuuritempli ehitamisele rahva kultuuritahte väärikaks keskuks keset linna. See murrang oli paratamatu, see oli kantud meie arengu tunglevast ülesehitavast käigust. See seisukoht leidis kinnitamist ka seltsi peakoosolekul 1903. a. novembris, kuigi vanemate seltsiliikmete hulgas oli sellele tugevat vas-

VANEMUINE

S. Helli ja A. Schützi komöödia
„EESRIIE LANCEB“

Näitejuht - K. Aluoja, lavapil-
did - A. Lepik. Pildil: H. Aren

VANEMUINE

S. Helli ja A. Schützi komöödia
„EESRIIE LANCEB“

Näitejuht - K. Aluoja, lavapil-
did - A. Lepik. Pildil: L. Tubin,
V. Ader, V. Tülkov, A. Randviir,
ja J. Kull

VANEMUINE

S. Helli ja A. Schützi komöödia
„EESRIIE LANCEB“

Näitejuht - K. Aluoja, lavapil-
did - A. Lepik. Pildil: V. Kurg,
L. Tubin ja J. Pöder

tuseismist. Toimkonnas oli uuenduse sõp-ru palju, näit. K. E. Sööt, Karl Koppel, Karl Menning, Joh. Sisask, dr. Schulzenberg jne.

Krunt Aia tänavas omandatud (see maksis ligi 1700 rubla), hakati kiiresti astuma samme hoone väärika plaani saamiseks. Eestis ei olnud arhitektide nii suureks ülesandeks. Rääkinud läbi prof. Poleštšukiga ja soomlase Armas Lindgreniga, jäadi peatuma viimase plaani juures. Plaanid saadud, tehti algust tööga. See oli aineliselt hulljulge ettevõtte, aga tööle asuti teadmises, et kogu ainehine häda on võidetav, kui tahe ja armastus on tugevad.

Suur revolutsioon tuli meile appi. Vabad tuuled läbistasid Venemaa ja bürookraatia pidi järeleandmisi tegema meiegi surumisel. Kui „Vanemuisele“ alles 1902. a näitemüügiks luba ei antud, siis nüüd ei keelatud luba keegi ja 30. juulil 1905. a. võidi välja saata näitemüügi korjandusleht Jaan Tõnissoni poolt koostatud üleskutsega, kust koguni nii võisime lugeda: „Üles! Töö — võidab! Mitte kaduda, elada tahame meie! Mitte ainult hingitseada, vaid täit rahvuslikku elu elada!“

Mäletan, neid korjanduslehti oli nii palju, et ühe sain minagi ja väga paljud teisedki koolipoisid. J. Tõnisson kirjutas „Postimehes“ päevast päeva üleskutsesid ja seletusi, üks tulimise teisest, et eesti rahvas vajab kunsti- ja kultuuritemplit oma vaimu kasvatamiseks. Saagu see väliselt kõige kaunim, olgu see mõõdetult aukarustarata, koondugu selle sisuks kõik, mis meie rahva hinges parimat. J. Tõnisson põleb praegugi pühas eestiliseuse tules ja tõekspidamises ja on veel sirgem ja väärikam noorgeneratsioonide paindlikkuse kõrval. J. Tõnisson otse leegitses nooruspäevil, kui asus midagi teostama. Nii ka tookordsed üleskutsed mõjusid haaravalt ja rahvas tuli ja aitas kaasa „Vanemuisele“. Talumeeste voorid tulid kivide ja liivakoormatega, igaüks andis raha, andis asju näitemüügiks, laenuasutustest saadi laenu ja nii valmis hoone 1906. a. augustiks.

„Vanemuise“ kunstitempli õnnistamine 12. aug. 1906. a. oli kindlasti ülevaimaks rahvuslikuks sündmuseks pärast esimest laulupidu 1869. a.

Mul on elavalt meeles see päev. Kolm sündmust oli koondatud ühele ajale: „Vanemuise“ õnnistamine, esimene eesti kunstinäitus EÜS saalis ja E. Põllumeeste Seltsi näitus. Linn murdus rahvast täis. Mingi võitjate sära põles kõigi silmis, kui tungleti uhke hoone ruumides. Mõistame, et A. Kitzberg võis kirjutada harduses nagu laps: „Ja nüüd astume suurde saali. Nagu

pühalik tundmus tuleb meie päale, meie vaikime ja ei saa sõna suust. Meie ilutsem.“ („Postim.“ 12. aug. 1906.) Mäletan, inimesed nutsid ülevast meeleliigutusest, lihtsameelsus peatus ehmunut, suu lahti. Kõneldakse, et ränduri iseloomuga ilutseja Ants Laikmaa peatunud ja ütelnud: „Just nagu mäepõuest kerkinud nõialoss!“

Aktusekõnes ütles J. Tõnisson: „Rahva üksikud püüdumised tulevad ühendada, neile kõrged sihid ja paleused anda. Siis tõstab töö ja kõrged ülesanded meid endid kõrgemale, nii et kogu rahvas selle kuhu saab, mille sümbooliks on see maja: kõikjal valitseb mitmekesisus, igal sambal ja kivil on oma ülesanne, aga ometi on tundmine, et kõik üksikud osad ja jaod ühe üldise mõtte ja kooskõla teenistuses on. Nii valitsegu ka meie rahva seas mitmekesisus. Igaüks tõmmaku oma ülesande kallal, aga kõigil seisku üks eesmärk silmas. Ja see eesmärk on meie rahva edu ja õitsemine, mis meil alati kui lõppsiht silmas olgu.“

„Helsingin Sanomat“ võttis sõna „Vanemuise“ hoone puhul ja ütles muuseas: „Kõik on rahuline, vagane, tõsine. Nagu eesti rahva enese kuhu. Eheteta, vähesega leppiv, aga näojooned täis vaimukat paljukõnelevat lihtsat ilu. Küll olnud ehitusega ülipalju raskusi: võõras vahtis kadedalt, omagi meel ei mõistnud ikka. Aga üks tunta eesti meest, Kalevipoja kõva juurt, kangelase sugu. Ja nii kasvas kivi kivi päale, kuni valmis oli kodukolle eesti kunstile.“ („H. San.“ nr. 205. Samas kirjutuses tuuaksegi lause, mille võtsin kirjutuse motoks.)

Nii andis Jaan Tõnissoni tahe meie teatrielule soodsa kunstilise arenemisvõimaluse.

Soome lehel oli õigus, kui ta ütles, et „omagi meel ei mõistnud ikka“, s. o. et oma kodumaal oli küllalt inimesi, kes iriseva halvakspanniga suhtusid nii „Vanemuise“ templi sünnile kui ka selle sünnitajale Jaan Tõnissonile.

Kõige jahedamad suhted valitsesid tol ajal Tartu ja Tallinna avaliku arvamise tegijate vahel. Tartu rahvusaatelus, üldse ideelisem mõtlemisviis, mis kandis endas ka teatud alalhoidlikkuse ja kirikluse moraalitsemise sugemeid, ei meeldinud Tallinna materialistlikule meelele, mis kaldus radikalistliku klassiideoloogia poole. „Tallinna Teataja“ leerist heideti Tartule ette nende kodanlist mõtlemist, kodanlist mõnulemist, töötavate kihtide häda nägematust. Tõsi küll, selles oli ka tõtt, kuid mis puutus see „Vanemuise“ teatrimaja ehitamisesse, sest see vähemasti oli käega-

UGALA

P. Vegneri näidend
„TUTARLAPS IRENE“

Näitejuht - K. Söödor, lavapil-
did - A. Möldroo. Pildil: Jen-
nifer (M. Raik), Mrs. Nill (A. Päär-
son), Irene (T. Kukk), Biba
(M. Söödor), Corbet (K. Söödor)
ja Mrs. Queen (H. Möldroo)

UGALA

P. Vegneri näidend
„TUTARLAPS IRENE“

Näitejuht - K. Söödor, lavapil-
did - A. Möldroo. Pildil: Irene
(T. Kukk), Jennifer (M. Raik) ja
Mrs. Nill (A. Päärson)

UGALA

L. Verneuille'i ja G. Berr'i
komöödia
„MAKSUMAKSJATE KOOL“

Näitejuht - K. Söödor, lavapil-
did - A. Möldroo. Pildil:
Giroux (A. Viir), Gaston (J. Ots),
Juliette (M. Raik) ja Fromentel
(K. Söödor)

katsutav reaalne tükk vajalist edu. Aga Tallinn reageeris teisiti, reageeris nii, et nüüd olevat Tartu alalhoidlik kodanlus loonud endale keskkoha härrade mõnutsemiseks, millega rahval ei olevat midagi tegemist.

*

Meie mõistame murrangu ilmet, mis teatriellu tuli uue „Vanemuisega“ ja Karl Menningu kooliga, kui mõtleme sellele vaimsusele, mida harrastati tol ajal Tartus. Kui tol ajal sihiks seati rahvusaateline idealism, siis ei olnud see mitte vaid sõnademäng ja kilbiseadmine, mille varjul väikesed omakasupüüdjadki vahel oma asjakesi ja tehinguid püüavad ilusamaks grimeerida. See ei olnud mitte see patriotismi võõp, millest Leo Tolstoi kord ütles: „Kelmide viimseks pelgupaigaks on patriotism“. Meie rahvamassides puudus iseteadvus ja rahvusuhkuse tunne. Jõukam talupoeg ja linna väikekodanik-puumajaomanik elas kõhule ja mõistis ideaale seljaga. See kõik oli materialism väikenokitsemise kujul. Jaan Tõnisson oli võitlusinimene ja ühtlasi moraalinimene, kes rabeles põhimõtete eest ja üles seadis nõudeid, mis püstitamiseks vajavad ideelisi kandepuid.

Seepärast ei temale ega ta mõtteosalistele ei saanud meeldida Aug. Viera väikevaimne meeletahutuslik kerge teatrirepertuaar. Teater pidi olema tempel suurte elamuste, tugevate tunnete ja kõrgete mõtete jaoks. Ideed ei pidanud vaid lendlema kõrgustes, ideid pidi realiseerima. Sellest realistlik teater teatraalse teatri asemel. Teater pidi loomulikult usutavuses näitama, kuidas suured mõtted maad leiavad tegelikus elus. Teater pidi ühtlasi omama küpse kunstilise jõu, et sellega veenvalt mõjuda. Nii saame aru Karl Menningu teatrikoolist ja kutselise teatri esimestest aastatest, mis taotlusil on jäänud eeskujuks meie teatrielu pärististele aegadele. Vaid eetilisel kindel ideeline kultuurivaimus võis anda „Vanemuisele“ toleaege kõrge lennu ja suure väärtusega repertuaari. Kui hiljem osutus, et „Vanemuise“ teatri taotlused osutusid liialt kõrgeiks publikule ja Menning ei paindunud, vaid lahkus, siis see pole ideelisuse

siüü, vaid ideelisuse saatus, kui seda hakavad kohtlema odavamad väikeinimlikud soovid oma massilise kaaluga.

Uhel kõneõhtul „Vanemuise“ väikeses saalis (neid korraldati siis palju) kõneldi 1907. a. kunstist ja kunsti mõttest. Seal võtsid sõna A. Jürgenstein, refereerides Tolstoi „Mis on kunst“, dr. J. Luiga, Jaan Tõnisson jne. Tõnisson kõneldes palju, nagu oli tema kombeks. Tema defineeris kunsti olemuse sisu järgmiselt: „Kunst on inimese loovast hingest läbi käinud olevus“. Ta vaidles kunsti tendentslikkuse vastu ja uskus ta kasvatavasse jõusse selle erilise ilu kaudu, mis on ta hingestuses isegi siis, kui ta haarab elu halbustesse, hinge demonite kujutamisele. Tema ei ilutsenud positiivse ühepoolsusega, ta ei olnud moralist moraalityendentside surumisega kunstisse, kuigi ta sattus nooreestlastega vastollu nende uusromantika pärast, mida ta paraku nähtavasti lihtsalt ei mõistnud kui kodumaa olude vaimuvormide kitsuse osaline laps. Kui Jaan Tõnissoni otse gigantlik edasiraiumise hingeelu ja mõtlemine nüüd vanas eas on hoopis jõudsamalt areneva kultuuriga kaasa sammunud kui paljud teised temaaegsed avaliku elu tegelased, kes temale alalhoidlikust ette heitsid, siis mõistame, et tema tahe oli õilsam kui see tol korral avaldus üksikutes küsimustes (stiil, keelereform jne. jne.).

Maailmasõja ajal tuli „Vanemuisesse“ suur kunstiline langusaeg. Selles oli süüdi sõda, olid ka süüdi need argipäevased kodanikud, kes juhtisid „Vanemuise“ ja mõtlesid teatri asjus ajaviidule, rahvalikkusele ja kassahädadele. Kui tol korral noored haritlased esinesid avaliku protestiga „Vanemuise“ tegevuse vastu, siis ma mõistan, et Jaan Tõnisson muret tundis oma loodud valulapse pärast ja teda püüdis kaitsta. Aga mäletan, selles kaitses ei puudunud äratundmine, et „Vanemuine“ jälle peaks pidama kõrgeid taotlusi kõrge kunstilise taseme abil.

Kui nüüd vana rahvajuhth peab oma sünnipäeva, siis on eesti teatrilgi põhjusi teda õnnitleda nende algatuste ja rajamiste eest, millele kutseline teater aastate jookkul on ehitanud oma senised väärtuslikud tulemused.

Werner Krauss

— suur maskikunstnik

Juhan Kangur

ähtsamaid sündmusi Berliini teatrielus tänavusel sügishooajal oli näitleja Werner Krauss'i 25 a. lavajuubeli tähistamine. Riigiteatris läksid sel puhul terve nädala kestes järgmised näidendid

Werner Krauss'iga peaosas: W. Goetz'i „Gneisenau“, F. Hebbel'i „Gyges ja tema sõrmus“, Shakespeare'i „Richard III“, G. Hauptmann'i „Michael Kramer“, B. Shaw' „Pygmalion“ ja Fr. Schiller'i „Wallenstein“.

Kuna Werner Krauss on filmiekraani kaudu ka meie publikule väga hästi tuntud, tohiks olla küllaltki põhjendatud selle suure näitleja isiksuse ja loomingu omapära väikese iseloomustuse toomine.

*

Werner Krauss sündis 23. juunil 1884. a. Pärast traditsioonilisi rännu- ja õppeasutaid provintsis, peamiselt Aachenis ja Nürnbergis, tuli ta 1913. a. Berliini, kus tol ajal algasid Max Reinhardt'i tõusuaastad. Viimastega on tihedasti seotud ka Werner Krauss'i areng. Max Reinhardt aimas juba esimestel kohtamistel Werner Krauss'is suurt talenti ning ta pidas oma kohuseks selle talendi küpsemist igati soodustada. Kuuludes M. Palenberg'i, Fr. Kayssler'i ja P. Wegener'i nooremate kolleegide hulka, moodustas Werner Krauss ühes Klöpfer'i ja Jannings'iga uue generatsiooni. Kuni 1924. aastani töötas W. Krauss Saksa Teatri juures, siis ühe aasta Riigiteatri juures. Selle järele oli ta jälle viis aastat Saksa Teatri juures, 1929. aastast ühtlasi ka Viini Burgteatri juures. 1931. aastast alates töötab ta uuesti Riigiteatri juures. 25 aasta jooksul on W. Krauss Berliinis esinenud 3786 etendusel ja on mänginud selle aja kestes 126 osas. Alates 1915. aastast on W. Krauss pidevalt esinenud ka filmis.

Nüpalju Werner Krauss'i elukäigust.

*

Alfred Mühr toob oma raamatus „Die Welt des Schauspielers Werner Krauss“ Werner Krauss'ist muuseas järgmise pildi: Shakespeare'i Othello-filmi väntamine. W. Krauss mängib Jago't, seda deemonlikku diplomaati ja majasõpra. Tontlikult lehvivas riietuses astub Krauss oma garde-roobist välja, nagu kuratlikus maskis edeva lõuahabemetutiga. Jõudnud ateljeesse, hakkab Krauss edas-tagasi käima. Tema ümber jooksevad filmitöölised, tehnikud,

WERNER KRAUSS

G. Hauptmann'i draama „MICHAEL KRAMER'i“ nimiosas

teised näitlejad, abirežissöörid, fotograafid, frisöörid jne. Ateljees püstitatakse ehitusi, katsetatakse valgustusefektidega, klopsitakse, rutatakse, tormatakse, karjutakse ja mässatakse... Krauss aga kõnnib ikka edas-tagasi, pea sügavasti rinnale langenud, pilk maasse puuritud. Keegi kõnetab teda. Ta ei tõsta silmi, tunneb vaid kellegi tüütavat juuresolekut. Teeb tõrjuva käeliigutuse, hoolimatult ja karmilt, ja kõnnib jälle — ikka edas-tagasi. Ta kogub enast filmi järgmiseks mefistolikuks stseeniks. Siis — tähelepanu, ülesvõte! Krauss tõstab pilgu ja läheneb aeglaselt valgusõõrile. Kõik toimub nagu unenäos. Välistelt on ta küll veel rahulik, ent sisemiselt põleb ta juba fantaasialeekides, mis, õhutatult maskist ja kostüümist, mõjuvad kehale otse magneetiliselt. Nüüd on tavaline Werner Krauss surnud, tema kodanlik teadvus on paindunud metafüüsiliselt paisunud uue kuju maagiliste jõudude all.

Werner Krauss ei loo oma kujusid intellektuaalselt, mõistusega, vaid vaistuliselt, mingi mediaalse jõuga. Ta elab oma kujudesse sisse, teadmata ise, kuidas see sünnib. Juba päevi enne mõnd uut premjääri on ta oma harilikus elus see, kellena tal tuleb premjääris esineda — olgu see Wallenstein, Gneisenau, Hannibal või Na-

P. Vegneri näidend „IRENE“ „Vanemuises“. Õpperühma ettekanne O. ALOE lavaleseadl

poleon. Ta kõneleb, käseb, küsib ja nõuab oma osa toonis. Ta kõnnib teisiti, ta kõneleb teisiti, ta liigutused on teised. Tema kodused põgenevad sõna otseses mõttes tema tujukuse eest. See teeb talle valu, ent ta ei saa sinna midagi parata. Ta on Wallenstein või Hannibal. Ta pole enam ta ise, vaid on keegi teine.

Nii tuleb ta vaistuliselt tihti eneselegi otse üllatavatena tunduvate võtete juure. Alles hiljem suudab ta neid ka mõistusega põhjendada. Nagu näiteks Napoleoni osa mängides. Napoleoni ossa sisse elades püüdis ta teadlikult vältida seda piltide kaudu üldiselt tuttavaks saanud Napoleoni poosi, kus üks käsi on varjatud selja taha ja teine on pistetud vesti vahele. Ent oma suureks hämmastuseks märkas ta, et tema käed tõmbusid mingi instinktiivse jõu ajal kuue varrukatesse nii, et neist peagu mitte midagi näha ei olnud. Ja siis mõistis ta korraga, et need käed, millede küljest nõrgub miljonite inimeste verd, kaitsevad endid instinktiivselt maailma kohtumõistmise eest.. Need sõrmed võivad avaneda ainult surma agoonilisteks tõblemisteks või krampuda rusikaks suure korsiklase keiserliku diktatuuri viimse märgina.

Teise niisama üllatava seiga oma intuiitiivsest, otse kui selgeltnägelisest loomingu-
gust elas Krauss läbi oma sõjafilmi „Suur äratus“ puhul. Varsti pärast selle filmi esietendust kõnetas ühel päeval Krauss'i tänaval keegi daam, küsides, kas Krauss ei olnud tema sõjas langenud mehe sõber. Krauss oli üllatunud, daam oli talle täiesti võõras, tema nimegi kuulis ta alles esimest korda. Siis jutustas daam, et ta käinud Krauss'i viimast filmi vaatamas ning — ta polevat suutnud uskuda oma silmi — filmis olevat esinenud tema mees, täpselt niisugusena, nagu ta on oma viimisel pildil rittmeistrina enne surmasaamist lahingus 1917. a. sügisel. Ja selle rittmeistri mängija filmis oli Werner Krauss. Siis palus daam Krauss'i enesele külla, et ta võiks piltide järgi veenduda jutustatu tõepärasuses. Krauss külastas daami ning tööpoolest daam polnud liialdanud: Krauss'ilgi oli raske eraldada daami mehe viimset pilti omaenese pildist, mis oli pärit kõnealusest filmist, nii üllatavalt suur oli sarnasus. Ja siis jutustas daam oma mehest, Krauss'i filmist, oma tunnetest seda filmi vaadates... Ning Krauss tundis, kuidas ta oma kunstilise vaistuga on loonud tundeid ja elamusi, mida ta enesele isegi ei oska seletada, ent mis ometi on võetud otsekuul elust.

See ongi tõeliselt suure näitekunstniku iseloomustavaimaks omaduseks, et ta suudab tõelist elu luua, mitte ainult külmalt reprodutseerida. Ainult see on tõeline näitleja, kes suudab unustada omaenese olemasolu ja jäägitult sukelduda kujutatavasse ellu.

Krauss'i loomingu üheks omapäraseks jooneks on, et ta kardab esimese esinemise häbi, põlgab proove. Ta ei taha enast paljastada proovidel inimeste ees, kes asuvad tema sisemuses oma äranägemise järgi korraldama ning kes püüavad temalt neid tundeid välja meelitada, mida n e m a d soovivad näha, mitte neid, mida t e m a i s e oma intuiitiivses osa mõistmises tahaks luua. Seepärast piirdub Krauss'i töö proovidel peamiselt ainult ruumiliste harjutustega. Niisugust erandlikku suhtumist proovidesse võib enesele lubada ainult Krauss'i-taoline suur kunstnik. Alles esietendusel saab elavaks uus kuju, elavaks mitte ainult kaasnäitlejatele ja publikule, vaid tihti ka Krauss'ile enesele. Nagu Krauss ise ütleb, saab tema fantaasia kujukundav jõud teda kindlalt juhtida ainult siis, kui teda pole häirimas mõte, et see kõik on proovidel palju paremini õnnestunud.

Ja kui siis esietendus on lõppenud ning näitlejad on jälle oma garderoobis, vajub ta nagu mingisse tardumusse. Tema närvid on viimse võimaluseni üles piitsutatud, füüsiline keha on kurnatud ürgjõulisest

hingeliste akumulaatorite tühjaksjooksmisest. Ja siis äkki haarab näitlejat vastupandamatu tung põgeneda ükskõik kuhu, ainult ära siit, täiesti üksinda ja salaja. Nii juhtub Krauss'i juures sageli, et pärast etendust ta kaob märkamatu teatrist, sõidab raudteejaama, lunastab pileti ükskõik missugusesse esimesena meele tulevase jaama ning astub rongile. Kui mõnus! Täiesti üksinda! Keegi ei tea, kus ta viibib... Mis läheb see temale, äsjasele Napoleonile või Shylockile korda, et teda kodus naine ja poeg ootavad, et järgmisel päeval jälle töö algab... Alles pikkamööda hakkab ta ennast uuesti leidma, nagu mingist udusest videvikust ärkab tema kodanlik, argipäevane „mina“. See kõik on kurnav ja valuski, nii füüsiliselt kui ka hingeliselt, see „minade“ võitlev vahetumine. Ent selles peitub ka üks suurimaid naudinguid näitlejale.

Krauss'i juures on tuntud ammuigi ja kuulsaks saanud tema võrratus maskide loomises. Ta on oma kunsti austajaid alati üllatanud uute nägude rohkusega. Krauss'i loodud maskide arv ja erinevus üksteisest on nii suur, et kuidagi ei suuda mõista, kuidas üks inimene sellega võib toime tulla. Pikkamööda on aga Krauss hakanud töötama kokkuhoidlukumate vahenditega. Nii mängib ta nüüd oma kuulsat Gneisenau'd täiesti ilma maskita ja oma loomulike juustega. Nagu ta ise ütleb, teab Napoleonist igaüks enamvähem kindlasti, kuidas ta välja nägi, Gneisenau'st teavad seda aga väga vähesed. Seepärast ei ole sel juhul välisel sarnasusel ka nii suurt tähtsust. Tähtis on ainult see, et näitlejal on tunne, et kujutatav isik omas niisuguse välisuse, nagu tema talle annab. Kui näitleja seda ise usub, siis usub seda ka publik. Ei aita midagi, kui näitleja oma välimust muudab, ent selle juures üldiselt siiski endiseks jääb. Koos maskiga peavad muutuma ka hoiak ja miimika. Mask on ainult abinõu, autosugestiooni vahend.

Üheks tähtsaimaks abinõuks näitleja enese ja tema poolt loodud kujude küpsemisel peab Krauss osade taaskordamist teatud ajavahemike järele. Ainult nii saab näitleja kordkorralt ikka täielisemalt oma kujudesse sisse kasvada. Viini Burgteatris näiteks on otse kunstiliseks seaduseks, et iga näitleja peab oma tähtsamaid osi kogu eluaja enesega kaasas kandma. Nii küpseb näitleja loodud kuju ühes tema enesega. Sellest tõekspidamisest väljudes on Krauss oma suuremaid osi perioodiliselt ikka jälle uuesti lavale toonud. Gneisenau'd näiteks mängis ta esmakordselt 1926. a. Berliinis, siis 1928/29. a. Viinis ja tänava sügisel jälle uuesti Berliinis. Oma kuningas Lear'i kohta ütleb Krauss, et täna ta teab, et

Ch. Dickens'i näidend „KILK KOLDEL“ „Kandle“ teatris.
Näitejuht - F. Pettai, lavapildid - E. Hallop

kõik oli vale, kuidas ta seda osa 39-aastasena mängis. Siis püüdis ta osale jõuda ja värskest anda karjuva kõnelemisega, ent täna ta teab, et niisuguse võimuga mees, nagu kuningas Lear, ei tarvitse karjuda, temale piisab väikese sõrme liigutamisestki.

Milles peitub küll Werner Krauss'i vastupandamatu sugestiivsus nii laval kui ka filmis?

See on esmajoones elu ja mängu piirjoonte hajutamise oskus, mis võlub. Werner Krauss'i vaadates või kuulates ei teki kunagi tunnet, et siin algab või lõpeb elu ja seal lõpeb või algab mäng. Kõik on üks tervik, mis on läbi imunud kõige ehtsamatest tunnetest. Kõik on võltsimatu oma ürgloomulises jõus — rõõm ja valu, armastus ja armukadedus, enesealandus ja viha — kõik, kõik. See kõik on nii ürgjõuline ja spontaanne, et teinekord tahtmatult tõuseb kartlik küsimus: mis kaitseb näitlejat tunnete lühiühenduse eest, mis siis, kui mäng äkki jääbki tõelisuseks, kui hetkeline elamus muutub jäädavaks, kui visioonist saab haigus? Ent suure kunstniku suurus seisab ka ellu tagasipöördumise oskuses.

Mees demoni häälega

Orson Welles, keda „Teatri“ lugejad juba tunnevad, ei ole mitte ainult Ameerika, vaid nähtavasti kogu maailma üks huvitavaimaid ja andekaimaid teatriinimesi. Ei olnud see kaugeltki — muude, ettekavatsematu — „nali“, mida ta tegi ameeriklastele sellega, et ta neid viis paanikasse H. G. Wellsi „Maailmade sõja“ raadiodramatiseeringuga, mis ta nime tõi lehtede esimesele küljele. Ei, ta on seal juba esinenud mitu ja mitu korda.

Orson Welles, kes õieti on alles täisealiseks saanud, on juba jõudnud näitlejana või näitejuhina tegev olla enam kui viieskümmes lavastuses, juhatab praegu Broadway ainsat repertuaarteatrit ja teenib ringhäälingus meie rahas 6500 krooni nädalas. Ta naeratab ainult, kui umbusklikud reporterid telegrafeerivad ta sünnikinna Kenoshasse (Wisconsini osariigis), et järele pärida, kas Welles on tõesti sündinud 1915. aastal.

Leiutaja ja kontsertpianisti poeg, Georges Orson Welles debüteeris laval enne oma kümnenadat eluaastat. Kolmeteistkümnendaastasena ta juhatas Woodstocki linnas, Illinoisi osariigis, Todd'i poistekooli näiteringi, mille nimeks oli „The Troupers“, lavastades nendega kolmkümmend näidendit. Kuueteistkümnendaastaselt ta rändas eesliküürs mööda Iirimaad, nimetades end New Yorgi Theatre Guildi täheks selleks, et saada Dublini teatris osi. Seitsmeteistkümnendaastaselt ta andis välja „Igamehe Shakespeare'i“, millest on koolidele müüdnud 90.000 eksemplari. Kahesateistkümnendaastaselt ta mängis peaosi, kusjuures ta partneriks oli Katherine Cornell. Üheksateistkümnendaastaselt ta juhtis Woodstocki draamafestivali. Kahelümneheaastaselt ta „terroriseeris“ WPA teatriettevõtte kuulajaskondi oma „neegrite Macbethi“ ja psüühooanalüütilise „Dr. Faustusega“. Nüsamavanuselt ta asutas Mercury-teatri, Broadway ainsa repertuaarteatri pärast Eva Le Gallienne'i kahjaks hingusele läinud Civic Repertory Theatre'it ja lavastas selles oma kuulsa „Julius Caesarit“, millest sai ameerika teatrielu haaravaim sündmus eelmisel hooajal, ja Bernard Shaw' „Südamemurdmise maja“. Praegu ollakse Ameerikas arvamusel, et Orson Welles'ist saab teine Max Reinhardt — ja nähtavasti mitte põhjuseta.

On huvitav lugeda, mida tuntud ameerika teatriarvustaja Brooks Atkinson ütleb Orson Welles'i hääle kohta: „Kui ta hakkab sellel mängima oma viise, dünastiad langevad kokku, tsivilisatsioonid varisevad ja raadiokuulajad põgenevad tänavale.“ Aga sageli, ütleb sama Brooks Atkinson, olevat selles hääles enam jõudu kui mõtet, iseäranis ta omaniku viimases lavastuses, milleks on Georg Büchneri „Dantoni surm“. (Meilgi „Estoonias“ mängitud.) Selles näidendis Orson Welles mängib St. Just'i, ja selle mehe viimse kõnes ta tõstab eriti välja sõnu nagu „veri“, „tuld-puruskavad mäed“, „pistodad“, „sõda“, „giljotim“, „laibad“. Orson Welles armastab seda kohutatavat müra, mida võib teha nende sõnadega, ja nüüsis väike Mercury-teater pörub ta prohvetliku diapasooni mõju all, kuni langeb värisev eesriie. „Ei ole süs ime, et 30. oktoobril süüitud raadiokuulajad olid arvamusel, et maailma lõpp on tulnud. Orson Welles'i hääle on demonite karje,“ ütleb Brooks Atkinson.

Üksteist aastat tagasi lavastas Max Reinhardt New Yorgis, suures Century Theatre'is, Büchneri „Dantoni surma“. Orson Welles ei ole seda lavastust näinud — pealegi tal oli tol ajal küllalt tegemist oma väikeste „Trouperitega“. Aga isegi kui ta seda oleks näinud, ta ometi ei oleks Mercury-teatri nimiatuursel laval võinud anda seda suurte masside liikumist, kes süüsid osa Reinhardti suuremõõdulisest lavastusest. Aga ilma lava täitvate mõrgavate statistikudeta Welles on drama stseenid hülgavalt raaminud pööbli elava müraga. Nühästi need stseenid, kus me näeme Dantoni luksusliikku eraelu, kui needki, kus puutume kokku Robespierre'i süngelt moraalse demagoogiaga, lähevad hülgasuure baldahhiini all, mille lavakujundaja Jan Tichacek on maalinnud täis põrnitsevadid nügusid, mis annavad äärmiselt veidra efekti vähese valguse juures ja mis muutuvad järgals surmatantsuks, kui valgustus kasvab. Lava tagant aga on kuulda kiledaid häält, veidraid laule, millelele Marc Blitzstein on komponerinud värsid ja teisi imeilikke mürasid, mis tabavalt annavad edasi massi mentaliteeti ja tujude muutusi. Orson Welles'i „Dantoni surma“ ajal leegitseb kõik — lava, lavatagune ja saalis publik.

Tähelepanu:

Uuendage aegsasti „TEATRI“ tellimine 1939. aastaks!

Orson Welles maskikunstnikuna

RICHARD III
(Shakespeare)
(O. Welles'i olles 13-aastane)

DR. FAUSTUS
(Marlowe)

ST. JUST
(Büchneri „Dantoni surm“)

SVENGALI
(„Trilby“)

KRAHV PAHLEN
(„Paul I“)

KAPT. SHOTOVER
(B. Shaw' „Südamemurdumise maja“)

A. Jakobsoni näidend „PURUNENUD VAAS“ „Eesti Draamateatris“. Näitejuht - R. Tarmo, lavapildid P. Randvee. Pildil: stseen I v.

Juhan Simmile

Armas Juku!

Kui lugesin lehest Sinule „Vanemuises“ korraldatud austusõhtu ilusast kordaminekust 4. detsembril s. a., kus Sulle südamest tulnud sõnu ütlesid Tartu muusikakõbrad ning kus sind tervitasid valitsuse esindajad ja Tartu linnaapea, siis liigatus minus mälestusi nooruspäevilt, mille pärast minagi oleksin tahtnud olla sellel Sinule määratud kogunemisel. Noh, ei saanud. Seepärast surun Su kätt siit kaugelt, sest rabelda 30 a. ühtesoodu eesti muusikakultuuri loomise heitluses ja vana mehenagi jääda tulihingeliseks vaimult, on küll midagi niisugust, mille meeletuleamine väärib kogu meie kultuuritahtelisuse tormilist aplausi.

Kust ajast saadik mäletan ma Sind? Kui seda isegi teaksin täpselt! Kuid kas ongi kellelegi vaja seda täpsust? Igatahes oli see varsti pärast 1900. a., nii 1902.—1903. a., neil aegadel, mil meie õppiva noorsoo hinges aeg hakkas täis saama selleks, et eesti mõte seadis endale ülesandeid, millele tol korral koolivalitsused vaatasid kui ebasoovitavale vaimsele „separatismusele“. See oli siis, kui Tartu gümnaasiumide tüdrukud ja poisid salaja korraldasid Koidula õhtu ja Tartu linnakooli poisid M. Veske õhtu ja Riia koolivalitsus korraldas rasket karistusjuurdlust. Sina olid siis vanem koolipoiss ja mina olin noorem koolipoiss ja me ei tunnud teineteist. Aga see tuli, mis siis tõsis Tartu noorurite südameis eesti iseteadvuse valgustamiseks ja kultuuritegemise tungi palavakütmiseks, oli meile ühiseks sidemeks.

Mäletan, siis varsti kuulsin, kuidas reaalkooli poiss Juhan Simm juhatavat koolipoiste laulukoori ja mängivat orkestris tšellot. Ja siis vaatlesin Sind austavalt ja uudishimuliselt, kui jalutasid „Rüütli“ kõrvuti Leonhard Neumaniga, kes ka juhatas laulukoori ning ka ise laulis. Mul on meeles Su kõnnakki — see oli nüü sama rahulik, aeglane ja iseteadlik nagu nüüdki.

Siis mäletan meeleolusid, milles sündis „Vanemuise“ kultuuritempel. „Meie rahvas, kodumaa ja kodu elavad kauem kui üksikute inimeste mõtted“ — nii kõlasid J. Tõnissoni julgustavad tuleheitmised inimhulkade südameisse, et luua ideelisi sihte ja meelekindlust massidesse, millele ehitada eesti vaimukultuuri taotlusi. Selle tule abil kisti maa seest välja „Vanemuise“ hoone, selle tulega tõttas eesti haritud noorus vaimu kandma sellesse hoonesse ja kogu rahvasse.

Armas Juku, sina olid siis (või alles said selleks) noor üliõpilane EUS'is kui keskuses, kus noorus sai kinnitust rahvuslikuks aatemele. Sinus algas sisemine võitlus endaga, kas õppida matemaatikuks ja saada kooliõpetajaks kuskil Vene linnakeses või anduda muusikale, muusikakultuuri viljelemisele, mis meie rahva juures oli veel hämar nagu sügisöö. Sa andusid viimasele ja oled sellel põllul ustavalt ja mehiselt tööd teinud nüüd 30 a. Kas oleme nüüd rahul saavutustega, mis oleme teinud muusikaelu soomaade kraavitamisel, ja kas muusikakultuur lobbab meil nüüd õnnistusrikkalt? Ah Jumal, tean, kuidas Sa küllalt sellele vastuseks oled kibedalt raputanud pead, sest realne

elu on ju ikka erinev ideaalidest ja see surub vaimu sageli vastu seinä. Mäletan kõrgeimat muusikakultuuri mõtte teostamise tungi 1910. a. „Muusikapäeva“ ideelises aluses, mis arvustas valjult endiste laulupidude rahvapeolist taset ja oma programmis taotles püüde, millest kõrgelennuline R. Tobiaski oli haaratud, kui kirjutas parimaid soove sellele päevale Berliinist. Need kõrgused avaldusid siis korraks leegina vastukujunenud värske ideelise vaimustuse kantuina. Argipäev, olupoliitika, reaaltsemine, elumõtlemise ja mõtestamise materialiseerumine on sellest paljugi tumestanud ja me muusikakultuur keerleb neis vähestes võimalustes, mida temale osaks tilgub materialiseerumise meeoleolu väikestest ülejääkidest. Aga, Juku, hoiä oma süda rahu, muusikaelu soomaadele on siiski tõmmatud palju kraave ja need sood hakkavad kuivama ja muusikaline viligi hakkab lopsakamalt kasvama — kui kord... Juku, Sa oled kui täismees ustavalt ja suurt tasu ihkamatu! olnud selle õilsa töö kraavilõikajaks.

Kas mäletad 1908. a. suve, kui Samuel Lindpere kogus muusikalisi jõude, et hakata harrastama „Vanemuise“ ilusas aias sümfoonia-kontserte? Sina ju siis istusid kuuldekoja sopis ja tõmbasid tsellot. Eks olnud päris kraavitamata siis meie seltskond muusika jaoks? „Postimeeski“ ei mõistnud siis muud märkida, kui et ääd olevat ilus ja inimestel olnud mõnus istuda ja vestelda ning orkester aidanud sellele mõnule ka kaasa! Vaata, nüüd oleme siiski kaugeimal ja me mõistaksime ütelda midagi ka muusikast endast! Ah Jumal, aga nüüd pole meil Tartus enam muusikat ennast, sest me teeme rohkem tseremooniat kui sisu ennast, me värvime maju, aga me ei hingesta maju, me kombineerime oleskelemises, aga me ei põle loovas armastuses, ja kui ajame läbi „pillinatukesega“, siis tunneme, kuidas rahvahulkadele oleks vaja uut ideelist renessanssi. Juku, armas, ma ei tea, kas meie silmad seda näevad, sest selle asemel, et taevast katsuda tuua maa peale, vinnab uus elukäsitlus päris hoogsalt maisi meeoleolusid taevasse. Aga — kui kord... elu elab ju lootustest ja lainelisest ainevahetusest ka mentaliteedis.

Sinu ellusuhtumine on vanapõlveline. Siis püüti ideid realiseerida ja idee oli ühtlasi eetilise kohustus. Nüüd idealiseeritakse realiteeti ja eetikagi ei hooli palju ideedest. Vana Tartu vaim on elu jooksul jäänud eksiili, palju muudki ideelist haihtub ka katusekambris. Kuid lohutu, Juhan Simm, sest on veel küllalt neid vaimseid tulepesi, millest tungib välja sinu loodud tõmbeline „Oma saart aga otsin ma...“: Meie rahvas austab selles ju vaimutunglemisi, neid sügavaimaid aimduste ihasid, mis kannavad inimpõlvi elu ilusamate randade poole. Ja kui meie noorus laulab Su „Lätsi külla“ nukuruse lüürikat, siis on ta osasaamises selle traagilisega, mis meie elule loob tahteid sügavuste mõistmiseks.

JUHAN SIMM

Kadunud dr. J. Luiga käsitles kord isamaa ja isamaapoja vahekorä. Ta rääkis, et sõdurid isamaa elu frontidel on siis suured, kui nad annavad isamaale. Paljud hiljem tuhmuvad oma auväarsuses, sest nad ei pea seda andmist kohustuseks, vaid peavad loomulikuks, et isamaa neile selle eest hiljem järelejätmatu! peab maksma, tasuma neile, neid esile tõstma. Isamaa kohustuslik teenimine kujundatakse otseku! äriliseks tehinguks, mille protsendid ei peaks kunagi aeguma.

Sina, Juhan, pole oma elutööga kunagi kavatsenud niisugust tehingut. Sina oled võtnud kätte taktikepi ja oled sellega iluvaimustust lõõnud inimhulkadesse ilu enese rõõmuks.

Ära arva, et meie inimeste parim mõtlemine eeda ei tunne ega tea. Inimeste südameis elab Su helide kodune soojus ja inimesed vaatlevad Sind hardusega, kui astud nende keskele südamliku otsemeelsusega, mis ei vahi ringi „avvu järele“ ega hooli muust välisest särast, mis lühikese aja jooksul niikuinii kattub roostega. Kui Sa ise saaksid näha seda ilmte pinget, kui juhid suurte kogude laulmist või mängimist, siis oleks Sulle selge, mis on Su väärtus meie kultuurile: see on täis südamerõõm ja andumine elu kaunidusile ning selle külvamine kodumaa inimestesse. Juhan, ära lase käel ja südämel väsida!

Rasmus Kangro-Pool

O. Lutsu - A. Särevi dramatiseering „ÄRIPÄEV“ Töölisteatriks
Lavastus - A. Särev, lavapildid - H. Tamm. Pildil: Joosep Toots (J. Romot) ja Teele (L. Römmer)

Eduard Tinn 15 aastat laval

Pealinna hoogsast elust on provints ikkagi sedavõrd isoleeritud, et siin tegelevad isikud kuidagi nagu kaovad, jäävad tähelepandamatuiks nende kõrval, kelle saatus on võimaldanud teha elutööd keskustes. Kuid töö, mis tuleb teha provintsis, on sageli mitmekülgsem ning suuremat pingutust nõudvam kui keskuste lahedamates oludes.

Eduard Tinn, pühitsedes jaanuaris oma 15-a. lavategevuse juubelit, on üheks sääraseks provintsi-töömehiks, kelle õlgadel lasub vähemasti kolme mehe töökoorem. Ta on praegu „Ugala“ direktor, näitejuht ja näitleja. Ning kui arvestada veel seda, et Viljandi teater peab töötama teiste teatritega võrreldes märksa raskemates oludes (ulaluse mõttes), siis võib arvata, kuidas tuleb rabelda ja rühkida, et täita edukalt kõiki ülesandeid.

Juubilar Ed. Tinn võiks öieti pühitseda oma 20 a. tegevusjuubelit, kuna ta lavategevus algas 1918. a. Peterburis, kus ta tol ajal teenis ap-teekriabina. Ta käis sel ajal sealses teatrikoolis ja rööbiti sellega tegeles muudugi ka laval — sedamööda, kuidas olud ja aeg võimaldasid. Ed. Tinn ise aga arvestab lavategevuse algust ajast, mil ta siirdus juba süsteematilisele lavakunstiõpingule Eesti Drama-stuudiosse 1924. a. Draamastuudios oli juubi-

lar kuni 1932. a., siirdudes siis „Estoniasse“. Hooajal 1934/35 oli aga Ed. Tinn juba tegev Eesti Haridusliidu näitekunsti konsulendina, kust ta tuli „Ugala“ kunstiliseks juhiks hooajaks 1936/37. Sellest ajast arvates on ta jäänud truuks Viljandi teatritele.

„Ugala“ oli siis läbi elanud oma „tuulte ja tormi“ ajastud, oli olnud mitmes uuestisünni valus. Ed. Tinn tuli „Ugalasse“ ajal, mil hakkasid tulema rahulikumat ajad. Tasakaaluka ning asjatundliku juhina ongi ta suutnud praeguse „Ugala“ kunstilise suuna hoida sirge ning kavakindla. Tulemuseks on „Ugala“ kunstilise arengu pidev tõus. Ed. Tinn hinnatud ja armastatud teatrijuhina on suutnud ka teatri kunstilise pere hoida võimalikult killunematuna hooajast hooaega, mis omalt poolt on taganud rahuliku töö ning selle tulemusena kena ansambliühtluse. Kui ainult ruumide küsimus muret ei teeks, võiks „Ugala“ oma praeguse juhi juhtimisel elada kõige paremates lootustes. Kuid juubilari optimism, mõõdukus ja vahel ka diplomaatlikkus ongi need peamised tegurid, mis Viljandi teatrieluga tegelasil ei lase siiski tekkida mingit pessimismi.

Viljandi teatrisõbrad tervitavad üksmeelselt Eduard Tinni juubelpäeval ja soovivad talle kõige paremat.

A. S.

Haldur Lepamäe

„Elulähedus“ maalavadel

Näitemängu osatähtsuse üle seltskondlike organisatsioonide tegevuses vaieldakse põliselt kahelt eri seisukohalt. Arutatakse küsimust, kas see n.-n. väikelavaline tegevus, või lühidalt — maateater, on rahvast arendav vabaharidustöö vahend või mitte.

Ühelt poolt väidetakse — maapidu oma näidendiga on parimal juhul vähetõhus vabaharidustöö vahend, muidu aga labastav, äärmusisse kalduv logisev korraldus. Selle asemel tuleks arendada õpingulist tegevust endaarendusringis — õpingis. Head eeskujud pakkuvad põhjamaad — Soome ja Rootsi — sellase ürituse tugeva võrguga, kindlaskujunenud ringidega ja ringitegevusega ning sealtkaudu arendatud kõrge rahvakultuuriga. Sealne maateater aga on pigem vähete sisunõuetega lihtne rahvapidu.

Teiselt poolt rõhutatakse, et ei ole põhjust tõmbuda tagasi maateatri tegevuses ja asendada seda mitmesuguse otsese õpingulise tegevusega. Näidendi mõju on määratu suur, eriti lihtsameelsele maainimesele. See on kui elav raamat, kui pildipiibel, mis asendab kümme jutlust. Missugune suur, mõjuv propagandavahend — kõnelda tege-likult, lavalt näidendina!

Teatud määral on õigus mõlemal. Maateater on meile omaseks kujunenud ja eriti pooldatavana tundub viimane hüüdeline väide — propagandavahend (või ütleme ka kultuuripropaganda). Kuid mul on kerkinud küsimus, mida on propageeritud, mida propageeritakse või mida kavatsetakse teha sel alal? Kas on maateatrit viljelevais organisatsioones või üldse kohtadel palju teadlikult selles suunas tööd tehtud, et milleks ja missuguse propaganda ette rakendada maateater. Ma kardan, et me sellele küsimusele ei ole suurt mõelnud. Me oleme repertuaari valikul rohkem arvestanud lavavõimalusi, tegelaste võimeid, tõmbavust publiku juures. Kas me ei ole nii tahtmatult „propageerinud“ hoopis salakaubitsejaid, sümpaatseid purjus rannataate, naabrimeeste kõrtsikaklusi, endiste vallavalitsuste õlleuputusi, armukesesuheteid perepojal-koolipreilil ja nii loendamatult edasi. Kas me oleme kasutanud küllaldaselt määralt retuüsi ja režiipiiaitsit, et need pahalised nähtused saaksid õigustatud hukkamõistu ja tööarmastus, tõetruudus, südameheadus ja muu inimlikult positiivne leiaks esiletõustu?

EDUARD TINN

Jah — elu on nii, me oleme naturalistid, elulähedased, loomulikud ja mängime lavalt tõhuga realismiga! Aga kas ei jatkuks küllalt selle naturalistliku elu tajumisest elus endas? Kas ei ole me siin kui nõtaringis: me astume elu „realismi“ pahede vastu välja kultuuritõega ja vabaharidustegevusega ja jõuame välja vahendile — sama elu serveerida mõjuvas „pildipiiblis“.

Kino mitmeti eitatakse, pidurdatakse ja kutsutakse korraks, eriti noorsoo suhtes. Seal kõik kõrge ja kerge sünnib väga hõlpsasti, halb on nii veetlevalt ilus. Aga lava? — Hea mäng kütkestab vaatajat ja saab oma haaravusega nagu sugereerivaks. Millega seletada omaaegset „Wertheripalavikku“, poisikeste põgenemisi Robinsonina või A. Kivi seitsme venna järeleaimatavat jahilugu — „... ja siis tehti napsid“? See kõik kõneleb kunsti, ja eriti teatrikunsti, suurest mõjust, kuid manitseb ühtlasi valikule.

Kui käesolev kirjutus on mõeldud eriti maateatri kohta, siis põhjusel, et kutselises teatris pääseb näidend kõnelema enam puhta kunstina. Samuti on siin ka operetil oma ainuõigustatud koht, kuna ta siin serveeritakse peamiselt võimalusis. Ning

lõpuks tuleb arvestada osalt enamarene-
nud vaatajaskondagi. Kuid väikelava, maa-
teater, pahatihti neid voorusi ei evi.

Ja lõpuks üks kahtlev küsimus — kas külanalja esitamine külas on omal kohal? Meie lopsakas talupojanali mängiti „sisse“ või „lahti“ just linnas. See on n.-n. „Mikumarjandi-kool“, mis tekitas rohkeid epigoonivõsusi. Linnale naerdes maameest teeb seda nagu üleolevalt kõikvõimalike „maapolude“ kohta. See jääb vaatajast erimiljööna kuidagi kuhugi kaugemale, eriperspektiivi ja ei saa niivõrd sugereerivaks, kuigi seda on haarav ja mõnus vaadata. Oleks umbes nagu me kõik võimatu heidame passiivselt Ameerika raamesse — see on Ameerikas nii, on ameerikalik. Nii peaks analoogiliselt olema, et maal peaks sisse mängitama samasugune linnajant, kus maamees naerab üleolevalt linnameest jne. Aga tuua maa kõrtsistseene

ja laupäevaõhtuid aidalakas maalavale, kas see neid nagu liiaks ei õigusta erilise „maakultuurina“ või -miljööna?

Maateater on arenenud meie vabahari-
dustöö erilisest ajaloost, seepärast kuulub ta säilitamisele ja isegi aukohale meie rahvuskultuuri erilmelise vahendina ja üritu-
sena; ta on kahtlemata suure propaganda-
võimega. Seega ärgu kuulugu ta vähe-
tähtsaks tembeldamisele, pidurdamisele või muutmisele lihtsaks rahvapeoks või koguni — äraheitmisele. Näitemängu maal tuleb ajakohaselt organiseerida ja käsitada teadliku valikuga. Siin kõrval on samavõrd õigustatud kõik vabaharidus-
töö meetodid ja vahendid, eriti on tervit-
tatavad otsesemad ja uudsemad võtted — endaarendustegevus — mis tuleb võimalusi mõõda rakendada ka maateatri sisulisse tegevusse.

„Vana Pärjel ja tema tahmane vend“

esti algupärase näitekirjan-
duse käsi ei näi käivat tä-
napäeval kõige paremini:
teiste kirjandusalade kõrval
saab ta sagedaimini ettehei-
dete ja nurisemiste osali-
seks. Maitsevaesust ja labas-
sus leiatakse eriti teostes, mis on kirju-
tatud maalavadele. Arvuliselt ilmub meil
näidendeid vahest rohkemgi kui suudab ma-
hutada turg, kuid ilmunud teoste kunsti-
line väärtus ja kompositsiooniline tase on
tihti nii madal, et kutselistel linnateatri-
tel on raskusi nende võtmisega reper-
tuari.

Puudutamata lähemalt küsimust meie
näitekirjanduse tänapäeva tasemest, mee-
nutagem sedapuhku eesti näitekunsti alg-
päevi ja selleaegset näitekirjandust, et
veenduda, kui kaugele me oleme siiski edasi
jõudnud, eriti maalavadele määratud kir-
janduses. See oli umbes 70 aastat tagasi,
1870. a. jaanipäeval, kui Lydia Koidula
pani aluse eestikeelsele ja-meelsele teatri-
kultuurile. See rahvuslikust ärkamisvai-
mustusest kantud uudis levis Tartust mõ-
ne aastaga teistesse linnadesse ja maale
ning rahvas võttis seda vastu suure huvi
ja vaimustusega. Paisunud maanäitemängu

harrastusele ei jatkunud repertuaariks sel-
lest piskust, mida suutsid anda ärkamis-
aegsed kirjanikud. Võeti lisa tõlgetest ja
peagi sigines kirjamehi, kelle suled küll
kuidagi ei olnud kutsutud ja seatud näi-
dendite kirjutamiseks, kuid kes üldises
õhinas ja ärkamisaja idealismi nimel taht-
sid heale asjale kaasa aidata, rahvast
„kasvatada“ ja „õpetada“. See viis aga
näitemängu sisuliselt peagi õige kaugele
neist aadetest, mis Koidulale eesti teatri
hälli juures olid pühad. Hakkas teostuma
Koidula kartus, et eesti „näitemängu
muusa tempel alandatakse labasuse ja la-
geduse tallermaaks...“

Pühade vahepalana tutvustame täna lu-
gejaid ühe teosega, millega omal ajal on
püütud rahuldada „armsa maarahva“
teatrihuvi.

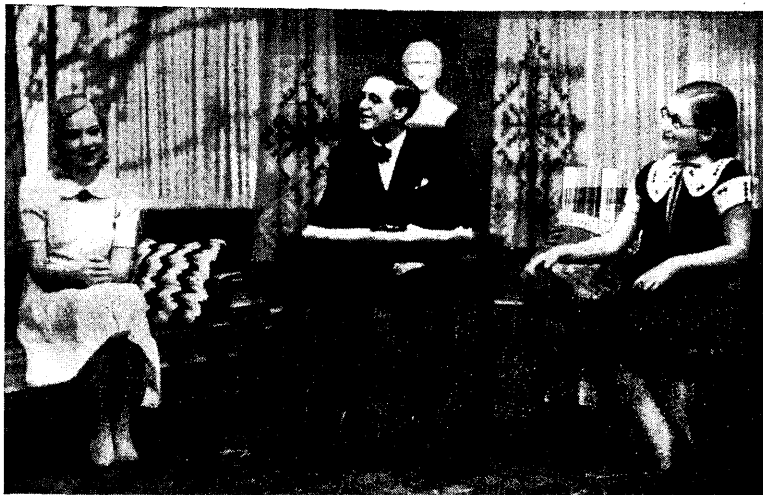
Meie ees on kolmekümne-leheküljeline
raamatuke, mille tiitel-lehele on trükitud:
„Vana Pärjel ja tema tahmane vend, ehk:
Riidekoi põrgus. Kentsakas näitemäng,
kuues vaatuses, laulude, müristamise ja
välgu löömisega. Välja annud J. Rang.
Hind: 13 kopikad. Pärnus, 1879. Trükitud
V. Bormi juures.“

Esimene vaatus, mis on kaks lehekülge
pikk, algab „vana rätsepa selli“ Priidu

NARVA TEATER

H. Raudsepa komöödia
„MEES TRUMPIDEGA“

Näitejuht - A. Pillar, lavapildid
- V. Peil. Pildil: Olli (M. Mold)
Lehmus (A. Keller) ja Kati (S.
Liivik)

NARVA TEATER

H. Raudsepa komöödia
„MEES TRUMPIDEGA“

Näitejuht - A. Pillar, lavapildid
- V. Peil. Pildil: lõppstseen

NARVA TEATER

A. H. Tammsaare - A. Särevi
dramatiseering
„ANDRES JA PEARU“

Näitejuht - K. Viljur, lavapildid
- V. Peil. Pildil: 1. v. I pilt

ENDLA

Emil Vacheki komöödia
„AHI“

Lavastus - V. Laason,
lavapildid - U. Halla,
Pildid: Griška (U. Halla),
Marfa (A. Villman) ja
Adamec (V. Laason)

Riidekoi tohutupika monoloogiga, milles ta kaebab, et ei leia, „kust leivakooru-kest ehk tangu terakest nälja pärast närtsinud südame kinnituseks saaks.“ Ta meenutab endisi häid aegu: „Kes enne teadis, et kuskilt poest valmis tehtud riidi saada oli, nagu: palitoosi, kuubesi, vrakkisi, vestisi ja alumise kere jau riidid“. Pika monoloogi järele, üsna vaatuse lõpul, „kuuldakse metsas kohinad ja kolinad“ ja Vana Pärjel ilmub. Paari repliigi järele otsustab Riidekoi, et läheb „uude põrgu“ Pärjli sulaseks ja vaatus ongi läbi.

Teise vaatuse mängukohaks on „muust põrgu, kolm suurt katelt seisavad müüri pääl, kelle alla põrgu teenrid tuld teevad“. Pärjel tuleb oma uue sulasega ja küsutaab: „Poisid, tati orikad, tooge ruttu rätsepa meistrille süüa ja juua: küpse sibulad, erne suppi, läätsi leent, praetud konna liha, tangu pudru ja Türgi pipra viina!“ Siis Riidekoi sööb, kuna Pärjel „patseerib natukene aega“ ja annab siis sulasele tö juhiseid. Temal polevat muud tarvis teha, kui „katalde alla tuld kihutada“. Siis tuleb järgmine dramaatiline stseen:

„Riidekoi“ (katsub tuld teha, ei hakka). Märjad puud ja niisked tikud, mina ei saa.

Vana Pärjel (teeb tule ülesse). Vott nenda, sedaviisi on hea.

Riidekoi (ehmatab ennast pikkali maha). Vaeh! Vaeh!“

Ja kui siis Riidekoi taas pika, ligi leheküljelise monoloogiga on oma uut ametit resümeeerinud, on jälle vaatuse lõpp.

Kolmas vaatus mängib mitme aasta pärast, mil Riidekoi „kontraht“ põrgus on täis saamas. Vaatus algab Riidekoi kahe

lehekülje pikkuse monoloogiga, milles ta põhjalikult kirjeldab publikule põrgu elu-olu. Pika jutu lõpul paneb veel katla alla tuld: „Soo, nüüd keevad nagu kartuhvli pada, ehk saaks aega ka laulda. Järgneki tervelt kümne salmi pikkune laul, mille alguses kiidetakse põrgu head elu:

„Muna rooga, erne pirakas,
Kassi kääk ja vorsti vurakas,
Küpse sibul, kure erne leem,
Vott tebe mekib prächtig schön.“

Laulu lõpul, mõteldes oma edaspidisele elule, „haledalt“:

„Amanda! Sind ma võtan vist,
Su elu paik on trahteris;
See kõrtsi nimi: Torupill;
Ta tõmbab südand senna küll.
Oh taeva Taara! anna tõest,
Üht naese narmast neudest.“

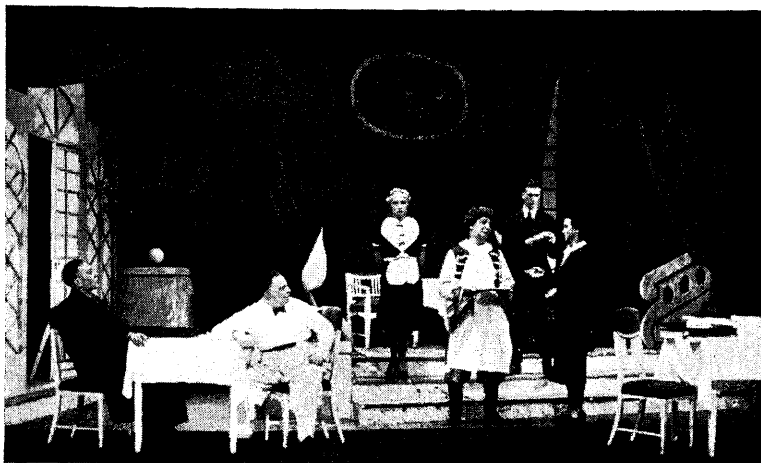
Siis „kuuldakse mürinad ja kolinad“ ja Pärjel tuleb. Paari repliigi järele saab Riidekoi „peutäis pühkmid“, mis on „kolme aastane truu palk“, Riidekoi „läheb haledalt“ ja „vahetekk“ võib jälle langeda.

Neljas vaatus algab „Torupilli Trahterniku“ pika monoloogiga. Remarkide järele on kõrts rahvast täis ja „Trahternik“ jagab pärast lubatud kella-aega viina. Sisse tuleb aga „aksivaht“ ja konfiskeerib „pooled pudelid palsami ja kristalli“. Talle pakutakse raha, kuid aktsiisametnik on õiglane: „Ei, mina ei või, olen vannutud mees ja ei tohi kroonud varastada“. Millal kõrts rahvast tühjenes, seda pole märgitud, aga pärast seda, kui Trahternikku tema öde Amanda on tublisti noominud ahnuse pärast, tuleb sisse hiline võoras, juut Itzig Baaroch. Ta pakub müüa „värskid pliitsid, tassen pongi, sule nugad“ ja muud, kuna Trahternik annab

ENDLA

F. Molnari komöödia
„DELILA“

Lavastus - E. Lemmiste,
lavapildid - U. Halla.
Pildil: stsseen III vaatusest

„paar tipsu palsamid“. Siis tuleb sisse Riidekoi ja palub öömaja. Ta aga aetakse välja: „Kasi vana tahmane vorst ette tupp, tuled sa minu puhtasi tubasi määrima?“. Amanda hoolitsemisel saab aga Riidekoi süüa, Trahterniku „vana praki ja kirjud püksid selga“, millise heateo eest Amanda saab „kuld tukatisi“, sest Pärkli antud „peutäis pühkmid“ on muidugi kullaks muutunud. Kuuldes, et võõral on raha, otsustavad Trahternik ja juut, et „paneme tahmase purju ja võtame kuld raha ära“. See dramaatiline operatsioon toimub sõnasõnalt järgmiselt:

„Trahternik: Proovige siin seda likürj; Penediktiiner kutsutakse teda.

Riidekoi: Täna väga (joob kunni jooknuks, jääb magama).

Trahternik: Võtame nüüd raha ja jagame (teevad pauna tühjaks, jagavad raha ära).

Riidekoi: (ülesse ärkades, otsib kotti) Raha vargad, antke mu raha kätte!

Trahternik: (vihaselt) Kasi välja, lorisemast, kas kuuled. (Viskab teda uksest välja.)

Riidekoi: (ukse peal) Raha vargad, võtku teid tuline kurat.

Vahetekk langeb.“

Viies vaatus on ainult ühe lehekülje pikkune. Riidekoi tuleb põrgusse oma häda kaebama, talle annab Vana Pärjel uue kotitäie kulda ja kaks „põrgulist“ kaasa, kes rahavargad peavad trahterist põrgusse tooma. Vaatus koosneb kahest monoloogist.

Kuuenda vaatuse alguses viiakse rahavargad pikema jututa põrgusse. Ja siit algab näidendi finaali armudraamaga.

Amanda tuleb „kära kuuldes, magamise kambrist välja jookstes, kukub pool nõrkend maha.“ Riidekoi on kohe rüütellik: „Oh kallike, suhkru maasikas, silma tera, ära sure ära, ärka ülesse, mulle troostiks. Minu süda lööb keerulist tulist välku sinu vastu“. Sellast magusat juttu tuleb Riidekoil pikalt ajada, lisaks veel Amanda pead viinaga määrida, lisaks koguni üliimesise laulukese laulda, enne kui ütleb „Amanda (üles ärkades) Oh kus ma olen? ma kuulsin inglid laulvad, ööpik vilistas minu ümber ja taevas säras mu ees (võtab ta kaelast kinni).“

Edasi tulevad armunute suust, pärast seda, kui nad on „kihlamiseks üksteist ühe musuga teretanud“, pikatiraadilised, õpetlikud dialoogid, mille näidendi eelmiste vaatustega pole midagi ühist. Amanda väidab muuseas, et „minu arvamise järele võiks mees küll hea naese peale niisamma armsa silmaga vaadata, kui kana poeg, kes vihma käest tulles ema tiiva all valju külma ja kurja ilma eest varju leiab, kana peale vaatab.“

Lõppeks tuleb muidugi laul, kümne salmi pikkune duett, milles ülistatakse armastust, pruuti ja peigmeest. Osa salme lauldakse nii, et „Riidekoi istub, Amanda tema põlve peal“, kuna hiljem kõnnib paar käsikäes laval ringi. Ja nii jõuabki lõpule see kuuevaatuseline kentsakas näitemäng laulu muristamise ja välgu löömisega.

*

Juhuks, kui näidend pidi ettekandmisele tulema Aleksandri kooli heaks korraldataval peol, on autor lisandanud lõppu kaks asjakohast salmi, mida pruutpaar oma dueti lõpus ette kannab.

Teatrite töomailt

ESTONIA

Peale G. Donizetti koomilise ooperi „Don Pasquale“ tõi „Estonia“ novembris lavale Karel Čapeki draama „Ema“ ja Joseph Beeri opereti „Poola pulmad“.

„Ema“ esietendus sai suurema menu osaliseks kui seda julgeti oodatagi. Maailma-kuulsa tšehhi tugev ja ideeline draama lõi mitte üksnes meie kitsamas teatri-publikus, vaid leidis kõlapinda ka laiemates massides. Arvustajate suhtumine nii draamasse kui ka mängusse, mis tunnustati viimistletuks ja küpseks, oli üldiselt väga kiitav. Tunnustati „Estonia“ julgust jõudu katsuda nii tõise ja riskantse tükiga. Külalislavastaja Andres Särev sai paljude komplimentide osaliseks, samuti kui tükki kandvad näitlejad, eriti Liina Reiman, kes mängis nimiosa.

Hea vastuvõtu osaliseks sai ka operett „Poola pulmad“, mis senini on läinud samuti täiskiilutud majadele. Kuna see operett ei ole säärane, mida tavaliselt viimasel ajal on harjutud laval nägema, vaid kannab endas ka komöödialisi sugemeid, siis arvustajatest isegi need, kes senini opereti kui niisuguse suhtes on asunud peagu eitavale seisukohale, leidsid koguni sõnu kiituseks. Tunnustati kõigiti Agu Lüüdiku lihtsustatud, mitte ülepakutud lavastust, samuti kui suuremate osade kandjate Paul Pinna, Riina Reiniku, Arnold Vaino ja teiste hoogsat mängu. Üldiselt võib sellele operetile oodata ka publiku suhtes hiilgavat menu.

Uudislavastusteks detsembris on poolaka Vlodzimiers Perzynski komöödia neljas vaatuses „Kergemeelne õde“, mille lavastab Ants Lauter. Selle komöödia esietendus oli 18. detsembril.

Teise uudislavastusena tuuakse jõuluks välja Agnes Vesilo lastenäidend „Jõuluõõime“. Autor on selle kirjutanud eriti „Estonia“ teatri jaoks. Tüki ülesehitus on täiesti realistlik ilma igasuguste koledate nõidadeta ja muude säärase muinasjutumaailma koletisteta. Määratud on see peamiselt väikelastele. Lavastab Arnold Vaino ning esietendus toimub 22. detsembril.

Töös on pealeselle veel Dzeržinski ooper „Vaikne Don“, mille lavastab Eine Uuli ja R. Glière'i ballett „Punane moon“, mille lavastab Rahel Olbrei. Nende esietendused on nähtud ette jaanuaris.

VANEMUINE

1935. a. kevadel moodustati „Vanemuise“ teatrijuure noorte õpperühm, millesse vastu võeti 25 õpilast. Aja jooksul lahkus mitmesugustel põhjustel kümme õpilast, nii et praegu töötab õpperühmas kümme nais- ja viis meesõppurit. Teatri töökoormatuse tõttu piiruditi hädavajaliste ainete õpetamisega ning rajati töö mitte välistele efektidele, vaid sise-elamustele. Rühma õppetöö demonstratsioonina mängiti nüüd O. Aloe lavaseadeld P. Vegneri näidendit „Tütarlaps Irene“, mida ette kandsid kaks rühma ja nii, et kõik õpilased võisid selles näidendis esineda. Arvustajad võtsid noorte esinemise üldiselt täiesti rahuldavalt vastu, kusjuures välja tõsteti nii mitme õpilase õnnestunud ja küps mäng.

Järgmisena tuli lavale Ungari kirjaniku Laszlo Lakatose „Kaheksateistaastased“, lõbus ja pinev komöödia, mis käsitleb äsja koolipingilt lahkunud noorukite rahutuid samme uues ja vabas elus. Sellest hoolimata, et osalistena esinesid teatri nooremad jõud, mängiti seda omapäraselt komöödiat maitsekalt ja distsiplineeritult, mida ka arvustused üksmeelselt tunnistasid. Tüki lavastas A. Mering, lavapildil olid A. Lepikult.

Kuna L. Lakatose komöödia „Kaheksateistaastaste“ sisu on tihti põimitud tõsisema koega, kujutab Fred Helli ja Adolf Schützi „Eesriie langeb“ puhtatüübilist komöödiat. Selle tegevus toimub teatris ja kuulsa näitleja Jeanne Simonet' (L. Tubin) kodus, andes häid ja tabavaid mükse teatri sisemisele elule. Komöödia on väga elav ja sündmusterohke ning rikas huvitavaist tüüpidest. Tüki lavastas K. Aluoja, lavapildil olid A. Lepikult.

Detsembris tuleb veel lavale Verdi ooper „Rigoletto“, milles peaosalistena esinevad E. Maasik ja P. Hallap. Lastetükina lavastatakse Paul Rummo „Lõunatuule eksirännak“, millele muusika on loonud Magda Söödor.

4. detsembril pühitses „Vanemuise“ teater oma teenelise dirigendi Juhan Simmi teatritegevuse 30 a. juubelit. Selleks puhuks mängiti A. Kitzbergi—J. Simmi „Kosjassõitu“. Juubilari tähtpäev moodus suure elevuse tähe all, kusjuures juubilariile osaks said rohked austusavaldused.

VALGA TEATER

H. Vuolijoe komöödia
„JUURAKU HULDA“

Lavastus - V. Soosõrv, lavapildid - K. Rooleid. Pildil: Hulda (T. Trees), Lehtonen (F. Lipp), Purttainen (V. Soosõrv), Norko (O. Randheiding) ja Soratie (K. Veri)

VALGA TEATER

H. Vuolijoe komöödia
„JUURAKU HULDA“

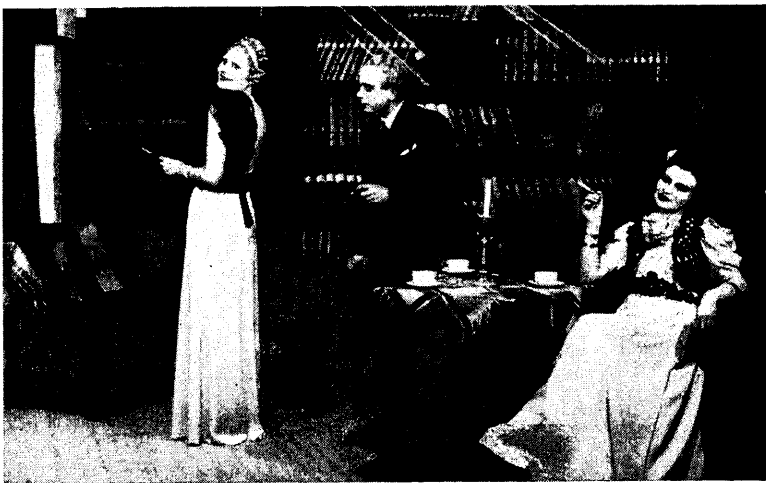
Lavastus - V. Soosõrv, lavapildid - K. Rooleid. Pildil: Soratie (K. Veri) ja Hulda (T. Trees)

VALGA TEATER

H. Vuolijoe komöödia
„JUURAKU HULDA“

Lavastus - V. Soosõrv, lavapildid - K. Rooleid. Pildil: Kaavio (K. Palmre), Soratie (K. Veri)

J. Linnankoski romaani „LAUL TULIPUNASEST LILLEST“ dramatisering „Eesti Draamateatris“. Näitejuht - L. Kalmet, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: Olavi (V. Alev), Küllikki (A. Talvi) ja Moisio peremees (J. Kaljola)

EESTI DRAAMATEATER

Käesoleva hooaja kolmanda lavastusena tuli „Eesti Draamateatris“ 19. nov. esitendusele A. Jakobsoni näidend „Purunenud vaas“. Sellele järgnes 24. nov. H. Välisalmi dramatisering J. Linnankoski romaanist „Laul tulipunasest lillest“. Kohe pärast esietendust sõitsid mõlemad trupid ringreisidele, mis lõpevad detsembri keskel.

Seni ilmunud arvustuslikud hinnangud mõlema teose kohta on olnud teravalt erinevad. Kuid publiku osavõtt ning suhtumine jagab näidendite sisutuumale küllaldast poolehoidu.

Noorsooteatris jätkab minekumenu J. Kallaku „Soovisõrmus“. Nukuteatri uuslavastusena lasti käiku ühes „Laul tulipunasest lillest“ ringreisiga G. Helbemäe nukude seikluslugu „Väikesed rändurid“. Need jõuavad pealinna lavale jõuluks.

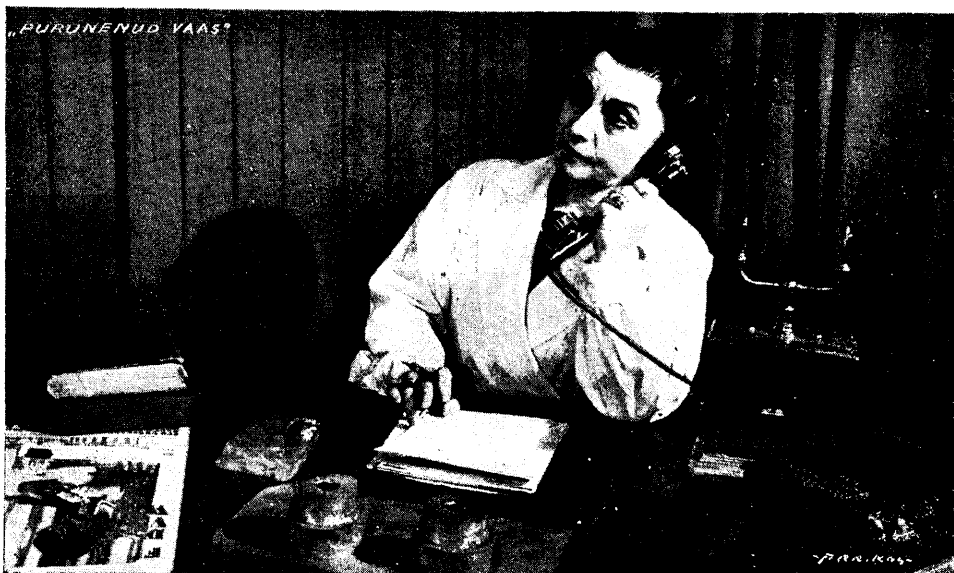
Järgnevateks uuslavastusteks on ette nähtud H. Raudsepa vabadussõja algusaja miljöös tegelev „Mustahamba“ ja prantsuse noorema põlve kirjaniku A. Gehré' „Kuues majakord“, mis käsitleb suurlinna katusealust elu.

Noorsooteatri järgnevaks lavastuseks tuleb P. Rummo tõhus noorsoonäidend koolilaste elust — „Linnuse saladus“.

ENDLA

„Endla“ teater on teinud oma suuruse kohta väga julge sammu: teatritrupp on jagatud kolmeks. Mängitakse korraga eri koosseisudega kolme näidendit: Ferenc Molnari „Võidukat naist“ (Delila), Emil Vachek'i „Ahju“ ja Martin Ziverts'i „Mülkasood“, neist esimesed kaks on komöödiad ja viimane draama. Kõigil kolmel on tegelasi niivõrd vähe, et jaotus oli täiesti läbiviidav ning küllaltki õnnestus. Publik on kõik etendused vastu võtnud hästi. Kolm truppi võimaldavad tõsta ka töö intensiivsust, kuna teater nüüd etendusi annab kolmes kohas korraga.

4. detsembril pühitses oma 25-aastase lavategevuse juubelit Manivalde Mitt. Kanti ette juubilarilavastatud „Mülkasoo“. „Endla“ juhatause poolt nimetati Manivalde Mitt, kes kõik 25 aastat on töötanud „Endlas“, „Endla“ teeneliseks näitlejaks. Juubilarile annetati lilli, kinke, ei puudunud ka ümbrikud. Tervitustelegramme saabus hulgaliselt üle riigi ja ka välismaalt.

A. Jakobsoni näidend „PURUNENUD VAAS“ „Eesti Draamateatris“. Näitejuht - R. Tarmo, lavapildid - P. Raudvee. Pildil: Anna Kalbus (M. Möldre)

TOOLISTEATER

Viimase (kuuenda) lavastusena enne jõule tuli 17. detsembril esietendusele A. Ostrovski komöödia „Metsa“. „Metsa“ esietendusega „Tööliseatri“ teeneline näitleja Anna Tamm tähistas oma 35-aastase lavategevuse juubelit. Lavastus oli P. Põldroosilt.

Pärast „Äripäeva“ lavastuse valmimist algasid Andres Särevi juhatusel proovid A. Kitzbergi „Kauka jumalaga“, mis tuleb esietendusele juba jaanuari esimestel päevadel. Lavastaja on „Kauka jumala“ juures mõningaid lava seisukohast hädatarvilisi ümberkohendamisi ette võtnud.

Edasisest repertuaarist võiks mainida Fr. Langeri mõjuvat draamat „Nr. 72“, mis kõikjal on läinud haruldase menuga ja mille hiljutise esietenduse puhul Helsingis Soome lehtede arvustajad näidendi lavastamist nimetasid erakordseks sündmuseks. Edasi tulevad mängu: Poola kirjaniku Szianiawski komöödia „Kippar“, milles suurepärase hingede tundmisega kujutatakse ja naeruvääristatakse kangelase müüdi tekkimist masside hulgas, dramatiseering „Ristik õites“, Poola naiskirjaniku Z. Nalkowska draama „Tema tagasituleku päeval“ ja W. Shakespeare'i komöödia „Windsori lõbusad naised“. Teatrile lubatud uute algupärandite suhtes puudub veel selgus.

UGALA

Novembris viibis „Ugala“ ühe koosseisuga ringreisil naabermaakondades, kandes ette M. Mohri komöödiat „Helisev öö“ („Improviseeritud juunis“), millest osavõtt kujunes kõikjal elavaks, olgugi et ilmastiku- ja teolud juhtusid olema halvad. Samal ajal toimus Viljandis teise koosseisu poolt õpitud P. Vegneri näidendi „Tütarlaps Irene“ esietendus, mis veel praegugi eduga repertuaaris püsib. „Heliseva öö“ esietendus Viljandis toimus 7-dal detsembril. Ettevalmistusel on H. Vuolijoe „Justiina“, Olga Scheinflugova „Aknake“ ja jõulunäidend lastele. Teatri varsti mööduva hooaja poole tegevuse kohta on praegu veel vara sõna võtta, kuid senistest andmetest selgub, et see on olnud väga edukas.

Jaanuaris täitub „Ugala“ üld- ja kunstilisel juhil Eduard Tinn'il 15 aastat kutselist lavategevust, mille puhul tuleb korraldamisele juubeli-tuluõhtu, millise näidendiga, ei ole veel kindel. Pärast seda siirdub E. Tinn enesetäiendamiseks pikemaks ajaks välismaale.

NARVA TEATER

18. novembril s. a. tuli Narva teatris esietendusele A. H. Tammsaare — A. Särevi dramatiseering „Andres ja Pearu“. Lavastas K. Viljur, lavapildid V. Peil'ilt. Teose populaarsus ja üldinimlikult ligidased ja tuttavad kujud tohiksid teha selle lavastuse teatripublikule nauditavaks palaks. Nimetatud lavastust on mõeldud edaspidi anda erietendusena koolide vanemate klasside õpilasile.

8. detsembril s. a. anti H. Raudsepa „Mees, kelle käes on trumbid“ Ants Pilleri lavastusel, V. Peili lavapildid.

Ettevalmistusel on I. Kalmami suuroperett „Bajadeer“ Ants Pilleri lavaleseadel, peaosades M. Peerna ja L. Aimre.

Otsekohese ettevalmistava töö kõrval on teater peagu igal nädalal teinud külaskäiguetendusi lähemasse ümbrusesse.

Sihtasutus „Narva teater“ põhikiri on juba saadetud läbivaatamisele ja kinnitamisele Haridusministeeriumi ja Kultuurkapitali Näitekunsti Sihtkapitali Valitsusele.

KANNEL

Möödunud kuu uuslavastusteks „Kandle“ teatris olid Ch. Dickens'i „Kilk koldel“ ja M. Class'i komöödia „Äri ja armastus“. Osavõtt mõlemast esietendusest oli erakordselt elav, mida tõendas väljamüüdud maja ja soe suhtumine nii publikult kui ka arvustuselt.

Kuigi teatri ainealine seisukord hülgav ei ole, on katsutud siiski suurte pingutuste ja tööga üle saada raskusist, mida nõuavad suuremate lavateoste lavastused. Kõige suuremat töötahet nõuavad aga nii lavastajalt, dekoratorilt kui ka näitlejailt külaskäiguetendused maa keskustesse, mis enamalt jaolt linnast eemal asuvad mitmekümneid kilomeetreid. Väsitav sõit halbades teeoludes ja mängimine äärmiselt primitiivseil maalavadel on tegurid, mis pidevalt peagu igal pühapäeval „Kandle“ teatri tegelaskonnale maa külaskäiguetendused kaasa toovad. Ent näitlejate töötahet ei heiduta seegi.

Detsembris andis „Kannel“ veel kaks uuslavastust: M. Zievertsi „Mülkasoo“ ja M. Jotuni „Mehe küljeluu“ ning käesoleva aasta hooaja esimese poole lõppu tähistab teater traditsioonilise „Vana-aasta“-õhtuga.

KURESSAARE TEATER

Novembris anti kaks uut lavastust: E. Tammlaane draama „Raudne kodu“ ja teatri õpperühma ettekandel E. Vaiguri „Potilill ja karusammal“.

Kuressaare teatri käesoleva hooaja esimese poole töö on arenenud pidevalt tõusu teed. Seni antud etenduste arv ületab läinud hooaja sama aja arvu. Teater on annud sügisest peale igal pühapäeval võõrusetendusi maal ja kõik need etendused on ikka rohkem ja rohkem poolehoidu leidnud ning publiku osavõtt etendustest on olnud väga elav.

Detsembris tuleb lavale Aug. Mälgu „Sikud kaevul“ ja E. Laidsaare lastenäidend „Kingsepp Pigitraadi kasupoeg“.

Hooaja teise poole repertuaaris on A. Rahula uudisteos „Lahtine värav“, P. Ukukivi „Puuder ja lubi“, O. Lutsu „Suvi“, H. Raudsepa „Lipud tormis“ ja M. Zievertsi „Mülkasoo“.

Järgmises numbris muuseas:

1. K. A. Hindrey — Võõras rahvuskarakter laval.
2. A. Murakin — Sõna kohustab.
3. W. Mettus — Eluloomulikkusest ja lavaloomulikkusest.
4. H. Kompus — Kuidas mängida ooperis?
5. L. Kalmet — Publiku säilitamise ja järelkasvust.

KANNEL

M. Class'i näidend
„ÄRI JA ARMASTUS“

Lavastus: F. Pettai, lavapildid -
E. Hallop. Pildil: stseen III v.

KURESSAARE TEATER

E. Vaiguri komöödia
„POTILILL JA KARUSAMMAL“

Näitejuht: R. Kuljus. Öpperühma
ettekandel. Pildil: stseen IV v.

KURESSAARE TEATER

E. Tammlaane draama
„RAUDNE KODU“

Näitejuht - R. Kuljus. Pildil:
stseen II v.

Loetut — nähtut — kuuldut

S el aastal seitsmekümnevieaastaseks vanahärraks saanud Ferenc Herczeg, kelle „Sinirebast“ ja „Gyurkoviczi tütreid“ tuntakse meilgi, käsitleb oma uusimas komöödias, mis hiljuti tuli esiettekandele ungari Rahvusteatri kammerteatris, umbes sama teemat, mida käsitlevad poolakas Kiedrzynski oma näidendis „Önn algab homme“, prantslane Denys Amiel oma näidendis „Naine öitsengul“ ja veel terve rida autoreid. On huvitav märkida, et vanahärrast kirjanik on tüüli määralt nooruse poolt, et ta ei võta ema tõsiselt, vaid naeruvääristab teda, sealjuures süiski hoidudes liialdustest. Iseloomustav on juba see, et noort ema hüüatakse titanimega Juci, kuna tütrele on antud tõsine nimi Judith.

Proua Juci on väga lugupeetava arhitekti naine, kel on liig palju tegemist oma kutsega selleks, et ta võiks sammu pidada oma ülielurõõmsa proua abikaasaga. Juci on kosmeetika armust ilus, juuksuri armust blond. Ta on kergetüvuline linnuke, kel iga õhtu jaoks on suur eeskava, iga nädala jaoks kaugeleulatuv flirt. Mõtlemise, eriti aga enda üle järelemõtlemise, peale ta iseäranis suurt rõhku ei pane. Aga ta ainus mõte on süiski seoses ta oma isikuga. Selleks on mare ta nooruse pärast, ta mitte enam olemasoleva nooruse pärast. Talle on kummitusiks hällid juuksed, kortsud näos, üldse laostumine, mille kindlaks baromeetris oleks ta austajate hulga kahanemine.

Ta flirdib iga noormehega, keda saatus juhib talle teele ette, selle ainsa eeldusega, et austulnikal on hea lõikega smoking. Proua Juci mängib vahet pidamata tulega. On päris ime, et ta seni ei ole veel kõrvetanud oma näppe. Aga nüüd näib asi nii kaugel olevat.

Pärast esimest lühikest kokkusaamist noore professor Boronkayga ta lähel selle härra saatel „cabinet particulier'sse“, mida meil harilikult operetis nimetatatakse „chambre séparéeks“. Seal ta saab kirja, milles talle teatatakse, et ta mees ühe tema, täh. naise, sõbrannaga on ära sõitnud Itaaliasse. Sel kirjal, mille tütar on valmis sepitsenud selleks, et muuta ema mõistlikuks, on hävitav mõju. Otseteed proua Juci tormab ühe maalikunstniku kehvasse korterisse, kes ei elatu mitte oma kahtlase väärtusega kunstist, vaid pehmesüdameliste daamide annetustest. Ka seekord algat kokkusaam pintslimehe-poolse rahalaenamise katsega, millele süis peaks järgnema andumine „puhtale armastusele“. Aga veel õigel ajal saabub kohale pr. Juci mees ja viib oma eksinud naise koju, lubades tema järele nüüdsest peale hoolikamalt valvata.

Rööbiti ema õnnelikult lõpva armuseiklusega tütar Judith õiendab oma asja palju osavamalt ja energilisemalt. Temagi saab tuttavaks professor Boronkayga. Suur teadlane oli juba ammu Judithi ideaaliks, maidugi ideaalses mõttes. Tõsine, armastusväärne õpetlane sattus seiklusse proua Juciga ainult tänu juhusele. Judith aga imponeerib talle kohe esimesest hetkest. Peame ütleva, et ta imponeerib meilegi, see väike teaduse askeet, kes jookseb ringi kuhunud riideis, et mitte solvata naissoost kolleege oma rikkuse ja luksusega. Praegu on ta huvi esmajoones pühendatud teadusele ja igatsetud doktoridiplomile, aga autor annab selgesti mõista, kuigi ta seda otsekohe välja ei ütle, et temast saab dr. Boronkay naine.

Autor on need kaks huvitavat nästüüpi vastamisi seadnud otse hiilgava dialektikaga, mis algusest peale paelub nihästi vaatajat kui ka lugejat. Et vältida dramaatilise pinge liig siingeks kujunemist, selleks Herczeg on oma uusima teose põhitööni ehitanud kergusele, mängulisusele ja naljale. Üheski oma senises teoses Herczeg ei ole nii vaimurikas, nii sädelev kui selles oma „Viimses tantsus“.

*

M õni aasta tagasi üks mees üüris 31. oktoobriks tühjaltseisva teatrihoone ühes Pennsylvanias osariigi linnas. Lavatöölisi ta ei palganud, need toovad ta ise kaasa, ütles ta. 30. septembril see mees kleepis linna silmapaistvaimale reklaamtahvlile suure plakati, millel tohutute tähtedega seisis: „Ta tuleb!“.

24. oktoobril see plakat asendati uuega: „Ta on 31. oktoobril teatrilaval!“ Päev enne tähtsat õhtut võidi lugeda: „Ta on siin!!!“ Järgmisel hommikul: „Ta on tänä õhtul kell 8.30 teatrilaval!“

Õhtul, enne etenduse algust, mees istus kassas ja müüis kahe tunni jooksul kogu teatrisaali välja, võttes pileti eest ühe dollari.

Kell 8.30 kustus saalis valgustus. Kerkis eesrüie. Publik nägi laval hüglasuurt plakatit, mis teatas: „Ta on läinud!“

*

Eelmise sajandi kaheksakümnendail aastail James O'Neill, kuulsa Nobeli auhinna saaja Eugene O'Neill'i omal ajal Ameerikas veel kuulsam isa, oli ringreisil Tehhases oma samuti kuulsa „Krahv Monte Cristoga“. Mängiti publiku ees, mis suuremalt jaolt koosnes kauboidest. Kõik läks hästi ja vana melodraama oli metsikus tempos tormamas kahevõitluse poole, millega see lõpeb. Kui O'Neill tõmbas oma nõoga ja sisistas romarlikule Danglars'ile: „Su viimne tund on lõõnud,“ katkes ühe rõdul istuva kaubo'i kannatus.

„Kui sa seda kaabakat nüüd ei tapa, teen mina seda,“ mõirgas ta, vabastades oma revolvri.

Vaene Danglars värises. „Kallis O'Neill, tapa kähku!“ sosistas ta krahv Monte Cristole. Mitte kunagi ei olnud kahevõitlus nii tüis elektrit kui seekori. Esimest korda Danglars suri selleks, et jääda ellu.

„Hästi tehtud, krahv!“ hüüdis sama hääl rõdult. „Kui sina ei oleks hakkama saanud, siis mina kindlasti!“

*

Aleksander Dumas ei sallinud üht keskpärast näitlejat, kes oli üärmiselt enmast tüis. Seepärast Dumas tegi nalja selle tähtsusetu kunstniku kulul. Ühel päeval aga nad sattusid kuskil lokaalis kokku ja näitleja avaldas Dumas'le oma paha-meelt, et see ei ole tema vastu sugugi kena.

„Ah mis,“ ütles Dumas, „ma ei ole seda sugugi nii halvasti mõelnud, ja traagilist ei ole sealjuures mitte midagi. Aga homme elate süm midagi läbi, mis teile seni kunagi ei ole osaks saanud.“

„Hüüa,“ ütles näitleja, „need herrad süm olgu tunnistajaks.“ Juuresolijad andsid oma nõusoleku ja järgmisel päeval tulid kindlaksmääratud tunnil kõik jälle kokku samasse lokaali.

Ainult üks ei ilmunud, ja nimelt Dumas. Viimaks astus kelner näitleja juure ja ütles, välja olevat üks härra, kes tahtvat temaga kokku saada. Näitleja ruttas välja ja tunnistajad järgnesid talle.

Väljas seisis Dumas, kes suurt löbu tundes omaette irvitas. Süss ta ütles näitlejale: „Noh, nüüd olete midagi läbi elanud, mis teile seni ei ole osaks saanud — teid „kutsuti välja!““.

*

Üks noor näitlejanna kaebas armastuskirjade rohkuse üle, mida ta saavat. „Kui ma vastaksin ainult igale kümnendale kirjale, siis ei jääks mulle aega magamiseks!“ ütles ta.

„Te peaksite vastama igale kirjale,“ ütles Adele Sandrock ja vaatas talle mõruda pilguga otsa. „Igale kirjale? Aga süss ma ei saaks ju muud teha, isegi mitte laval esineda,“ vastas noor näitlejanna. „Just seepärast!“ ütles Adele ja kadus.

*

Jakob Tiedtke ja Aribert Wäscher istusid kord koos kohvikus. Jutuajamist alustas Tiedtke, kes ütles: „Kui ma õhtul kohvi joon, ei saa ma kunagi magada.“ „Minuga on lugu just vastupidane,“ vastas Aribert Wäscher, „kui ma magan, ei või ma kunagi kohvi juua.“

*

Nagu meil, nii mujalgi läheneb teatrihooaja esimene pool oma lõpule. Budapestis on see pool läinud kergema lavakirjanduse tähe all. Mitte, et teatrid ei oleks piüdnud pakkuda ka väärtuslikumaid asju, just vastupidi, nad on selles suhtes peagu kõik näinud ausasti vaeva. Nad on oma tõsisemad asjad, millega hulgas on ka mõned komöödiad, kõik lavastanud suure hoolega, pannes mängima oma parimad jõud. Aga publik ei tulnud kaasa. Elmer Rice'i meilgi hästituntud „Tänav“ kukkus publiku juures läbi, filosoof J. B. Priestley samuti, kuigi ta ei ole kaugeltki ebalavaline. Publik tahab esmajoones lõbustuda, ja nüüsis läksid ja lähevad suurima menuga teosed nagu Ferenc Herczegi „Ta viimne tants“ ja Jacques Deval'i „Toaneitsi“.

Mauriac'i sügavamõtteline „Asmodée“ kadus õige ruttu mängukavast ja tema asemele toodi väiksemast teatrist kolme Vaszary muusikaline jant „Ma abiellusin inglisa“, mis muide läheb suure menuga ka New Yorgi Shubert-teatris.

Aga siiski ei meeldi Budapesti publikule kaugeltki äga kerge asi. Hiljuti tuli Ungari pealinnas esietendusele Dodie Smithi „Dear Octopus“ pealkirja all „Vanad ja noored“. Oleme sellest nüüdendist kirjutanud ühes „Teatri“ eelmises numbris. Budapestlased leiavad, et see lustmäng ei ole sugugi lustlik, ega tunne nad suuremat huvi selle nelja inimõlve vastu, kes kogunevad lavale Charles Randolphi ja ta abikaasa kuldpulma puhul. Kardetakse, et Budapesti Lustmänguteater ei saa Dodie Smithi uusima lavateosega kuldpulma pidada.

*

Londonis, Apollo-teatris, tuli esietendusele meilgi — omaaegse Draamastuudio esitusele — tuntud Molière'i „Ebahaige“, mis Londonis huvitava kombel läheb pealkirja all „The Robust invalid“, nimi, mis peaks olema selge neilegi, kes inglise keelt sugugi ei tunne. Lavastuses on lähtunud Molière'i-aegseist põhimõtetest, täh. õieti lavastust kui näisugust, kes olegi olemas, vaid tegelased seisavad reas ja deklameerivad üle rambi. Pärast vahetevahel tekkivat suuremat liikumist või tagajamist asutakse jälle vaikselt ritta ja deklameeritakse edasi.

On ju tõsi, et prantslased oma klassikute juures naudivad peaaegselt teksti — nad ei lähe teatrisse ka mitte Racine'i või Corneille'i vaatama, vaid kuulama — aga Londoni publikut häiris see üldine liikumatus niisama kui ka Londoni arvustajaid, nii et lavastajale tehti etteheiteid „vigurdamise“ pärast.

*

Berliini Lessing-teatril veab juba aastaid loomadega. See kõlab küll veidi imelikult, aga omati on see nü. August Heinrichsi „Mürtsu Jolanthe“ pärast — Jolanthe on arestitud siga — see teater võis mängida kaugelt üle viiesaja korra. Süs tuli sama autori „Kui kikak kireb“, millele järgnes Bunje „Etapijänest“. Nüüd on aga see, kuke ja jänese asemele astunud kass, nimelt jällegi Heinrichsi kirjutatud naljamängus „Kassi pärast“. Selles näidatakse väga lõbustaval viisil asulate talupoegade jonnakat tüli tapetud kassi pärast, kes olevat röövinud kolm kana. Ollakse arvamisel, et kassigi karjäär ei kujune vähemal määral menurikkaks kui ta eelkäijate oma. Muide, „Jolanthe“ ja „Etapijänest“ on mänginud ka Tallinna Saksa teater, kusjuures esimeses paistis iseäranis silma kadunud Wolfeld kavala taluomanikuna, viimases aga koomik Herbert Richter Sveigi-taolise ohvitsieritentsikuna.

*

Saksa helilooja Werner Egk, kes on loonud väga menuka koomilise ooperi „Võlviviin“, on teise teosena ooperiks teinud „Peer Gynti“, mis novembri lõpul tuli esietendusele Berliini riigiooperis, kusjuures dirigeeris autor ise. Egk on ise kirjutanud ka libreto, milles ta peajoontes peab kinni Ibseni poolt antud sündmustekäigust, välja jättes kõik, mis on mõtteliselt liig raskepärane. Tekst on läbi komponeeritud. Siin ei ole aariaid ega ka korduvaid koorinumbreid. Kõik on selge ja pregnantne. Muusikaline koomika, eriti kooripartiides, olevat väga omapärane, ideerikas ja lõõgijõuline, trollide stseen otse deemonlikult fantastiline. Hästi kasutatavat Egk ka tuntud tantsuorme: polkat, remlenderit, pasodoble'it ja moodsaid rütme.

*

Prantslased armastavad teatavasti väga Richard Wagneri oopereid. Novembri lõpul sai Pariisis iseäranis suur menu osaks kahele „Tristani ja Isolde“ ettekandele, mis leidsid aset Suures Ooperis ja mida juhatas tuntud saksa dirigent peamuusikadirektor Franz v. Hösölin. Franz v. Hösölin paistis juba enne maailmasõda silma, kui ta veel oli Riia saksa linnateatri üheks ooperijuhiks. Muide, ta lahkumisõhtuks oli seal „Tristan ja Isolde“.

Pariisis laulis nüüd Isoldet norralane Kirsten Flagstad, Tristanit Joachim Sattler Berliini riigiooperist, Brangänet Sabine Kalter, kes ennegi on menuga esinenud Pariisis. Etendused läksid saajaprotsendiliselt saksa keeles, kuna ka prantsuse solistid olid oma partiid ära õppinud saksa keeles.

*

Möödunud kuul suri Napoli Apollo-teatris etenduse ajal südamerabandusse Agostino Clementi, Lõuna-Itaalia kuulsaimaid murdenäitlejaid, just hetkel, kus vaatajad südamest naersid ta naljade üle. Naer muutus ilma üleminekuta kokkumurdvaukuseks, kui Clementi kokku langes ja ta seltsimehed talle appi ruttasid.

Menikas inglise näitekirjanik Frederick Lonsdale viibis kord ühe sõbraga näidendi esietendusel, mis ei töotanud menu. Juba pärast esimest vaatust ta tundis säärast igavust, et ta pani sõbrale ette lahkuda. „Seda me ometi ei või,“ arvas teine, „meil on ju prüüpiletid.“ Sellele põhjendusele Lonsdale pidi alistuma. Algas teine vaatust. Veerand tundi Lonsdale istus enam-vähem rahulikult, siis aga ta võttis kindla žestiga oma istme alla pandud kübara. „Kuhu sa mõtled minna?“ küsis sõber. Ja Lonsdale vastas sünge otsustavusega: „Lähem maksan kohad kinni.“

*

Laval juhtub sageli kõige ootamatuid asju... Mõni aeg tagasi ühes itaalia teatris pärast Shakespeare'i „Othello“ lõppu äsja ärakügistatud Desdemona kargas süngilt üles selleks, et pista Othellole rindu terav pistoda. Ta oli nimelt äärmiselt armakade ja kahtlustas Othellot ebatruuduses.

Midagi sarnast juhtus kord ammu enne seda ühel ameerika laval, kus kuulus Edwin Booth külalisena mängis Hamletit. Hamlet tuli terrassile, et oodata väimä ilmumist. Väimä kõndiski lavale, aga tõmbus kohe tagasi küliiside taha. Edwin Boothi tema poole suunatud silmad olid nimelt säärasel määral täis kõige võltsimatut hirmu, et vaene väimä seda lihtsalt ei talunud ja selle asemel, et kohutada Hamletit, ise kõige hirmsamal kombel kokkus.

+

Uis aastat lavalist karjääri New Yorgis täitis 4. detsembril kuulsal „Tubakateel“, sel jõulisel draamal, mis kirjeldab eredais värves Georgia osariigi „white trash“ ehk allakäinud valgete viletsat, grotesksuseni viletsat elu. Umbes nädal aega enne seda juubelit üles New Yorgi häd rändtruppe andis neli etendust „Tubakateed“ Augustas, mis on nõnda öelda hiiudekaugusel sellest päris-tubakateest, mis on nimetatud näidendi tegevuspaigaks. Väriseva südamega trupp asus mängima just siin, aga vastu ootusi sai ettekandele osaks väga soe vastuvõtt. On raske öelda, kes sellest üllatus enam, kas näitlejad või päris-tubakatee elanikud ja nende naabrid, kellel viie aasta jooksul võis olla tunne, et nad elavad majas, mis ei koosne millestki muust kui ainult akendest, milledest igaüks võib sisse vaadata millal ja kui palju ta aga tahab — oli ju „Tubakatee“ toonud palju „kuulsust“ Kesk-Georgiale. Isegi president Rooseveltile soovitati ajakirjanduse veergudel minna vaatama seda näidendit, ja mitte ainult üks kord, vaid kümme korda, et ta võiks põhjalikult veenduda selles, millist viletsust leidub rügis, mille peaks ta on.

„Tubakatee“ oli esimene teatrietendus pärast kolmeaastast vaheaega, mida augustalased ja nende naabrid said näha. Väimäseks enne seda oli olnud Marc Connolly suurepärase näidend „Rohelised karjamaad“, mille tegelased kõik, isegi jumal, on neegrid. Huvi selle vastu oli väga suur juba seepärast, et Georgia osariigis elab väga palju neegreid.

Ütlesime, et „Tubakatee“ tuli ettekandele Augustas. See ei ole siiski päris täpne, kuna kõik hooned Augustas ja selle kõige lähemas ümbruses, kus võiks teha teatrit, on ühe filmühingu käes, kes neid ei üiri kellelegi, siis tuli neid etendusi korraldada umbes kolme kilomeetri kaugusel Augustast, väikese lava ja kaunis halva akustikaga seltsimajas. Aga suur saal oli neli korda täidetud väimse võimaluseni väga mitmekesise publiku poolt, kelle hulka kuulus talunikke, vürtspoodnikke, mõni pankur jne. Erilist hülgust esietendusel ei võinud tähele panna. Seltskonnareportereil ei oleks tulnud palju reporteerida. Neli või viis meest oli suurlinna kombe kohaselt õhtu-ühikonnas, kõigil teisl, s. t. enam kui 99 protsendil, oli seljas heal juhul nende püha-päevavähikond, mis oli ainult vähesel määral vähem kulunud kui nende igapäevane rüetus, halvemal juhul nad ilmusid teatrisse oma rümpases „overall“is.

Minna vaatama „Tubakateed“ oli kõigile neile inimesile tõsiselt asjaks. Mõned olid lugenud kas novelli või selle head dramatisseeringut, suurem jagu aga oli ainult — kuigi juba ammu — kuulnud, et just neid seal „meetud jänkide“ poolt kirjeldatakse kui „tubakatee-tüüpe“. Kõigi teatrisse tulijate uudishimu oli piiritu, aga niisama piiritu oli nende halb tuju ja neil olid juba valmis mõeldud need pahased sõnad, mida neil tuleks üksteisele pärast etenduse lõppu tüki kohta öelda. Oli ka neid, aga vähe, kes teadsid ainult seda, et tuleb ettekandele näidend, mille on kirjutanud mees, kes omal ajal elas nende naabruses. Kõik aga ootasid halvimat.

Eesrüe avanes, jutuajaminne saalis valkatas.

Lavapilt ei üllata ega häiri kedagi. Kõik on oma kodukohas näinud veel viletsamaid onne. kui see, mille Lesterite perekonnale on lavale pannud dekoraaator Anthony Brown. Laval seisab rüpane poiss, kes viskab palli vastu majaseina. Ikka veel ei

ole põhjust ärritumiseks. Ka haige vanaema, kes veidras poosis toetub vastu „ve-randat“, ei olegi nii veider. Ja äkki pealtvaatajad tunnevad, et see, mida neile näida-takse, on tõepoolest nende elu, kui mitte just nende isiklik elu, siis vähemalt säärane, mida nad sageli on võinud vaadata oma lähemas ümbruskonnas. See on kole, aga süni ei ole midagi liialdatud. Ja kogu pealtvaatajaskond tunneb instinktiivselt, et näidendi autor tunneb kaasa neile ja nende viletsusele. Ja nad üllatuvad, kui hästi New Yorgi näitlejad, need mammutlinna mehed ja naised, oskavad tabada neid neile nii tuttavaid tüüpe. Neile meeldib kõige enam John Barton, kes mängib Jeeter Lesterit, peaosas, nad naeravad tema üle, sest ta on nii koduselt koomiline oma üleaaruse filosoofia ja oma iharusega. Ja kui siis Jeeter pärast oma perekonna täielist lagunemist jälle üinub peaga verandaastmel ning aeglaselt tuleb alla kuldüäreline eesrüie, nad on ühisel arvamusel, et see oli tõesti tubakatee, mis tuli neid külastama „Tubakatee“ näol. Ei olnud enam juttugi „neetud jänkidest“, kes neid naeruväärastavat. Ainult mõni üksik mees protesteeris, aga need vähesed ei olnud tubakateelased.

Toimetuselt

1.

On avatud „TEATRI“ tellimine 1939. a. Paberihinna ja trükkikulude tõusu tõttu maksab „TEATRI“ aastakäik Kr. 3.—, üksiknumber 40 senti. „TEATER“ ilmub vähemasti 52-küljelisena eriti valitud paberil. Tellimisi võtavad vastu kõik postiasu-tused ja teatrite bürood üle maa. Tellimisraha võib saata meile kirjaga postmarkides, maksa meie posti jooksvale arvele nr. 434 või tasuta toimetuses, Tallinn, Vabadus-väljak 7—3 („EKA“ maja) iga päev kella 9—3.

2.

Tellijaid, kes ei soovi jätkata „TEATRI“ tellimist 1939. a., palutakse sellest teatada toimetusele hiljemalt 15. jaanuariks 1939. a. „TEATRI“ saatmine katkestatakse kõigile, kes on saatnud vastava teate, ja neile, kes ei ole tasunud eelmise aastakäigu tellimisraha. Kõikidele teistele tellijatele jätkatakse ajakirja saatmist ka 1939. a. Tel-limisraha tasumise tähtpäevaks vanadel tellijatel on 1. aprill 1939. a.

3.

„TEATRI“ järgmine number ilmub 19. jaanuaril t. a. Kaastöö selle numbr-i jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 5. jaanuariks 1939. a. Jaanuarinumb-ri-ga on kaasas 1938. aastakäigu sisuloetelu.

SISU: E. R. Sarv — Arutlusi teatrist, draamaloomingust ja publikust ● B. LINDE — Avalik kiri pr. Liina Reimõnile ● E. SALMELAINEN — Võrdlusjooni soome ja eesti teatritööst ● JÄNKIMEES — Tipp-teostest ja tipp-arvustusest ● Eduard Vilde surma viienda aastapäeva puhul ● R. KANGRO-POOL — Uue „Vane-muise“ sünd ● J. KANGRO — Werner Krauss — suur maskikunstnik ● Mees dee-moni häälega ● R. KANGRO-POOL — Juhan Simm ● A. S. — Eduard Tinn 15 aastat laval ● H. LEPAMÄE — „Elulähedus“ maalavatel ● „Vana Pärjel ja tema tahmane vend“ ● Teatrite töömaili ● Loetut — nähtut — kuuldu ● Toimetuselt ● Kaas — KARL TAEV'ALT.

Materjalide kasutamine allikalt nimetamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „TEATER“ — V aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, W. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● **VASTUTAV TOIMETAJA:** Paul Olak

Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august

Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak 7—3 **Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti, aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—**
„EKA“ maja ● Telefon 479-40 ● Postkast 357
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1

**V.A. BELUGIN'i
TEE**

Valitud sordid!
Aromaatileine lõhn ja maitse!

TALLINN, AIA TÄN. 10,
TELEFON 442-18

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

K. K/Ü. „TÕÕKOOL“

Tallinn, Pärnu mnt. 28 ♦ Telefon 462-56

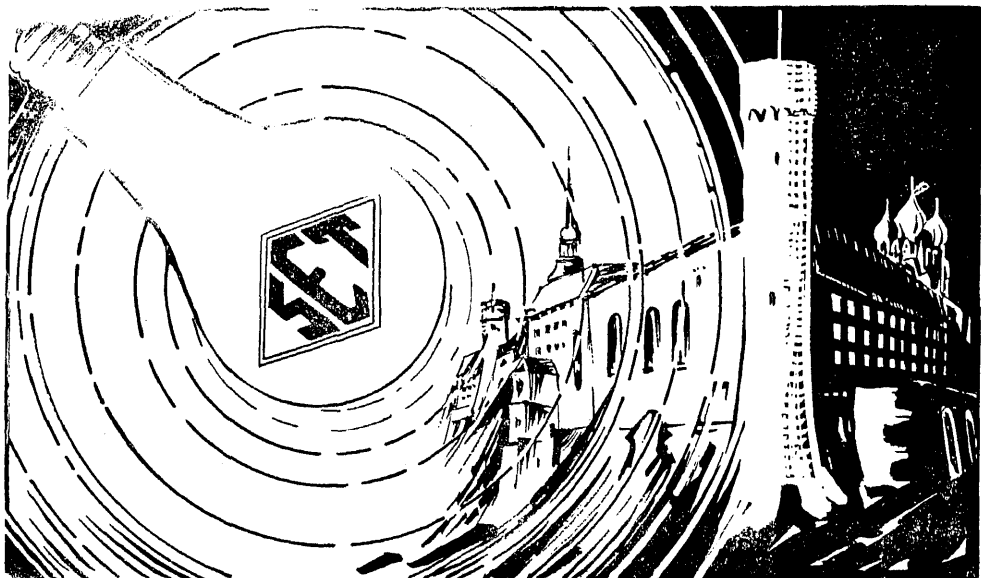
N. Liidu kirjanduse keskladu Eestis

Suur valik raamatuid ilu-, kunsti-, teadusliku, põllumajanduse ja tehnilise kirjanduse alalt

Tähelepanu väärivad järgmised raamatud teatri alalt:

Всеволодский. Краткий курс истории русского театра . . .	6.00
Державин. Книга о Камерном театре	8.00
Збруева. Ритмическое воспитание	2.00
Каверин. Техника работы на малой сцене	2.40
Коган. Очерки по истории западно-европейского театра	4.80
Марков. Немирович-Данченко и музыкальный театр его имени	7.00
Московский Художественный театр в иллюстрациях и документах 1898—1938 г.	28.00
Станиславский. Моя жизнь в искусстве	10.00
Станиславский. Работа актера над собой	7.20
Художники советского театра (1917—1935)	2.00
Якобсон. Психология сценических чувств актера	3.40

Lattu saabuvad viimased uudisteosed

KAUB. PEALADU A/S. „EVEKA“ TALLINN
TATARI 28, TEL. 480-22

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Looming

Looming on meie parim kirjanduse ja kultuuri ajakiri. Ta ei ole määratud ainult kitsaile ringidele, vaid kõikidele hea kirjanduse ja kultuurihuvilistele lugejatele

Looming on oma kuueteiskümne ilmumise aasta kestes olnud vabamõtteliseks parlamendiks kõigile meie kirjanduslikele ja kultuurilistele suundadele ja jääb selleks ka tulevikus.

Looming Teie laual ei ole üksi Teie tarbeks, vaid ka auasjaks

Loomingu väljaandjaks on Eesti Kirjanikkude Liit, tegevaks ja vastutavaks toimetajaks Johannes Semper

Loomingut ilmub 10 numbrit aastas, iga nr. 128 lk. suures kaustas, eriti heal paberil. Seega saab tellija aasta jooksul kaks ca 600-leheküljelist väärtuslikku köidet

Loomingu tellimishind 1939. aastaks on:

aastas 10 krooni

pooles aastas 5 krooni 50 senti

üksiknumber 1 kr. 20 snt.

Võrreldes meie raamatute ja teiste kirjanduslikkude väljaannete hindadega on „**Loomingu**“ tellimishind odav

„LOOMINGU“ TALITUS:

TARTUS, AIA TÄN. Nr. 19.

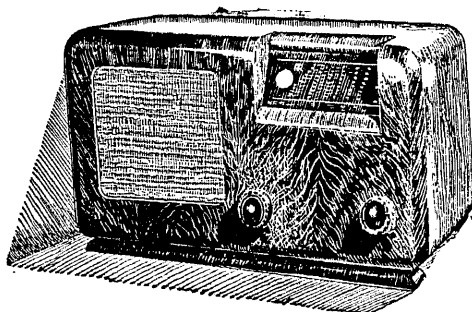
*

POSTI JOOKSEV ARVE Nr. 22-43

RAADIOHOOAJA SANGARID

RET raadio

vahelduvvoolusuperid:

NÕUDKE KATALOOGE
ÜKSIKASJALISTE ANDMETEGA.

SANGAR 2

Hind Kr. 235.—

Selles aparaadis on hoogu ja jõudu, toredat ja meeldiva tämbriga heli, selektiivsust, suurepärast lühilaine-vastuvõttu, eriseadeldis jõulise bassi esiletoomiseks, lühidalt, kõike head, mida meie tavaliselt sellehinnaliselt aparaadilt ei ootagi.

TAARA 3

Hind Kr. 315.—

Aparaat on varustatud võimsate trioodidega „push-pull” lõppastmes, mis suures kontsert-valjuhääldajas annab haruldaselt puhta ja loomutruu heliülekande.

RAADIO-KOOPERATIIV

Tallinn, S. Karja 9. Tartu, Võidu 11. Pärnu, Kalevi 40. Rakvere, Tallinna 25.
Viljandi, Lossi 31. Müügipunktid ja esindajad kõigis keskustes.

*Rõõmsaid pühi
ja õnnelikku
uut aastat*

teatritegelastele ja -küllastajatele

soovib

R. Klausson

Kompveki-, šokolaadi- ja biskviiditehas

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Raadiokuulamine =
Raadio +
Raadioleht

See on sama kindel kui matemaatiline valem. Sest „Raadiolehet“ on raadiokuulamine sama võimatu kui ilma raadiota. Ja miks peaksitegi Te hea õnne peale eetris ümber eksima, kui „Raadioleht“ oma suurepärase tundide järele korraldatud saatekavadega seisab imevähese rahaga alati Teie teenistuses.

Otsustage ise: „Raadiolehe“ tellimine maksab 1 kuuks ainult 60 senti, 2 kuuks — 1 kr. 20 snt., 3 kuuks — 1 kr. 80 snt., 6 kuuks — 3 kr. 25 snt. ja 12 kuuks — 6 kr. 50 snt. Üksiknumber 15 snt.

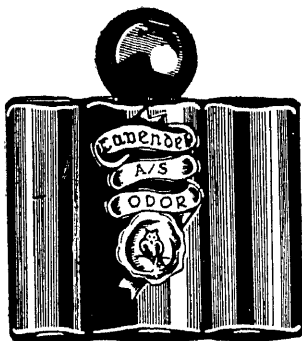
Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused. Üksiknumbrid on üle kogu maa kõikjal müügil.

KOHVIK KULTAS

Tallinn, Vabadusväljak 10
Tel. 478-78, 479-91, 484-30

- Hommikeined
- Oma kondiitritööstus
- Tellimiste vastuvõtt
- Kvaliteetkaubad

Püfjadeks

uudislõhnad

COBAKO
HOLLYWOOD
DANS LA NUIT
CAN-CAN
MONAKO

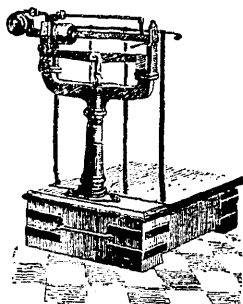
A.-S. ODOR

RAKU

**Hõbe- ja sinirebaste
kasvatuse ja suurladu**

Tallinn, Tõnismägi 3-15, tel. 468-03

Kõrgekvaliteedilisi reba-
seid suures valikus prak-
tiliseks jõuluringiks

KASSAKAPI-
KAALU-
TEMPLI- ja
GRAVEERIMIS-
TÖÖSTUS

L. MÖLLER

TALLINN
NUNNE 8
TEL. 428-63

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehese ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Pühadekinke!

DAAMIDELE ja HÄRRADELE pesu ja kosmeetikatarbeid
Rikkalikus valikus: konserve, delikatesse, kuivatatud puu-
vilja, kohvi erisegusid, maiustusi, kodu-
ja välismaaveine, napse, konjakeid

soovitab

Sõjaväe Majandusühisus

TALLINN, PIKK 11, VENE 5
TARTU, VÕRU, RAKVERE, PÄRNU, NARVA, VIICJANDI

ROHU- & VÄRVIKAUPLUS

K. MASER

TALLINN

Maakri tän. 6

Parimaks ja valikurikkaimaks
jalanõude ostukohjaks pühiks
on

SALAMANDER'i

kauplused: Tallinn, **Vabadusväljak 10**
Vene 1

Müügil üle Eesti parimais jalanõude-kauplusis

K Ü B A R A Ä R I

F^{ma} ISAKOVA

Igal ajal saadaval

daamide moodsaid uudiseid

Pikk 19

Tallinn

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

UUS EESTI

*Kink, mis rõõmustab
Teid terve aasta*

ON „UUS EESTI“ TELLIMINE

lga päev parim valik - aastas 3600 suurt lehekülge -
põnevaid uudiseid, huvitavaid ja asjalikke kirjutusi
ning tarvilikke kuulutusi.

„UUS EESTI“

maksab Kr. 5.- veerandaastas ja lga järgmine kuu Kr. 1.50.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Perenaised!

Tarvitades

LODIX

kingakreemi

SIDOL

metalli- ja aknapuhastusvahendit

SIGELLA

poonimisvaha

SIRAX

küürimispulbrit

hoiate kokku aega

A.-S. SYDOL COMPANY, TALLINN

KEILA

**VILLAKETRAMIS- &
KUDUMISTÖÖSTUS**

Tallinn, Soo 27 Telefonid 461-01 ja 438-35

Valmistab tuntud headuses

**meesterahva palitu- ja ülikonnariideid
ning naisterahva mantliriideid**

Moodne tööstuse sisseseade, kõrgekvaliteediline tooresmaterjal ning vilunud tööjõud kindlustavad Keila riide headuse

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehase ettevõttele, kes toetavad oma kuulustega „TEATRIT“

KAUNIS SUKK

› **Bemberg** ‹
Siidist[®]

O.KILGAS

*Rõõmsaid jõulupüüji
ja
õnnerikast uut aastat*

soovib
oma ostjaskonnale

*K/m. J. Horm
Tallinn, Pärnu mnt. 6,
tel. 475-92*

**Külasfage
meie kauplusi!**

**Soovitame kõigile
soodsate hindadega :**

mööblit,
õmblusmasinaid,
kirjutusmasinaid,
jalgrattaid,
peegleid,
grammofone,
seinakelli j. m.

Tallinn, Narva mnt. 19.

Valmisrõivaid,
karusnahku,
vaipu,
jalatseid,
kohvleid,
tasku- ja käekelli,
mitm. hõbeasju j. m.

**Tallinn, Maneeži t. 4.
Pandimaja kauplused
Tallinnas.**

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Sobivaid jõulukinke

daamidele ja härradele:

Lõhnaõlid, kosmeetika, puudri-
toosid, udustajad, juuste ja
naha ravivahendid, kummist
majapidamise kindad ja põlled

Habemeajamise garnituurid,
aparaadid, terad, kreemid,
pintslid, seebid ja Eau de
Cologne

Frotteerimise kindad ja vaibad,
juukse-, hamba- ja küüne-
harjad, seebid ilukarpides,
termospudelid, jõuluehted jne.

A/S.

MEY & LANDESEN

Tallinn, Viru tän. nr. 9

RESERVEERITUD

RESTORAN-BAAR nr.

8

Dunkri tän.

Võta aega, läbi loe:

Igaks eineks piruk soe,

Letilt soojad, külmad söögid,

Kangemad ja lahjad joogid.

Pirnid, apelsinid, õunad,

Odavad ning maitsvad lõunad.

Ja eks mõndagi see võlu —

Juua klaas vaadiõlu.

Ehitustarbed & materjaalid

O.-Ü. „UUS MAJA“

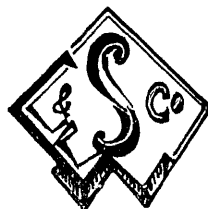
TALLINN, ESTONIA PST. 25. TEL. 461-39

Kui **košv**,
siis ju ainult

A. Reinok¹!
o a k o š v !

Tallinn,
V. Karja 4,
tel. 476-24

Ainulaadne
kohvikõrvefus
elekterküfega,
mis kõrvaldab
kõik
kõrvalollused

EV. SIILMANN JA KO.

Pärnu mnt. 32, Tallinn, tel. 474-21

Foto
Raadio
Elektritarbed
Armatuurid

EXPRESS-BAAR **ROOM** RESTORAN-DANCING
FRIGIDAIRE-BAAR

LÕUNAD • ÕHTUEINED • A LA CARTE

Hinnad üldiselt alandatud • Suures valikus sooja baari toite

Igal õhtul kabaree

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Kas tunnete telefoni 466-78?

Valides selle numbri, saate teada firmast «Rätsepaäri ja Galanteriikaubad Frits Johanson», Tallinn, Harju 45, kõik, mis teid huvitab riietuse alal

Restoraan-
Öölokaal

Dancing „Paris“

Tallinn, Mürivahe 2. Telef. 471-32

•
Pühade eeskava:

maailmakuulus tantsijapaar

THE DANCING JOHNNIES

ja teised. Suurendatud eeskava

Kaubamaja

Th. Kaarmann

Tallinn, Raekoja 1, Tel. 482-83

•
*Klaas,
portselaan,
majatarbed*

Moodsaid serviise, roostevabu
nuge, kahvleid ja lusikaid ostate
soodsalt

Joh. Soonsein

Tallinn, Estonia teatrimaja nr. 8
Telefon 460-42

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Kompveki- ja šokolaaditööstus

„ENDLA“ — V. Palias ^{Omanik}

Tallinn, Maakri 28, telefon 313-60

Viljandi likööri- ja veinitehaste

O/Ü „ALKO“

veinid

vahuveinid

napsid

liköörid ja

konjakid

tagavad oma headuse poolest kõige
nõudlikuma tarvitaja rahulolu

Uudissordina soovitame konjakit

„KALEV“

Esindus ja ladu:

A-s.

„Kaubamaja Estika“

Tallinn, S. Karja 20/12, telefon 447-67

RESERVEERITUD

A. J. TRANKMANN & KO

Laevamaakleri- ja speditsooniäri

Tallinnas, Pärnu m. 6

Tel. 442-57 ja 442-59

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

Alati suures valikus ajakohaste hindade-
dega üldtuntud vabrikute saadused:

ehitustarbed, tööriistad, teras-, rauakaubad

Joh. Krahe

Tallinn, Narva m. 4, tel. 308-93

Telefonid: restoran 449-95
kohvik 432-61

Külastage

restoran-öölokaali

O.K.

kohvik

Tallinn Suur Karja 18

Sulefööstuse kauplus

Vene tän. 1

Telefon 480-12

Tallinn

MADRATSID — mererohust,
kõrvast ja sulgedest

TEKID — pikee, puuvillased,
(baika), villased, vatt- ja
udusulgtekid

PADJAD — igasugused

VOODIPESU — puuvillane
ja linane, valmis ja kan-
gastes

BETTY BESPROSVANNY & POEG

KOOTUD KAUBA SUURLADU

TALLINN, S. KARJA 12

TELEFON: $\left\{ \begin{array}{l} 446-74 \\ 446-63 \\ 301-79 \end{array} \right.$

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“

GEORG STUDE

asut. 1864. a.

Tallinn, Pikk 16, tel. 442-76

MARTSIPAN
ŠOKOLAAD

O.-Ü. LEBECKI, PABSTEL & Co

TARTU MAANTEE 30, TALLINN

TEL. 306-10

Ainuke

moodsate masinate ja kuivatustega
varustatud PARKETITÖÖSTUS Eestis

Soovitab kvaliteet-

tamme-, saare- ja vahtraparketti

KOSMEETIKA JA PARFÜMEERIA

D. DUBAS

Tallinn, Teenri 4

Telef. 420-94

Metüülatsetaat

— parim vahend küünte vabastamiseks lakist

Kunstvaigud

U.-Ü. Keemiatehas

„EESTI DESTILLAAT“

Richard Övel ja Ko.

AS T E K L A RIIDEKAUPMÜS

TALLINN, S. KARJA 15.
PÄRNU MNT. 6. ESTONIA PST II.

HAAPSALU, KURESAARE,
MUSTVEE, NARVA, PETSERI, PÄRNU,
RAKVERE, VALGA, VIILJANDI, VÖRU

ERA

Ühelgi pühadelaul

ei tohiks puududa

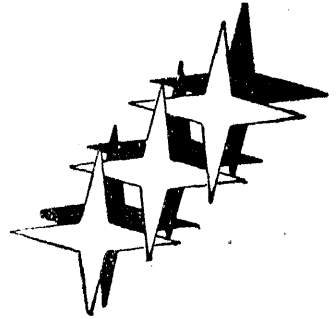
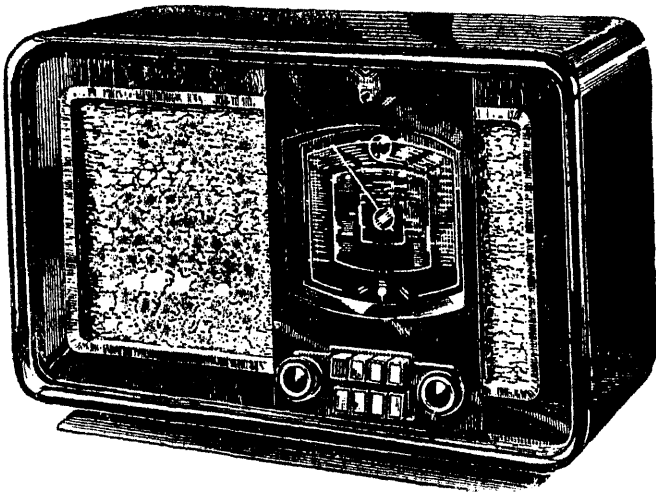
Eston

vorstivabriku

saadused

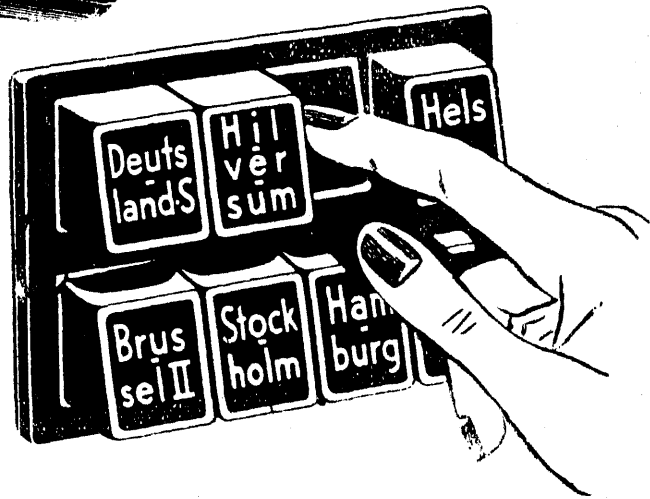
Mus PHILIPS tüüp 660

peenmehaanika tippsaavutus

Jätkeb sõrmesurve

ja üks kaheksast valitud „lemmik-saatjast“ häälestatakse ainulaadse täpsusega naudingurikkaks vastuvõtuks. See suure tundlikkusega super, eriti väljaarendatud lühilaineosaga, teeb selle vastuvõtja moodsaimaks, suurepärasemaks 1939. a. raadioaparaadiks ja silmapaistvamaks kaunistuseks igale moodsale kodule!

- 4+2-lambiline superhet. Pre-Ampli astmega, kahinate kõrvaldamiseks.
- Kaheksa survenappu mugavamaks ja täpsemaks vastuvõtuks.
- Erakordne vastuvõtt lühilainetel, võrdses stabiilsuses teiste lainealadega.
- Viimistletud ülekandekvaliteet ja helipuhtus moodsaima lülituse ja valjuhääldaja tõttu.
- Silmapaistvalt kena ja harmooniline väliskuju päikeseskaalaga.

PHILIPS

Hind Kr. 345.- vahelduvvoolule ja alalisvoolule vibraatoriga Kr. 25.- kallim.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes teetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.